MIHAIL SADOVEANU

MIHAIL SADOVEANU

Nunta Domniţei Ruxanda

CUPRINS:

I.
În acest capitol se arată începutul mărturisirii unui tânăr care pare a trăi în zilele noastre. Vorbeşte despre babacă şi neneaca lui de la ţinutul Romanului şi mai ales despre un unchi care nu-i ca alţi muritori de rând 1
II.
Despre o călătorie şi o vânătoare la munte şi despre şapte pădurari de demult 5
III.
Despre rădăcinile din alt veac ale povestitorului nostru 10
IV.
Despre pustnicul Filaret şi despre duruitoare, dincolo de care se găseşte peştera amintirii 13
V.
Sfat de drum, pe când un uncheş urât şi un nepot care-i seamănă călătoresc spre scaunul măriei sale Vasilie-Voievod, poreclit Lupul 16
VI.
S-arată domniţa Ruxanda şi s-aud înţeleptele sfaturi ale luminatului divan al măriei sale 21
VII Cei doi prietini ai noştri călătoresc la Crâm şi văd pe Sefer-Gazi aga, mare vizir al hanului celui mare, stăpânul lumii 30
VIII Aici se vede că în Ţara Moldovei prostia găseşte sălaş, iar tinereţa n-are întru nimic de a face cu înţelepciunea 37
IX.
Unde se arată secerişul semănăturilor lui Vasilie-Vodă, cu mare bine pentru această săracă ţară. Unde se arată Hmil hatman şi pune la cale o nuntă cum nu s-a mai pomenit 45

X.
Despre durerile de dragoste, care au fost şi vor fi în toate veacurile aceleaşi 59
XI.
Ce înseamnă în această lume şi în această viaţă o floare şi o sărutare 70
XII Când s-arată Timotei Bogdanovici Hmelniţki, mirele 77
XIII.
Aici se povesteşte despre nunta domniţei şi despre druştele domnului mire 82
XIV Dintr-o sărutare şi o floare rămâne totuşi ceva 85
XV Când încep să se surpe munţii cei mari şi încep a se dovedi zădărniciile înţelepciunii 88
XVI La căpătâiul morţilor arde făclia sufletului lor şi stau de pază Dumnezeu şi un morar 97
XVII Aici se arată sfatul pădurarilor de demult 105
XVIII Bogdănuţ Soroceanu mărturiseşte cum şi-a împlinit jurământul vieţii lui; după aceea, ieşind din peşteră, a regăsit pe uncheşul său cel de odinioară 110

I.

În acest capitol se arată începutul mărturisirii unui tânăr care pare a trăi în zilele noastre. Vorbeşte despre babacă şi neneaca lui de la ţinutul Romanului şi mai ales despre un unchi care nu-i ca alţi muritori de rând.

Domnule, îţi scriu aici, după cum ţi-am făgăduit, întâmplarea extraordinară pe care am avut-o împreună cu un uncheş al meu, Ştefan Soroceanu.

Acest uncheş, pe care domnia ta l-ai cunoscut numai o clipă în treacăt, pe când se afla încă în viaţă, n-aş putea spune că era un om simpatic. Eu încercam în faţa lui totdeauna mai mult uimire, fără dragoste. Era destul de urât, cu ochii verzi privind aprig. Din gura lui strâmbată uşor într-o parte ieşeau prea ades vorbe usturătoare. Râsul

lui ascuţit nu de puţine ori m-a săgetat până în moalele capului.

Era unchi, după bărbaţi, al tatălui meu; trăia singur cuc la o răzăşie a lui în ţinutul Bacăului şi obişnuia să vie să petreacă sfârşitul lunii august la o moşie la noi, nu departe de Roman.

Sosea dimineaţa, într-o droşcuţă uşoară, trasă de cai mărunţi cu zurgălăi. Mâna de pe capră un ţigan bătrân şi posac, pe care nu l-am auzit vorbind decât în silabe. Cum apărea în balcon zâmbetul răutăcios şi strâmb al lui uncheşul Ştefan, mama ofta dând ochii peste cap şi se retrăgea în iatacul dumnisale, să se gătească. Nu-l putea suferi. Nu-i înţelegea judecata şi spiritul. I se părea că-şi bate joc de dumneaei şi de lume. O plictiseau scorniturile lui bizare. Tata îl suporta cu răbdare, fumând ţigară după ţigară cu el şi sorbind cafea din filigene cu zarf, ştiind că are să-l moştenească.

În vara trecută însă, când s-a întâmplat ce vreau să spun, uncheşul Ştefan i-a dat şi tatei o lovitură piezişă, cum îi era obiceiul.

— Ascultă, nepoate Dumitrache, i-a zis el punându-i mâna pe umăr, am să-ţi încredinţez o taină, numai ţie. Prin urmare, desară, când vei intra în iatac, ca să te întinzi în divanul cel larg, lângă cucoana Amalia, numaidecât să-i spui ce-ai s-auzi îndată.

— Se poate una ca asta, moşule? protestă tata.

— Dragă Dumitrache, am obiceiul să mă îndoiesc de multe; de asta însă sunt sigur.

— Ei nu, moşule, ştii că-mi pare rău… Pe onoarea mea că mă jigneşti. Pe onoarea mea că nu spun.

— Dumitrache, nu vreau să te jignesc. Dacă-ţi dai cuvântul de onoare, pot fi liniştit. Pentru întâia parte a convorbirii mele, ai fi avut într-adevăr un regret că n-o poţi împărtăşi consoartei domniei tale, care mă iubeşte atât de mult.

— Să ştii că te iubeşte, moşule.

— Da, ştiu. Ai fi putut să-i spui, dar mi-ai făgăduit c-ai să taci.

— Se-nţelege c-am făgăduit.

— Bine. Ai fi putut să-i spui că acest sfârşit de august, pe care l-am petrecut cu pace la voi, e cel din urmă pentru mine.

— Imposibil! protestă tata.

— Nu mă întrerupe, îi replică destul de blând uncheşul. Această petrecere a mea la voi e cea din urmă. Nădăjduiesc să nu mai apuc altă vară. Am semnele mele.

Tata crezu de datoria lui să se veselească.

— Glumeşti, moşule.

— Se-nţelege, răspunse cu tristeţă uncheşul Ştefan; nu ştii tu că eu am obiceiul să glumesc totdeauna? Deci, cucoana Amalia ar fi putut avea pricină de bucurie, dacă tu nu te-ai fi legat pe onoarea ta că n-ai să-i divulgi această taină. A doua parte a comunicării mele, însă, ar fi bucurat-o mai puţin. Află că eu am alcătuit un testament. Bătrânii noştri aveau obiceiul să-şi lege asemenea act solemn cu blăsteme grozave. Eu l-am legat cu texte de lege, aşa încât nu-l poate desface decât Dumnezeu. Oamenii nu pot, aflându-se în oarecare stare de inferioritate faţă de cod şi mai ales faţă de mine. V-am desmoştenit, dragă nepoate, şi pe cucoana Amalia şi pe domnia ta. Nu păli şi nu fuma atât de pripit ţigara; lasă ceaşca de cafea, căci ai isprăvit-o. Nenorocirea nu-i aşa de cumplită. Vieţuiţi în bună înţelegere, ceea ce-i lucru mare; sunteţi sănătoşi şi n-aveţi decât patruzeci de ani: tu-i mărturiseşti; Amalia nu. Aveţi cu ce trăi din bielşug, deci vă puteţi lipsi de puţinul meu. Ceea ce vă rămâne, dacă scădeţi datorii, dobânzi şi ipoteci, vă ajunge ca să vă încheiaţi veleatul; băietului vostru Bogdănuţ n-aveţi să-i lăsaţi decât binecuvântări. Aşa că voi mâncaţi ce aveţi; iar eu îi testez băietului, cu bună rânduială, ceea ce am: douăzeci de mii de galbini la bancherul Mihel Daniel din Iaşi, răzăşia mea de la Pojorâta, ţinutul Bacăului, ş-o bucată de pădure în munte lângă Schitul Părcălabului. Asta nu i-i

de folos: pădurea n-o poate tăia şi veniturile de acolo sunt cu blăstăm legate Schitului; dar banii de la bancherul jidov sunt buni şi răzăşia fără nici o para datorie, cu gospodăria bine întemeiată, casa tare şi acareturile înoite. Optsprezece părechi de boi, pluguri de fier, căruţe şi unelte, patru cai şi două droşte, precum şi două bivoliţe cu lapte. Are să aibă copilul ce mânca până la sfârşitul vieţii lui. Iar dacă va fi un bărbat vrednic, cum mi-i nădejdea, a întocmi şi el o diată ca a mea altui urmaş din neamul nostru, ca să nu se stingă pomenirea lui Ştefan, pârcalabul de la Soroca.

Eu cunoşteam ceva despre acest bătrân al nostru din vremea lui Vasilie-Vodă Lupu. Tata nu ştia, ori uitase. Privi întrucâtva nedumerit spre uncheşul nostru. Voi să spuie ceva şi se mulţămi să tuşească. Eu, din colţul meu de cerdac, ridicasem ochii de deasupra cărţii franţuzeşti pe care o ceteam şi mă uitam atent la uncheş. Descoperisem în glasul lui un accent pe care până atunci încă nu-l primisem în inima. Mă ridicai din locul meu, mă apropiai de dânsul, îi luai mâna uscată şi încreţită şi i-o sărutai.

El îmi mângâie fruntea. Eu am zâmbit. O clipă m-am văzut în oglindă. Aveam ca şi el zâmbetul puţintel strâmb.

— Asta nu-i pentru moştenire, i-am şoptit eu la ureche.

Şi i-am sărutat mâna a doua oară.

Atunci el m-a cuprins la piept şi m-a îmbrăţişat. Barba lui ţăpoasă şi straiele de şiac miroseau plăcut a tutun de Smirna.

— Acuma, urmă uncheşul, după ce m-am deşertat de vorbele mele, nu mai am de ce sta la voi. Cu toată onoarea ta, iubite nepoate Dumitrache, eu înţeleg că în mintea ta, acuma, nu-i altă problemă decât cum să transmiţi cui se cuvine cele de cuviinţă. Aşteaptă, însă, te rog, ceasul culcării. Altădată n-aveai nevoie de poveşti. Acuma ai. Eu am şi dat poruncă lui Ilarion ţiganul meu să pregătească droşca şi caii. Până în jumătate de ceas are vreme şi nepotul acesta să-şi împacheteze câteva rufe şi să tragă ciubote de vânătoare. Îl iau cu mine la Pârcalab. Stăm acolo trei zile şi

pe urmă ne întoarcem, să-i dau în primire răzăşia de la Pojorâta.

Nu mult după aceea, ca şi cum o altă poruncă ar fi străbătut nevăzută la odăi, tresăriră dulce clopoţeii căluţilor şi droşca bătrânului sună moale şi plin pe caldarâm, cu ţiganul cel morocănos pe capră.

— Gata, Ilarioane? întrebă uncheşul de sus, din cerdac.

— Îhî! icni ţiganul.

— Ai pus buclucurile în lădiţă?

— Pus.

— Dar puşca şi torba?

— Lângă mine.

— O garafă de rachiu ai cerut de la cămară?

— Îhî!

— Bine, Ilarioane, văd că eşti om vrednic. Am să stăruiesc să-ţi deie o decoraţie. Iaca-i gata şi cuconaşul.

Eu eram gata. Îmi aduceam pe mine şi în jurul meu lucrurile, cu smuncituri. Mama în camizol alb şi cu păru-i cărunt şi frumos atunci eliberat din cârlige, sosi grăbită, pocnind din palme şi ridicând ochii în bagdadie.

— Cum aşa, frate dragă? Cum să pleci fără să-mi spui nimica?

— Am spus! se îndârji, cu demnitate, uncheşul Ştefan.

— Cum să plecaţi aşa, fără să mâncaţi?

— Am mâncat! se îndârji iar bătrânul.

— Dar băietul ce-ţi trebuie? Ce ai să faci cu el? Nici nu l-am pregătit, n-are nici straie nouă; are treabă acasă.

— Uncheşule, m-am amestecat eu cu umilinţă; am straie şi n-am nici o treabă.

— Vai! vai! se tânguia mama. Parc-ai fi pui de cuc în cuib străin. Cum îndrăzneşti, răule, a vorbi astfel cu neneaca ta? Aşa te-ai uitat la mine şi aşa ai spus, parc-ai fi uncheşul tău. N-aş putea să spun că asămănarea asta a fost bucuria vieţii mele. Du-te, dacă ţii numaidecât, dar să ştii…

— Mă duc cu uncheşul la vânat, mamă, şi la Schit.

— La vânat şi la Schit? Poftim! Du-te, dar să ştii că sunt tare supărată pe tine.

— Mai este o supărare, adăogi uncheşul; o supărare pe bătrân. Aceea trece mai greu.

— Vai, moşule, cum eşti şi dumneata! Aşa vorbeşti dumneata totdeauna.

— Aşa-i în viaţa asta, Amalie, nu ştii mata? O bucurie şi o supărare.

— Care supărare?

— Că pleacă băietul.

— Şi care bucurie?

— Că plec eu.

— Vai de mine, oameni buni, auziţi-l cum vorbeşte!

— Asta nu-i nimica. Să-l auzi pe Dumitrache cum vorbeşte!

— Ce să vorbească? El nu-mi spune nimica. Se culcă şi doarme dus.

— Acuma însă are să-ţi spuie. Rămâneţi cu bine, nepoate şi nepoată. Dacă-ţi dori să mă mai vedeţi, poate-a trebui să vă osteniţi până la Schit. Acolo mi-am alcătuit lăcaşul cel din urmă.

— Care lăcaş?

— Lăcaşul cel din urma între patru scânduri şi-ntre patru păreţi, în pământ.

— Vai, lume dragă, ascultaţi-l cum vorbeşte!

— Să m-asculte. Parcă eu mă supăr? Bogdănuţ, pupă mâna babacăi şi neneacăi, şi suie în droşcă. Nu plânge, Amalie; nu te teme, că nu-l iau cu mine pe ceea lume. Vine el singur mai târziu. Fiţi fără grijă; aveţi să veniţi şi voi.

— Vai! vai! urma a se tângui mama, scandalizată, pe când eu cu moşul ne suiam în droşcă şi ieşeam pe poartă, în zvon de clopoţei.

II.

Despre o călătorie şi o vânătoare la munte şi despre şapte pădurari de demult.

Uncheşul Ştefan tăcu o bucată de vreme, dus pe gânduri.

Era o dimineaţă de început de septemvrie, cu cerul fără nouri, cu valea Moldovei înecată de lumină, cu ceaţă uşoară pe păduri şi pe munţi. Pluteau pajuri în înălţimile cele îngheţate. Săgetau rândunici în lungul drumului, apoi se adunau şi se ţeseau în stoluri, gătindu-se de cale lungă, peste Marea. Nu adia vântul şi strălucirea soarelui avea în ea ceva de aur, nespus de dulce şi de prietinos. Ilarion, de pe capră, începu să îngâne şi să mormăiaseă ceva: lucru de neînchipuit! Uncheşul întoarse spre el, pe sub sprânceană, un ochi maliţios, apoi îmi cuprinse mâna dreaptă. Eu stam în stânga lui.

— Nu-i urâtă asemenea dimineaţă, Bogdănuţ, zise el, nu-i urâtă mai ales pentru cineva care se pregăteşte să iasă din lume.

— Într-adevăr, valea asta s-arată ca o minune a lui Dumnezeu, uncheşule; însă vorba pe care o spui mă întristează şi n-are noimă.

— Ai dreptate, Bogdănuţ; pentru un mânz ca tine, douăzeci de ani şi douăzeci de bani sunt lucruri fără sfârşit. Am fost şi eu nemuritor. Pe urmă am înţeles că trebuie să pun un termen. Am învăţat asta fără supărare, ceea ce va fi bine să faci şi tu când ţi-a sosi vremea. Dumnezeu dă bătrânilor asemenea zile ca să-i pedepsească pentru nelegiuirile lor.

— Ai săvârşit domnia ta vreo nelegiuire în viaţă, uncheşule?

— Eu nu ştiu, dar trebuie să fi săvârşit, căci altfel ziua aceasta ar fi mai puţin frumoasă. Să mă bucur totuşi, ca să nu mânii pe Cel care m-a trimes aici să-mi fac veleatul. Aşa că noi umblăm acuma în trapul cailor, aşa fel potrivit după socoteala lui Iiarion, ca să fim după amiază la Schit. Trecem Moldova pe la Tupilaţi, dăm în sat Ia Războieni şi pe urmă intrăm între brazi, pe un drumuşor pe care-l cunoaşte puţină lume. Cum am intrat sub munte, pot zice că suntem pe alt tărâm. Acolo ne aşteaptă pădurarii mei, pe care i-am înştiinţat cu răvaş şi, înainte de a răzbate la Schit, ei dau

drumul copoilor, ca să stârnească nişte vulpi şi nişte iepuri pentru plăcerea ta.

— Domnia ta eşti vânător mai vechi şi cu mult mai bun decât mine, uncheşule.

— Sunt; însă plăcerea va fi pentru tine. Paharul tău e plin. Al meu l-am isprăvit.

— Uncheşule, vorbeşti astăzi cu întristare.

— Cu puţină întristare, Bogdănuţ, nu pentru că am să lăs lumea, ci pentru că am să mă despărţesc de tine, după ce abia te-am cunoscut. Ştiu ce ai să-mi răspunzi: că ne cunoaştem mai de mult. Eu însă nu te-am socotit cu adevărat al meu decât când ai zâmbit maicei tale şi mi-ai şoptit un cuvânt. Acest cuvânt ar fi putut fi răutăcios, fără să mă supăr. A răzbit însă cu gingăşie nu numai la inima mea, ci până în întunericul morţilor, la alţi uncheşi ai tăi, şi până la pârcalabul pe care ai să-l vezi zugrăvit la Schit şi care zâmbeşte cum ai zâmbit tu azi, când te spionai în oglindă.

— Ai văzut şi asta, uncheşule?

— Am văzut nu numai asta; am văzut până în fundul tău. Eu te pândesc de mult. Cel mai bun vânat al meu de azi eşti tu. Sălbătăciunile cătră care mergem, ţi le lăs ţie.

Era adevărat ori mi se părea că bătrânul e pătruns de un fel de oboseală? În ochiul lui dur părea că se încălzeşte o lumină, ca şi a soarelui de septemvrie. Se strânse în sine, întorcându-se în tăcerea şi în gândul lui, ca într-o umbră. Droşca ne legăna prin aerul de toamnă, pe sub plopi tremurători, pe sub cele dintâi fluturări de frunze galbene. În lungul drumului celui mare domnesc nu întâlneam pe nimeni; părea o zi de odihnă, închinată amintirilor, ori lui Dumnezeu. Şi ogoarele şi miriştile se desfăşurau pustii. Era sărbătoarea Sântămăriei de toamnă.

Am trecut podul de la Tupilaţi înaintea amiezii. După ce am lăsat Războienii fără să ne oprim la crâşmă şi la horă, am intrat pe un drumeag, drept cătră apus. Am poposit

puţintel la o fântână. Ilarion ţiganul a adăpat caii, i-a mângâiat, i-a tras de urechi şi le-a dat grăunţe.

Eu am coborât, lăsând pe uncheş cu gândurile lui. Priveam la zborul dumbrăvencilor deasupra unor poieni, în margine de pădure. Veneau către mine adieri bine mirositoare de fân încălzit.

Vizitiul tuşi: caii îşi scuturară zurgălăii. M-am întors lângă uncheş. Părea că dormitează, cu ochii închişi. Când am pornit, a ridicat o clipă pleoapele şi a oftat.

Droşca a prins a urca la deal; în jurul nostru s-a încheiat deplin codrul, cu poalele arse de cel dintâi brumărel. De pe smicele mlădioase zburau mierle, cârcâind. Printre cetini de brazi fâlfâiau gaiţi şi alunari. Simţeam în preajma drumului felurite paseri şi animale. Din tăul unei vâlcele zbucniră raţe sălbatice. De la un izvor porniră în fugă, pe o costişă oablă, două căprioare.

Bătrânul deschisese ochii şi privea toate.

— Acuma încă toate-s frumoase, zise el, cu oboseala pe care o avea în acea zi; clar după Sfinţii Arhangheli rămâne pădurea singură şi începe să-i fie urât.

— Cred că-i mai mult o părere, uncheşule.

— Se poate, îmi răspunse el şi închise iar ochii.

După ce am coborât o vale şi am urcat iar un ponor, am ajuns într-un loc de unde, prin rărituri de pădure, se prevedeau depărtările şi fulgerau apele de la câmp. Ne-am oprit în preajma unei căldări adânci, în care păreau că se frământă râpile cu pădurea. Acolo cobora drumeagul.

— După ce trecem valea asta, îmi lămuri bătrânul, urcăm la Schit prin locuri pustii pe unde oamenii ceilalţi nu obişnuiesc să umble. Acolo sălăşluieşte monahul nostru Filaret. Pe pripoare, în şapte locuri, au pădurarii case. Hotarul nostru e aici, în marginea căldării, merge de jur împrejur, coboară în râpă şi suie până în vârful muntelui, deasupra Schitului. Iar pădurarii au fost aşezaţi şi stau aşa, din tată în fiu, ca să păzească locul, ca şi cum ar fi o grădină, ori un ţintirim. Fără ştirea lor nu intră aici nici om

pământean, nici dobitoc. Poate trece numai paserea măiastră.

Moşul zâmbi spre mine, cu căutătura-i vicleană.

— Îţi place aici, ori mai degrabă te-ai întoarce la neneaca acasă?

M-am răsucit spre el cu oarecare semeţie. El s-a veselit.

— Bine, bine. Nu te supăra. Iată, vin pădurarii.

Într-adevăr, din râpă suiau pe cărări felurite şapte oameni bărboşi şi cărunţi, cu pletele revărsate pe umeri, cu căciulile aplecate pe ochi. Aveau chimiruri şi tăşti de piele, înflorite cu ţinte de alamă. Purtau pe umeri cojocele, netrase pe mânici.

Veni întâi către noi cel mai în vârstă, chihaia, un om înalt şi uscat, cu ciubote mari care bocăneau pe stâncă. Ducea după el, în lanţuguri, doi copoi roşcaţi, sprâncenaţi negru. Scoţându-şi de pe plete căciula, se închină către domnul său şi-i sărută dreapta. Vorbi c-un glas gros:

— Bine ai venit la noi, stăpâne.

— Bine v-am găsit, Ile, răspunse uncheşul. Ce-ţi face neamul?

— Ce să facă? Bine, mulţămim măriei tale.

La aceste vorbe, tot neamul, adică ceilalţi pădurari, se înfăţişă cu supunere domnului său, sărutându-i mâna, fără a îndrăzni să adaoge un cuvânt.

— Acesta-i neamul lui Macovei, îmi lămuri uncheşul Ştefan; l-a aşezat aici pârcălabul cel bătrân. Breasla celor care stau aici, pustiiţi în codri, e pădurăria. Cei care ies la lume, înapoi nu se mai pot întoarce. Cei rămaşi nu-i mai primesc.

Chihaia dădu din cap dindărăt înainte, repezindu-şi căciula pe ochi. Voia să spuie: Aşa este. Însă nu rosti nici o vorbă.

Am întrebat:

— Aveţi cu ce trăi aici?

— Slavă Domnului! răspunse chihaia.

— Au lemn, poieni şi vite, întări uncheşul meu.

Chihaia făcu iar semn din căciulă: Aşa este.

Caii stăteau neclintiţi, cu capetele înălţate deasupra văii. Ilarion ţiganul, ca o momâie, cu mânile pe genunchi, adormise.

— Trezeşte-te, Ilarioane, îi strigă uncheşul, şi treci la Schit. Noi ne luăm numai puştile. Spune părintelui Filaret că nu întârziem mult. Să ne facă paturi şi să pregătească masa.

După ce zurgălăii de la cai se auziră pe vale numai ca un ţârâit, moş Ile, chihaia, dădu drumul copoilor şi pădurarii intrară în sihlă. Eu şi cu uncheşul coborârăm priporul. Uncheşul se opri într-un ţanc. Moş Ile mă duse şi pe mine la o ţiitoare, ştiută din veci şi de vânători şi de fiare. Am stat aşteptând până ce porniră ţăhniturile copoilor şi sună cornul într-un fund de râpă.

Din locul meu, priveam de sus poiana unde sta, neclintit, cu puşca în mână, uncheşul Ştefan. Depărtarea mi-l arăta micşorat, însă îl vedeam foarte lămurit, în soarele oblic. Cum mânau câniі în văi cotite, cu glasuri când înalte, când stânse, deodată îl văzui pe uncheş tresărind. Când apăru vulpea, în unghiul de la vale al poienii, el o şi avea în ţel. Observai întâi fumul, pe urmă sălbătăciunea zvârcolindu-se, apoi ajunse la mine bubuitura, urmată de ecouri succesive, din ponor în ponor.

Pădurarul din preajmă se repezi. Vulpea lovită făcea acrobaţii comice, în salturi şi tumbe. Pădurarul îşi înălţă în preajma ei baltagul.

— Să nu-i strici blana, Gheorghiţă, îi strigă bătrânul.

Gheorghiţă se opri. Vulpea se puse pe patru picioare şi se năpusti ca o nălucă în tufe.

Gheorghiţă îşi făcu cruce şi feri în laturi. Uncheşul rămase neclintit în locul lui.

Îndată răsări, tot în acelaşi unghi de poiană, soaţa vulpei. Uncheşul Ştefan o fulgeră. Ea bătu din coada-i lungă, scheună de două ori şi se duse. Bătrânul rămase iarăşi neclintit. Copoii sosiră, adulmecând îndelung putoarea

dihăniilor, apoi începură a ţăhni întărâtat spre ţiitoarea mea.

Au ieşit pe rând vulpile la mine şi le-am ucis cu câte un foc. Moş Ile le ridică de coadă în sus, cercetându-le cu luare-aminte.

— Hm! mormăi el; cum le-ai dat semnal cu puşca, s-au pus la pământ şi gata! Nu mai vor să cunoască stăpânirea veche.

Când pornirăm, spre Schit, comunicai uncheşului meu observaţia glumeaţă a chihaiei.

— Are dreptate Ile… îmi răspunse el serios.

— Ca niciodată, uncheşule, ai în domnia ta astăzi o întristare, i-am zis eu, alăturându-mi capul de umărul lui… El nu-mi răspunse.

Ca să-i luminez nourul care-i împresura fruntea, i-am descris atunci cum am văzut căzând vulpea, odată cu fumul armei, şi cum, destul de târziu după aceea, am auzit pocnetul puştii, urmat de ecouri.

El mă ascultă atent.

— Aşa-i, grăi el, am văzut şi eu asta de multe ori. Câteodată, stând noaptea singur şi neavând nici ce face, nici cu cine schimba două vorbe, mă gândeam că s-ar putea să scornească oamenii de azi, care au scornit atâtea, ar putea să scornească o maşină care să zvâcnească şi să treacă mai repede decât sunetul – ceea ce nu-i lucru peste putinţă. Aşa că, de pildă, dând eu glas aici, mă reped apoi cu acel aparat în depărtare şi aud acolo ce am spus dincoace. E adevărat că n-ar fi un lucru de mare folos.

La vorbele acestea ciudate n-am găsit cu cale să-i răspund.

El mă privi pieziş, cu zâmbetu-i strâmb.

— În definitiv, asta-i o prostie, nu o nebunie. Sunetul n-are putinţă de propagare decât în atmosfera pământului nostru. Dincolo n-ar putea trece decât pe calea undelor electrice. Lumina străbate însă spaţiile, interstelare şi trece în infinit, purtând imaginea clipelor. Asta dacă s-ar putea face: să revezi ceea ce lumina păstrează şi duce în zborul ei

fără sfârşit. În acest chip am putea vedea viaţa strămoşilor noştri. Şi la asta mă gândeam noaptea, stând singur. Chihaia din urma noastră, adaose el în franţuzeşte, fără îndoială că mă socoate nebun. Îmi închipui însă că tu nu eşti de aceeaşi părere.

— Cum s-ar putea una ca asta! am protestat eu.

— Cu toate acestea, când ţi-oi mai spune la ce m-am gândit în nopţile mele de singurătate, ai să stai poate la îndoială, între mine şi între chihaie. Află că la noi, la Schit, unde ne ducem acuma, este un clopot. Însă un clopot care de obicei tace. Rânduiala lui, de la ctitorul cel bătrân Ştefan Soroceanu, pârcalabul, este să nu bată decât pentru morţii noştri, adică pentru ctitorii şi stăpânii succesivi. A bătut pentru el, când a murit. A mai bătut pentru trei Soroceni, la vremea lor. Acum are să bată pentru mine. Nu te speria; nu bate singur. Îl poartă călugărul care slujeşte Schitului, având aşa rânduiala slujbei lui. Eu m-am gândit deci că fiecare bătaie, pentru fiecare mort al nostru, rămâne imprimată în instrumentul sonor, printr-o anumită rânduială armonică a moleculelor, după o lege de fizică. Deci veştile succesive de moarte stau scrise în clopot pe de o parte, iar pe de alta fiecare bătaie are altă melodie, adică alt nume.

— Ceea ce spui, uncheşule, mi se pare interesant, i-am răspuns eu; şi mă simţeam pătruns de glasul lui deodată încălzit de o pasiune lăuntrică, pe care niciodată nu i-o bănuisem.

— Dacă ţi se pare interesant, e bine, îmi răspunse el. Iată, am ajuns la Schit. Totdeauna când intru aici, mă simţesc agitat. Nu se poate să nu-ţi mărturisesc asta. A fost singura mea slăbăciune. Te rog să mă ierţi; dar nu încerca să fii tu altfel, dacă vrei să te iubesc şi dincolo de moarte.

III.

Despre rădăcinile din alt veac ale povestitorului nostru.

Cu aceste vorbe am intrat în cerdacul unei căsuţe, în laturea de miazănoapte a bisericii. Streşina se apleca foarte

jos şi stâlpii erau încununaţi de rouruscă ruginie. Era un adăpost care se pitea de înălţimea muntelui şi revărsarea brazilor. Bisericuţa, şi ea măruntă, însă alb văruită, părea tânără, deşi şindrilele turnului, rânduite în solzi şi-n coadă de rândunică, se zbârleau negre de vechime.

Părintele Filaret, schivnicul, ne întâmpină cu mânicile largi ale rasei încrucişate la piept şi cu camilafca bine îndesată pe pletele-i creţe. Îşi ţinea fruntea aplecată, înclinându-se; din când în când se sălta în sus şi-i fulgera albul ochilor. Era un om voinic, cu înfăţişare de haiduc, şi-şi stăpânea glasul, ca să nu detune. Spunea ceva, subţiratic şi fals.

— Bine-aţi venit, cinstite şi prea iubite cucoane Ştefane.

— Bine te-am găsit, părinte Filaret. Cum petreci aici?

— Bine, mulţămim Domnului Dumnezeului nostru.

— Cum te-mpaci cu pustia?

— Bine; de ce să spun că nu mă împac, dacă mă împac?

— Toate sunt în rânduiala?

— Toate, slavă lui Dumnezeu. Şi toate-s gata, ca să petreceţi aicea cu pace, domnia voastră şi nepotul domniei voastre. Văd că-i un domnişor frumos şi fudul.

Uncheşul Ştefan se uită zâmbind către mine. Mie nu-mi plăcea glasul schivnicului.

Plecându-ne frunţile, intrarăm într-o tindă strâmtă, apoi într-o odaie. Umbra amurgului pătrunsese înaintea noastră. O candelă ardea subt icoanele răsăritului. Deasupra unui divan, care cuprindea întreaga lature a asfinţitului, atârna, în mijlocul unei scoarţe, portretul unui bărbat care avea o vagă şi ciudată asemănare cu uncheşul meu. Era imaginea unui om de altădată, învestmântat cu straie de moda leşască a veacului XVII. Părea de patruzeci de ani. Avea ochii boldiţi şi capul ţuguiat. În ochi şi-n colţul stâng al gurii păstra o lucire – aerul de familie, pe care-l observasem şi la bătrânul meu. În prima clipă nu mi-am dat samă, căci omul cel vechi era urât şi părea strâmb, cu umărul stâng mai nalt. Mai târziu am înţeles însă ce este.

Părintele Filaret rămase lângă uşă. Uncheşul meu făcu câţiva paşi cu repeziciune şi se opri în faţa portretului, privindu-l cu luare-aminte. Parcă ar fi vrut să-i spuie ceva, ori îi spunea ceva, fără cuvinte. Chipul, din rama lui neagră, îl aţinti pieziş.

Uncheşul se întoarse către mine, râzând. Apoi deveni serios şi se înclină spre icoanele de la răsărit, făcându-şi de trei ori semnul crucii.

— Părinte Filaret, aprinde luminile, porunci el.

— Îndată, îndată! suspină schivnicul.

În cele din urmă luciri se vedeau afară, prin ferestruici, pădurarii cu căciulile şi baltagurile lor.

— Oamenii să se ducă la sălaşuri. porunci iar bătrânul. Când oi avea nevoie de ei, suni cuvioşia ta din bucium.

— Am înţeles, oftă părintele Filaret, şi ieşind o clipă, îşi amestecă barba-i neagră între capetele slujitorilor. Chihaia şi pădurarii se retraseră. Părintele Filaret se întoarse c-un fir subţire de cetină, îl apropie de candela de la icoane şi-l făcu să deie flacără. Aprinse cinci făclii de ceară într-un sfeşnic de alamă cu cinci crengi, pe măsuţa de lângă sobă.

Uncheşul Ştefan îşi lepădă mantaua şi se plimbă de două ori, cu mânile la spate, de la icoane la portret. Eu îmi aşezai lucrurile mele şi hainele în cămăruţa de după sobă. În grajdul de lângă căsuţă, se auzea mormăitul lui Ilarion, care spunea cailor puţine cuvinte.

— Chihaia mi-a dat patru ierunci, zise schivnicul. Le-am pus la fript pentru domniile voastre. Alaltăieri am trimes la măcinat devale un tăbultoc de mei tătărăsc, ca să nu vă lipsească mămăliguţa, după rânduiala ştiută.

Uncheşul Ştefan făcu semn cu capul: bine. Părintele Filaret ieşi. Îl auzirăm îndată, bocănind în cărbuni cu cleştele, în chilia lui de alături.

— Avem rachiu de afine şi vin bun, zise uncheşul, oprindu-se înaintea mea. Cred că ţi-i foame. Până ce-s gata toate, însă, eu nu pot răbda să nu-ţi arăt cele de cuviinţă. Iată, am adus cu mine actul de danie a Schitului. De acuma rămâne

la tine, şi poartă-l o vreme în dreptul inimii, cum l-am purtat eu. În el se cuprind rânduielile de care ţi-am vorbit şi blăstămul lui vlădica Gherontie de la Neamţu. Iscălitura e a lui Ştefan, pârcalabul de Soroca, cel care se găseşte aici în faţa noastră şi se uită la tine. Iar blăstămul sună precum urmează. Ascultă şi ia aminte. „Iar cine s-a ispiti a strămuta a noastră danie şi orânduire, acela să fie treclet şi proclet de către Domnul Dumnezeu şi de doisprezece sfinţi apostoli, şi de patru evanghelişti şi de trei sute optsprezece părinţi de la Nicheia-cetate şi să aibă parte cu Iuda şi cu Arie şi să i se risipească pulberea lui şi a feciorilor lui în patru vânturi.”

— Ai auzit?

Ştefan pârcalabul se uita la mine batjocoritor.

— Am auzit, am şoptit eu, nu fără sfială.

Cu mâna lui osoasă, uncheşul îmi trecu în buzunarul din lăuntru al hainei pergamentul.

— Acuma să luăm făcliile, vorbi el, şi să ne apropiem de portret. Aici, pe partea de jos a cadrului, scrie când a fost făcută această zugrăveală şi cine a făcut-o. Măcar că mai degrabă ai vrea să treci la mirozna mâncării, unde învârte ţigla părintele Filaret, eu tot am să te silesc să ceteşti cele însemnate aici.

— Le cetesc cu plăcere, uncheşule, am răspuns eu.

Mirodenia ieruncilor îmi ajungea într-adevăr până în nări.

Îmi plecai fruntea sub braţul uncheşului şi sub luminile pe care le purta. Deslegai fără greutate inscripţia: „Hanc illustrissimi Domini Stephani Percolabi imaginem pinxit Iohannes Tokmikunnonak anno 1650”.

Uncheşul îmi asculta cu atenţie glasul.

— Bun. Acuma mergi cu mine sus, în clopotniţă, să vezi cealaltă inscripţie de pe clopot şi pe urmă putem mânca.

M-am arătat dispus să mă sui şi-n clopotniţă.

Cu aceleaşi lumini am trecut prin noaptea de toamnă fără vânt, am păşit în bisericuţă şi am suit treptele scării sucite.

Se afla sus un clopot nu mai mare de o sută de ocă, atârnat în legăturile-i de grinzi încrucişate.

Uncheşul se feri, să nu-l atingă. Întinse făcliile. Cetii, săpate în aramă pe partea de jos a buzei, cuvintele sacramentale: „Mortuos voco”.

Câteva clipe am rămas tăcuţi, alături, eu şi uncheşul. Prin firida deschisă a clopotniţii, pătrunse de afară, din răceala şi întunericul opac al muntelui, un şuiet de apă. Am întrebat:

— Ce s-aude, uncheşule?

— În fund, drept sub munte, îmi răspunse bătrânul, este o cascadă, adică o duruitoare, cum îi spun muntenii. Cade un izvor tocmai de sus şi pune o perdea de apă drept în faţa peşterii. Intrarea în acea peşteră are un fel de ascunziş cotit, pe care trebuie să-l descoperi printre stropi. Ai să mergi cu mine şi am să ţi-l arăt. Însă nu acuma. Cei care locuiesc aicea ştiu că prin acea peşteră poţi răzbate pe tărâmul celalalt – unii zic în altă lume, alţii zic în alt veac. Tu însă nu crede nimica şi haide să-ţi astâmperi foamea. La vârsta ta omul are stomah şi dinţi de lup. Filaret a răsturnat mămăliga de mei şi a rezemat de prichiciul hornului ţigla. Totuşi, înainte de a ieşi din bisericuţă, opreşte-te în locul unde te-ai împiedicat şi erai să cazi. Aici e lespedea sub care zac oasele celui pe care l-ai văzut zugrăvit în odăiţă; el a iscălit pergamentul pe care-l porţi la piept. Cu toate cele auzite şi văzute, sunt încredinţat că ai să mănânci cu aceeaşi poftă.

IV.

Despre pustnicul Filaret şi despre duruitoare, dincolo de care se găseşte peştera amintirii.

Am mâncat într-adevăr cu poftă şi cu inconştienţa vârstei. Am gustat rachiul de afine. Am băut două ulcele de vin vechi. Abia după ce am isprăvit, am băgat de samă că uncheşul meu stă la o parte de jarul din vatră, neguros şi, mi se părea mie, dispreţuitor. Abia atinsese mâncarea. Gustase puţintel vin. Schivnicul îndrăznise să îmbuce de

frupt. Îndrăznise deasemeni, cu multă hărnicie, să umple şi să deşerte ulcica, o ulcică a lui, mai burduhoasă decât ale noastre. Dintrodată observai cu mirare că glasul lui scâncit, subţiratic şi ticălos creşte, ca şi cum l-ar fi umflat vântul ori zvonul dinspre duruitoare. După ce mai deşertă, cu deosebită sete şi poftă, încă o ulcică, al cărei număr de ordine îl prăpădisem, fără să fi fost rugat şi fără să ne întrebe, îşi desfăcu rasa la gât şi începu să deie viers, privindu-ne pieziş ca un vameş de drumul mare şi arătând dinţi ascuţiţi de lup:

Să-mi cânţi, cuce, Când m-oi duce, Să te prind frate de cruce.

Tu-i umbla pe sus cântând, Iară eu pe jos plângând.

Atunci îşi umplu şi uncheşul meu Ştefan ulcica şi pofti alte cântece. Trăgând de sub laiţă cimpoiul, cuvioşia sa părintele Filaret umflă burduful şi-l strânse la subsuori şi atunci înţelesei de unde a deprins glasul cel subţire. A cântat o vreme uncheşului meu cântece de lume şi cântece hoţeşti; după aceea, îmblânzindu-i-se aleanul, porni a zice cântări din psaltichie şi din schivnicia întru care sălăşluia.

În zvonul glasului său, am simţit că mă cuprinde somnul şi-mi intră ca plumbul în toate mădulările. Înainte de a adormi deplin, l-am simţit tot pe părintele Filaret că mă sprijină cu braţe tari şi cu vorbe bune care miroseau a vin, călăuzindu-mă dincolo în odaia boierilor, la divanul de sub portret.

Am odihnit aşa un timp, până la un ceas târziu al nopţii. Atunci asupra mea s-a aplecat uncheşul Ştefan, ca şi cum s-ar fi coborât din ramă, şi m-a apăsat de trei ori pe umărul stâng.

— Scoală, băiete, îmi zise el, c-un glas poruncitor.

— Ce este, uncheşule? am tresărit eu.

— Scoală, Bogdănuţ, şi vină după mine.

M-am sculat şi l-am urmat. Am ieşit amândoi în întunericul cerdacului. Îndată mi-a zvonit în urechi duruitoarea.

— Auzi?

— Aud, uncheşule.

Am stat ascultând.

Părintele Filaret s-a furişat în preajma noastră şi ne-a privit dintr-o lături arătându-şi dinţii. Ne-a întrebat iarăşi cu glasul lui scâncit:

— Vă duceţi la peşteră?

Uncheşul se întoarse spre el. Îi răspunse:

— Ne ducem; dar nu ştiu dac-a venit ceasul. Încă n-am auzit a treia cântare a cucoşilor.

— Aveţi s-o auziţi numaidecât, se ploconi schivnicul.

Întorcându-se şi aplecându-se pe parmaclâcul cerdacului, izbucni deodată prelung şi ascuţit, ca un cucoş tânăr. Bătând din palme de câteva ori, izbucni înc-o dată. Îndată îi răspunseră de aproape bătăi de aripi şi cucoşul schitului îşi înălţă trâmbiţarea-i melodioasă în noapte. După aceea pe rând, de la şapte case de pe măgurile dimprejur, dădură semnale cucoşii pădurarilor.

— Acuma vă puteţi duce în pace… se închină cuvioşia sa părintele Filaret.

Ne binecuvântă cu dreapta ridicată şi se întoarse în chilia lui; iar eu cu uncheşul Ştefan am coborât din cerdac şi am străbătut în tăcere, prin negura nopţii, poteca spre cascadă.

Am umblat pe sub cetini neclintite. În fundul umbrei luceau rubine şi ametiste: ochii jigăniilor.

Înţelesei într-o vreme că bătrânul îmi comunică ceva. Cu toate astea nu-i auzeam glasul.

— Eu ştiu la ce te gândeşti tu acuma, Bogdănuţ. Osândeşti pe părintele Filaret. Dar să ştii că n-ai dreptate. Deşi e un biet om din sălbătăcia noastră, are în el duhul credinţii. Mâni are să se blastăme şi are să se umilească pentru ulcelele băute şi carnea mâncată şi are să steie în post negru şi-n rugăciune trei zile, până ce-a simţi că i-a intrat în măduva oaselor truda şi mila lui Dumnezeu. Auzi vântul?

Îl auzeam; însă pădurea în jurul nostru stătea neclintită.

— Nu-i vântul; e fâşâitul cascadei. O vezi?

Deodată o văzui într-adevăr, licărind în curgeri de mărgele şi-n plete fumurii. Tremurau în ea stelele înălţimilor.

— Poteca pe care am intrat şi pe care cotim acuma, urmă uncheşul Ştefan, nu-i de nimeni cunoscută. Aici sunt stânci de calcar, ca şi cele de deasupra Sorocei. Le-a cercetat cu răbdare pârcalabul. Le-am cercetat şi eu şi am descoperit intrarea. Dar nimeni altul pe lume n-o ştie. Trecem o clipă prin ploaia duruitoarei. Acuma am intrat şi ne-am despărţit de lumea ştiută.

Uncheşul era călăuz înaintea mea, ca o umbră pe păretele cenuşiu de stâncă. Şuietul de vânt al cascadei căzu. Eram într-un tărâm al tăcerii desăvârşite.

Deşi nu percepeam curgerea clipelor, am mers aşa mult, îmi închipui, fără să-mi aud paşii. Şi văzul îmi era tulbure, până ce-l simţii ascuţindu-se cel dintâi. În preajma mea apărură oameni pe care nu-i cunoşteam. Erau boieri cu işlice şi anterie, cu bărbi mari şi cu înfăţişare gravă. Coborau din carâte şi-i sprijineau de subsuori robi, desculţi şi cu capetele goale. Îşi făceau temenele, se apropiau unul de altul, îşi scoteau işlicele, ca să-şi poată săruta unul altuia, solemn, măturile. M-am înveselit. Ei au trecut gravi.

S-au arătat apoi tineri cu turbane, în straie de atlaz colorate plăcut, încălicând cai focoşi cu zorzoane şi tacâmuri de modă turcească. Călăreau cu scări scurte, cu genunchii la botul şelei. I-am salutat c-o înclinare a capului. Ei mi-au făcut cele trei semne de prietinie, ducând cu gesturi largi mâna dreaptă la inimă, la buze şi la frunte. Aveau mustăcioare care îmi aminteau cârligele de la coada răţoilor mamei.

Se deschise o zare de dumbravă. Mi se desfăcu şi auzul, când ajunsei la un izvor.

— Dacă ţi-i sete, coboară şi bea, îmi porunci uncheşul Ştefan.

Avea un glas uşor schimbat.

— De ce râdeai? mă probozi el.

— De mustăcioarele acelor coconi… am răspuns eu.

— Coboară din şa şi priveşte-te în fântâniţa de sub fag, mă îndemnă uncheşul.

Am lăsat calul; m-am aplecat asupra fântâniţii. Aveam în cap gugiuman de sobol; purtam pe trup haină de brocart cu ceaprazuri şi mantie în falduri. Aveam şi eu mustăcioară în cârlige.

Uncheşul râdea deasupra mea. Întorsei nasul către dânsul. Şi îmbrăcămintea lui era de modă leşască. Se înclina din şa pieziş, privindu-mă puţintel răutăcios.

— Bea apă, îmi porunci el, din acea fântână lină ca să uiţi un veac viitor şi să te întorci într-o viaţă trecută.

M-am aplecat şi am simţit pe buze şi pe gene răcoarea izvorului, care tresărea în fund în vârtejuri mărunte de năsip.

— Mai avem mult până la Iaşi, uncheşule? am întrebat eu, săltând în şa.

— Mai avem două popasuri. La cel din urmă, la malul Prutului, trebuie să aşteptăm slujitorii. De ce eşti grăbit? Parcă tu nu cunoşti drumul?

— Nu sunt grăbit, uncheşule.

— Cu toate astea, te-ai zvârlit cu repeziciune în şa. Înţeleg eu că te-ai lipsi bucuros de popas. Te înşeli, Bogdănuţ, dacă îţi închipui că eu nu cetesc în inima ta ca-n carte. Mărturiseşte-te uncheşului, ca să alini arşiţa din tine.

Eu tăceam. Am pus apoi şi eu calul în pas după al uncheşului şi am mers aşa o vreme pe sub streşina pădurii.

V.

Sfat de drum, pe când un uncheş urât şi un nepot care-i seamănă călătoresc spre scaunul măriei sale Vasilie-Voievod, poreclit Lupul.

Ascultă, Bogdănuţ, îmi zise râzând uncheşul meu pârcalabul. Vrei să-ţi spun o istorisire, care ţie ţi se pare frumoasă, mie însă nu? Taci – adică nu vrei să ţi-o spun, căci o cetesc în tine. Istorisirea asta nu-i lucru bun şi e primejdia vieţii tale, băiete. Am, făcut rău că te-am lăsat la Ţarigrad,

când a trimes măria sa Vasilie-Vodă alai, ca să-i aducă la Iaşi pe domniţă.

Inima a prins a-mi bate în piept cu grăbire.

— N-ai făcut rău, uncheşule.

— Ba am făcut rău. Tu eşti un prunc de douăzeci de ani. Doamna Ruxanda e femeie împlinită.

— N-are decât douăzeci şi doi de ani, uncheşule.

— Ba să mă ierţi domnia ta. Socotind bine pe degete, văd că are douăzeci şi trei. Stă departe de tine. Tu abia ai ieşit dintre fustele mamei tale serdăreasa Irina. Îţi miroase încă botişorul a lapte, măcar că-ţi răsuceşti cu atâta fală cozile de răţoi. Încă îţi sună în urechi poveştile şi prostiile dădacelor ţigănci. E adevărat că ştii să învârţi sabia şi să încordezi arcul; măcar atâta a fost în stare să te înveţe răposatul serdar Năstase, tatu-tău, dar încolo ce ştii? nu ştii nimica.

— Am fost la Liov, uncheşule, ş-am învăţat scrisoare latinească.

— Cu asemenea învăţături, băiete, nu te poţi tu descurca în dragoste. Pe când fata măriei sale – ehe-he!

— Cum ehe-he? de ce ehe-he? E mai mare cu trei ani ca mine ş-atâta. Dar abia mi-ajunge la umăr cu fruntea.

— Hm! te-ai supărat? E mai mare ea cu mai mult; dar să zicem cu trei. Într-un an a învăţat mai mult decât tine gătelile şi sulimanurile şi horbotele şi toate vicleniile frumuseţii. De aceea, măcar că-i o fată ca toate fetele, tu o socoteşti coborâtă din cer cu hârzobul. În anul al doilea a învăţat la Bizanţ toată înţelepciunea minciunoasă a retorilor. Aşa că ea taie cu vorba mai bine decât tai tu cu sabia. Înainte de a cugeta tu la ceva, ea te-a preţăluit, te-a vândut şi a şi pus în sân preţul. În acel loc tu ai vrea să-ţi pleci fruntea. Eu nu zic că nu te-ar primi, dar pe când tu suspini, ea râde deasupra ta. Râde cu nişte dinţişori de şoricuţ. Iar în anul al treilea, ehe! măria sa domniţa a învăţat a cunoaşte şi deşertăciunile acestei simţiri, căreia i se robesc numai cei tineri şi proşti.

M-am simţit jignit. M-am întors cu trufie.

— De ce vorbeşti astfel, uncheşule, despre o domniţă?

— Vorbesc despre o femeie, Bogdănuţ.

— Domnia ta, uncheşule, n-ai cunoscut dragostea în tinereţa domniei tale?

— Întrebarea asta e pusă cu umilinţă, Bogdănuţ, dar tu vrei să mă străpungi cu ea. Închipuirea ta este că un om slut ca mine n-a putut avea parte de harurile libovului. Ţie ţi se pare că eşti adică frumos şi falnic şi numai ţie ţi se cuvine asta. Află, nepoate, că tocmai asemenea lucruri le judecă şi le pricepe mai bine domniţa pe care ai adus-o de la Ţarigrad. Măria sa a învăţat de la înţelepţii de demult şi s-a încredinţat că bărbatul, ca să placă muierii, nu trebuie să fie numaidecât frumos şi tânăr. Să fie ceva mai puţin urât decât Diavolul – şi tinereţa deasemeni să i-o poată ea preţui cu ochii închişi. Fiind aşa precum mă vezi, am cunoscut în vremea mea multe femei frumoase care mi-au mărturisit asemenea adevăr. Deci pot să-ţi întorc cuvânt că se văd mai multe piei de miel în grindă, decât de berbece.

— Spune-mi însă, uncheşule, m-am umilit eu, cu ce greşesc dacă mi-i dragă?

— Eu nu spun că greşeşti că ţi-i dragă. Greşeşti când îţi închipui că ea îşi aduce aminte de mustăţile tale răsucite. Domnia sa tânjeşte în Curtea de la Iaşi. Oftează după Bogdan-serai şi după Cornul-de-aur. Stă cu ochii deschişi fără să vadă nimic din ce-i aici şi priveşte spre străluciri de pe alt ţărm. Măria sa a văzut pe Sultan Murad când se întorcea de la războiul Vavilonului, cu surguci de aur la turban şi cu piele de leopard pe umeri. Erau atâtea smaragduri şi olmazuri pe el, încât săgeta lumină. O frumuseţă ca aceea împărătească, de şi nu-i numaidecât trebuitoare, nu se vede de două ori într-un veac. Iar în jurul lui toate săbiile viteze şi toţi oamenii falnici ai împărăţiei. Şi tu vrei să-şi aducă măria sa aminte de coconul serdăresei de la Bâra, ţinutul Romanului?

Atât m-am simţit de umilit, la asemenea cuvinte, încât mi-am înghiţit lacrimile.

— Ştiu, a urmat uncheşul meu Ştefan, că ceea ce ai tu în tine nu se poate scoate cu cleştele şi că-i o ticăloasă boală; însă dacă ai fi un bărbat şi n-ai fi ce eşti, ai ajunge să înveţi că dragostele sunt bune numai când îs împărtăşite. Când încalici tu pe calul pe care ţi l-a adus un ţigan, să fie dincolo, la dânsa în iatac, o ţigancă; să-i înşire bobii pe sită şi să-i vestească drum de sară şi dragoste la aşternut, iar domnia ei să se bucure.

N-am avut ce răspunde. Uncheşul meu râdea, cum îi era obiceiul, cu gura mai mult într-o parte deschisă: Ehe-he!

M-am simţit iar biciuit şi mi-am adunat trufia.

— Fiecare om, uncheşule, zic eu, trăieşte şi moare c-o credinţă. Aşa eu mă gândesc că dacă bat şi iar bat şi ciocănesc, are să mi se deschidă.

— Hm! ai cetit tu asta în ochişorii ei negri?

— Mai întâi, uncheşule Ştefan, nu-s negri şi nu-s ochişori.

— Aşa? cum îs atunci şi ce-s?

— Nu-s ochişori. M-am văzut întreg în ei. Şi-s căprii, nu-s negri.

— Ştiu, Bogdănuţ. Samănă la ochi cu răposata maică-sa, doamna Tudosia, fata lui Bucioc. Am văzut şi eu odată la aceea o sticlire înşelătoare. Îmi pare bine de îndrăzneala ta. Ai cutezat să te oglindeşti în ochi vicleni, ca să-ţi vezi mustăţile cu care te fuduleşti. Nu le mai răsuci. Când vei pătimi, astfel precum ţi-i scris şi-ţi pregăteşti singur, au să rămâie pleoştite. Şi când ai săvârşit asemenea faptă, băgând de samă că are ochi căprii, măria sa nu şi-a încruntat sprâncenele?

— Nu mi s-a părut, uncheşule. Are sprâncene subţiri şi arcuite.

— Îs lungite până la tâmple? Le face cu meşteşug învăţat la Ţarigrad. Iar genele îi bat ca nişte aripi de fluturi negri. Ştiu eu toate. Ţi-a zâmbit?

— Aşa mi s-a părut, uncheşule.

— Aha! Se poate; însă gândul ei era aiurea. Tu ştii că pentru dânsa au venit la Curtea Domnească din Iaşi soli de la măria sa Gheorghe Racoţi-Voievod de la Ardeal, ca să peţească fata pentru Jicmont, feciorul măriei sale. Iar despre acel Jicmont s-auzea că-i vorba să-l amestece Racoţi bătrânul în treburile Lehiei ca să-l aşeze crai la Lehia. Deci tu umblai în jurul ei ca un păunaş cu durere de inimă, iar ea se gândea la pofala şi alaiurile crăieşti, despre care i-a vorbit şi soră-sa doamna Maria a lui Ianuş Ragivil.

— Asta s-a trecut, am răspuns eu.

— Ce s-a trecut?

— Peţitorii s-au întors cu vorbe. S-au dovedit nişte neciopliţi şi nişte beţivi, aşa cum s-aude c-ar fi fiind ş-acel Jicmont vestit. Unii sunt beţivi cu adevărat, care beau ce-i în pocal şi pe urmă sfarmă în măsele pocalul, precum făcea unul dintre acei soli, cu numele Boroş; însă măria sa Jicmont e tatăl lor şi voievodul lor, cu mult mai presus decât ei în atare meşteşug.

— Mi-a plăcut cum mi-ai întors vorba asta, s-a înduplecat uncheşul meu Ştefan, dar eu am să-ţi răspund că, dacă nu-i acel crai în fundul ochilor ei, apoi poate fi altul. Căci o domniţă trebuie să râvnească sus, iar tu nu eşti decât un boiernaş de rând.

— Uncheşule, eu îmi am nădejdile mele, cu care mă culc şi mă scol.

— Fericiţi anii întru care te afli! a suspinat pârcălabul. Înţelepciunea mea nu face două parale pe lângă prostia ta. Tu socoti că Vasilie-Vodă n-a dat-o pe domniţă după Jicmont pentru acele pricini de care vorbeai? Vasilie-Vodă îşi are socotelile lui şi e viclean ca dihania al cărei nume îl poartă. El ţine pe domniţă în vedere ca pe o marfă de mare frumuseţă şi de mare preţ. Neguţători umblă la neamuri şi o laudă. Acea marfă însă el o ţine ca s-o deie pe preţul cel mai bun la vremea potrivită. Nu te supăra, Bogdănuţ. Află că asta-i soarta domniţelor. Ele n-au voie la dragoste şi nu trebuie să viseze decât la mărire. De ce râzi?

— Râd, uncheşule, căci îmi place ce spui. N-au voie, dar şi-o pot lua ele singure. Firea nu poate fi biruită.

— Da, da; iar tu te culci şi te scoli cu nădejdile tale. Ai văzut tu vreodată oi care ies la Sfântu-Gheorghe frumoase şi curate, cu puf lins pe ele, fără să le fi atins foarfecele ciobanului? Acelea-s oi care şi-au prăpădit lâna în spini. Nu mai sunt bune decât de tăiat. Asemenea şi tu cu nădejdile tale.

Glasul uncheşului meu se îmblânzise. Fără să întorc obrazul, am simţit că se uită cu dragoste la mine. Şi-a alăturat calul de al meu şi m-a bătut pe umăr.

— Într-adevăr, mi-a zis, când m-am întors spre el; ai mustăţi destul de arătoase, însă ochii ţi-s albaştri ca ai tatălui tău. I-aş fi dorit negri şi răi ca ai maicei tale. Cum ai face tu, băiete, să pari ghimpos, când te vei arăta din nou înaintea acelei domniţe? Ştiu ce gândeşti tu: să cazi cu fruntea în pământ înaintea ei, să-i cuprinzi genunchii, să te apleci apoi şi să-i săruţi condurii. Atuncea ea îndată îşi pune piciorul pe grumazul tău. Dacă vrei să ia aminte la tine, atunci uită-te numai o dată ascuţit şi pe urmă nici să nu-ţi mai pese.

— N-aş putea face asta, uncheşule.

— Ştiu; de asemenea vitejie puţini sunt vrednici. Încearcă totuşi, pentru binele tău. Am să fiu şi eu aproape şi n-aş vrea să-mi pară rău că-mi eşti nepot. De aici se vede cu cât e mai mare decât tine, deşi-ţi ajunge cu fruntea numai până la umăr.

Uncheşul meu a oftat, ca şi mine. Însă el a răsuflat prelung, pe când eu m-am stăpânit, cu durere şi venin. În multe din nopţile mele îmi era patul de jăratic, din pricina domniţei inimii mele. Înţelegeam prea bine sfaturile uncheşului; deşi aveam nădejdea tinereţii, în această nădejde aveam şi veninul îndoielii. Îndată am căzut în gânduri pline de mâhnire şi visuri, pe când caii ne duceau la umblet către cetatea Domniei.

Din când în când, de sub pădure ieşeam la poieni largi, unde înverzeau în primăvară ogoare de mălai tătărăsc şi grâu. Acuma ciocârlia nu se mai zărea din ele. O vedeam numai când izbucnea în sus, tremurându-şi aripile şi plutind în lumină ca pe o apă a înălţimilor. Zăream departe margini de sate. Ne întâlneam cu ţărani în cară cu boi ori călări. Erau veseli şi bine hrăniţi şi se închinau către noi cu cuşmele la mână. Se zvonise despre o vorbă a prea sfinţitului Gherontie, vlădica de la Neamţu; că ar fi aflat el adică, într-un gromovnic vechi, ş-ar fi cetit în zodii, cum că acei ani întru care trăiam sunt scrişi cu mare bielşug de vite, miere şi grâu. De aceea lumea-i veselă şi buiacă, iar satele ţăranilor proşti şi chiar a răzăşilor se ţin numai de nunţi, cumătrii şi beţii. Într-asemenea destrăbălare, preasfinţia sa nu vedea nimica bun. Adevărat – se mai adăogea şoptit – că pildă de asemenea desfătări trupeşti, uitând cu totul de Dumnezeu, dădea întâi şi întâi măria sa Vasilie-Vodă, sau mai pe scurt Alvanitul, cum îl porecleau boierii de ţară. Şi el şi nepoţii lui se ţin numai de rele. Cu dreapta deşartă cupa, iar cu stânga strâng la piept muierile cu care se află în petrecere. Fac şi alte blăstămaţii, despre care nu se poate vorbi când sunt duduci de faţă. Deci nu-i departe vremea când are să trimeată Dumnezeu ţării Moldovei cuvenita pedeapsă.

— Vor fi fiind adevărate unele din acestea, îmi lămurea uncheşul Ştefan, după ce-mi destăinui toate; iar altele vor fi fiind scornituri; însă ştiut este din vechi zile că bielşugul nu face mai bun pe om. Prostimea se îmbuibă şi uită de Dumnezeu. Iar boierii şi domnii nu se lasă mai prejos. Deci fiind Ismailiteanul, adică Murad-Sultan, în război atâţia ani cu cazâlbaşii în Asia şi bătându-se acolo păgân cu păgân, au rămas hotarele creştinătăţii liniştite. După Murad a urmat Sultan Ibraim care a urât războaiele şi i-au plăcut mai mult desmierdările. Ocrotit de linişte, acest pământ şi-a dat roadele şi creştinii s-au îndestulat. Ar trebui să mulţămească pentru, asta Domnului Dumnezeu; ei însă fac

altfel, căci pântecele îi îngreuie ca pe râmători şi-i trage în glod.

Unii din acei gospodari pe care-i întâlneam se uitau cu prea multă veselie la noi şi se legănau pe cai.

— Măcar că azi e sărbătoare, aceştia nu vin de la biserică, râdea răutăcios pârcalabul.

Când am ajuns la Hanul Pârlitei, nu departe de Prut, am descălicat şi am aşteptat să ne vie din urmă slujitorii.

VI.

S-arată domniţa Ruxanda şi s-aud înţeleptele sfaturi ale luminatului divan al măriei sale.

După cel din urmă popas la Sculeni, pe Prut, am răzbit întins până la Iaşi, unde am intrat cu mare bucurie, căci nu-l văzusem de mult.

— He-he! mi-a răspuns tovarăşul meu la această mărturisire; ştiu eu cât ţi-i de dor de târg.

— Mi-i dor, uncheşule.

— Ştiu; pentru că are ochii căprii.

Într-adevăr, îmi zvâcnea inima până în tâmple.

Răsărea soarele, cu toate acestea vedeam tulbure în juru-mi. Intram prin mahalaua muntenimii, pe drumul zis al sării. Gospodarii îşi scoteau vitele către imaşul lui Aron-Vodă. Câniі zăpăiau la noi de după zăplazuri. Deşi trecerea noastră nu se făcea cu îmbulzeală, căci nu umblau în urma noastră decât patru slujitori cu arme, femeile găseau vreme şi pricină să-şi înalţe capetele pe după uşi şi de după porţi, scormonindu-ne cu ochii. Chiar îşi făceau semne şi ţipau una la alta după ce treceam şi se cârduiau în mijlocul uliţii. După fiecare val de femei s-arăta ş-un şirag de gâşte.

Asta o băgase de samă pârcalabul, căci eu eram tulburat de cele din lăuntrul meu.

La o răspântie ne întâmpinară darabani ai Domniei, aplecându-şi asupra noastră suliţile.

— Staţi!

Uncheşul meu păru a-i cerceta cu luare-aminte.

— De ce ne vor fi oprit? mă întrebă el. Ca să-i vedem că au straie nouă – cepchene albastre şi comanace cu pană de păun?

Unul din ei îşi semeţi spre noi glasul:

— Cine sunteţi domniile voastre?

Uncheşul meu nu găsi de cuviinţă să răspundă. Îşi sprijini numai mâna stângă în şold, înturnând într-o parte capul. Atunci îşi mână înainte calul Filip, oşteanul lui de credinţă, care-i purta sabia şi cele două părechi de pistoale aduse din Ţara Nemţască. Deşi era un om cu barba zbârlită şi înfăţişarea fioroasă, se purta blând şi grăia potolit.

— Vrednicule ceauş de darabani, zise el; porunceşte oamenilor tăi să ferească în laturi, căci trece la porunca lui Vodă domnia sa domnul Ştefan, pârcalabul de la Soroca.

Ceauşul a dat porunca şi oştenii s-au ferit în marginea drumului.

— De când a ieşit, mă rog, asemenea rânduială în târgul Iaşilor? întrebă pârcalabul, privind pe deasupra oştenilor.

— Prea cinstite şi mărite jupâne, răspunse ceauşul, rânduială asta nu-i pentru măririle lumii, nici chiar pentru oamenii detreabă. Dar săptămâna trecută, joi noaptea, au pălit hoţii la moara domnească de devale şi la rateşul de alăturea, unde îşi aşteaptă gospodarii rândul îndeletnicindu-se cu băutură, după cuviinţă. Atâta l-au muncit pe orândarul jidov, spânzurându-l în cârlige şi vărsându-i jăratic pe piept, până ce l-au omorât. Au străpuns toate cotloanele, până ce au găsit banii. Ş-acuma slujitorii domneşti cercetează într-una şi au poruncă să oprească şi să întrebe pe oricine intră în târg.

— Bine, m-aţi oprit, se veseli uncheşul meu; acuma întreabă-ne.

— Ce să întreb, prea cinstite şi mărite jupâne pârcalabe?

— Nu ştiu; dar dacă ai asemenea poruncă, întreabă.

— Bine, să întreb dacă nu cumva i-aţi văzut ori dacă n-aveţi vreo ştiinţă despre acei lotri.

— N-avem.

— Ştiu că n-aveţi. Mă închin cu sănătate şi vă rog să nu păstraţi împotriva mea nici o supărare.

— Spune-i, Filipe, că nu suntem supăraţi, mormăi rânjind pârcalabul; numai cuget că paza asta era mai bună înainte decât după întâmplare.

— Într-adevăr, măria ta, aşa s-ar părea… se veseli Filip, zbârlindu-şi mai tare barba spre un umăr şi spre celalalt, cu degetele răşchirate.

Am trecut mai nainte, am coborât la cetăţuia mănăstirii Golia, pe lângă târgul de peşte, ş-am stat în preajma Curţii Domneşti, la hanul lui Elefterie, în uliţa rusească. Acolo avea poruncă să tragă şi căruţa care venea din urmă cu boclucurile noastre.

Pentru un boier mare şi vestit ca uncheşul meu, s-a grăbit să vie la poruncă grecul, cu toate slugile. Ne-a deschis, dând uşa de părete, o odăiţă cu divan lung la zidul din fund. Două ţigănci, care nu erau nici frumoase, nici tinere, au venit lepăind cu picioarele desculţe, purtând lighene de alamă şi ibrice. Au ţinut într-o mână lighenele şi ne-au turnat cu cealaltă apă din ibrice, ca să ne curăţim de toată pulberea drumului.

Uncheşul îmi zise, ştergându-se c-un prosop lung şi pufnind:

— Acesta e bun obicei la hanul lui Elefterie, pe care l-a învăţat de prin alte părţi grecul şi l-a adus şi în târg la Iaşi. Acuma, după ce ne vine căruţa, scoatem ce avem acolo şi mâncăm, după asta punem straie de ţeremonie şi ne înfăţişăm la măria sa.

Grecul asculta din prag, cu umilinţă şi supunere, aceste vorbe.

— Vodă ţine astăzi mare sfat, băgă el de samă. Începându-şi divanurile de luni, apoi are să le ţie toată săptămâna.

— Asta te bucură pe tine, Elefterie? întrebă pârcălabul.

— Mă bucură, mărite jupâne, căci când s-adună toţi dregătorii şi toţi boierii la curtea luminăţiei sale, şi când se înşiră toată oştimea şi cântă muzica şi când iese măria sa

întru tot acest alai, cu mare fală, atunci văd cu adevărat că asemenea strălucire împărătească la o curte drept-credincioasă, n-a mai fost de pe vremea Bizanţului. Aşa mă bucur în inima mea, încât îmi pare că înghit nectar şi ambrozie.

— Îmi place, Elefterie, ceea ce spui, încuviinţă uncheşul.

Iar hangiul se ploconea adânc din toată grosimea lui scundă, cu obrazul uns de bucurie ca de undelemn.

La al treilea ceas, a tras înaintea uşii noastre căruţa de la Soroca. Dichisindu-ne cu toate cele de cuviinţă, am încălicat iar şi am trecut foarte aproape, la Curtea Domnească, străbătând pe sub bolta turnului şi printre şiraguri de slujitori – drăgani, darabani şi siimeni. Sub ferestrele spătăriei celei mari aştepta muzica. Cătră odăile drăganilor ardea foc, între săcăluşurile umplute bine cu pulbere şi bătute până la gură cu cărămidă. Cel care stăpânea acolo, un ţigan destul de buzat, cu strai roş, ţinea gata sârma aprinsă.

Boierii soseau unul după altul, fiecare cu alaiul său, descălicând la scară şi intrând în spătăria cea mare. Era în acea vreme, după cât îmi lămurea uncheşul, o rânduială nouă în privinţa boierimii, la care Vasilie-Vodă ţinea foarte mult. Măria sa dorea să intre la curtea sa fieştecare boiarin întru toată bogăţia şi frumuseţa, ca să cadă prostimea pe spate de mirare şi să prindă frică. Iar însuşi măria sa ţinea sfaturile cele mari cu straşnică rânduială, poruncită şi scrisă în condică, arătându-se cu straie măreţe şi cu privirea încruntată.

Dregătorii săi de mâna întâia erau înşiraţi fiecare după sama lui. Şi nu cutezau cei de a doua treaptă să se aşeze, în cinstea mesei ori a divanului, mai sus decât le era îngăduit. Cu toate acestea pârcalabul de la Soroca, şi pentru neamul lui vechi, şi pentru ascuţimea priceperii lui, şi din pricina împrejurărilor în care se afla ţara Moldovei, avea scaun foarte aproape de măria sa Vasilie-Vodă, între boieriile dintâi.

— Tu, Bogdănuţ, să stai lângă mine, îmi şopti uncheşul, până ce intră în divan măria sa. După ce te-a cunoaşte şi i-i săruta mâna, te retragi cu ceilalţi slujitori. Nu trebuie să strici cu nimica rânduielile. Hotărând măria sa taină la divanurile sale politiceşti, nimene să nu cuteze a-i înfrânge porunca. Numai cel scris pe izvod poate să steie în preajma sa şi să se bucure de strălucirea sa şi de dulceaţa cuvintelor sale. Iar ceilalţi, care nu au asemenea noroc, între care te numeri şi tu, stau pe de laturi, în gangurile palatului ori în nişte cămări de lângă divan, unde-şi pot pleca urechea şi lipi ochiul, ca s-audă şi să vadă, împărtăşindu-şi şi ei din fericirea celor mari.

Am urmat deci întocmai acest îndemn al părcălabului.

Când s-a arătat măria sa Vodă, coborând din cerdacul odăilor Doamnei, spătarul al doilea, care mergea în urma măriei sale, a înălţat sabia domnească şi muzica a pornit cu dobele şi fluierele, iar ţiganul cel îmbrăcat în roş a pus cu sârma foc pe rând la cele douăsprezece săcăluşuri. Boierii îmbulziţi spre treptele casei celei mari, au ridicat glasuri de slăvire, repezindu-şi în sus gugiumanurile. Doamna Teodosia, care păşea în dreapta lui Vodă şi domniţa Ruxanda, care păşea în stânga, nu-şi puteau stăpâni sfiala, astupându-şi auzul cu palmele şi clipind apăsat din pleoape. Dar până ce n-a trăsnit al doisprezecelea săcăluş, nu li s-a făcut nici o cruţare. Iar măria sa Vasilie-Vodă păşea fără a căta nici în dreapta, nici în stânga, având înălţată fruntea cu mare trufie, clătinându-şi numai surguciul şi făcând să strălucească floarea de pietre scumpe în care era prins.

Am privit numai o clipă la măria sa. Sufletul meu s-a strâns toată vremea către acea copilă cu ochii umbriţi şi cu mişcările line. Tresărea de câte ori izbucneau săcăluşuri. Inima mea avea bătăi tot aşa de puternice şi aş fi dorit sa tresară pentru ele.

Doamna Teodosia a petrecut pe măria sa până la spătărie, s-a închinat către prea cinstiţii boieri ai divanului şi a trecut pe o altă ieşire înspre odăile sale. Eu am aşteptat până ce

măria sa a binevoit a mă cunoaşte şi mi-a întins mâna spre sărutare. M-am retras în fundul gangului şi m-am furişat la o cămară din dreapta, aşa cum înţelesesem de la uncheşul meu că trebuie să fac. N-aş fi îndrăznit atât de mult dacă n-aş fi simţit în jurul meu aceeaşi mişcare din partea unora dintre curteni, şi mai ales dacă n-aş fi adulmecat, cu toate simţurile, urma domniţei. Se vede că măria sa, copila Domnului, avea acest bun obicei de a lua parte, dintr-un loc tainic la sfaturile curţii, ca să-şi sporească înţelepciunea. Poate dorea să afle chiar cu urechiuşele sale lucruri în legătură cu dorinţile obişnuite ale fetelor. Poate în preajma ei, lumea bâzâia din nou de planuri de nuntă.

Poate şi îndemnurile uncheşului meu, poate şi asprimea patimei mele, m-au făcut să iau o hotărâre îndrăzneaţă. Am trecut mai departe decât ceilalţi curteni, i-am lăsat să intre în cea dintâi cămară din laturea spătăriei, iar eu am deschis şi-am închis cu fereală o uşă pitică, la cămăruţa în care se strecurase cu iuţeală domniţa.

Simţind pe cineva în urmă-i, tresări şi dădu un ţipăt uşor.

— Ce este? Cine-i?

Eu mi-am înerucişat mânile pe piept şi m-am închinat cu umilinţă.

— Măria ta, eu sunt: robul măriei tale, dacă-ţi mai aduci aminte de mine.

— A! Bogdănuţ Soroceanu! Domnia ta erai! Cum aş fi putut uita un tovarăş care a venit să mă ridice din Ţarigrad şi să mă aducă într-un loc atât de încântat?

În glasul ei era o amărăciune şi o imputare; cu toate acestea eu am fost pătruns de dulceaţă.

— Măria ta, alţii, din pricina asta, se socotesc fericiţi.

Ea îşi încruntă sprâncenele.

— Se poate. Răspunde însă deocamdată ce cauţi domnia ta aici?

— Măria ta, am greşit. Pot să trec în cămara de alături, unde am văzut şi pe alţii intrând.

— Da? Cum se poate? Cine a intrat?

— Curteni, măria ta, care se vede că n-au scaun în divan.

— Nu ştiam de aşa îndeletnicire. Vor s-asculte ce se spune dincolo?

— Da, măria ta; mărturisesc că şi eu am asemenea dorinţă.

Domniţa nu-şi putu stăpâni râsul. Deşi număra douăzeci şi trei de ani şi, după părerea uncheşului meu avea adunată în ea multă înţelepciune, mie mi s-a părut o copiliţă şi m-am bucurat.

— Pune zăvorul la uşă, îmi porunci ea, ca să nu mai intre alţii.

Am pus zăvorul şi m-am întors.

Ea se aşezase cu luare-aminte într-un cotlon. Dăduse la o parte o perdeluţă de matasă. Privea şi asculta. N-a mai întors spre mine nici o privire. Am aşteptat o vreme, m-am mişcat în locul meu; ea a înălţat un deget subţirel însă ameninţător şi m-am astâmpărat. Mi-am oprit mişcările dinafară, însă în mine era tumult.

Îmi puneam felurite întrebări şi-mi făceam felurite planuri. Zvâcneam între îndoieli, îndrăzneli şi înfrângeri. Până ce o auzii pe domniţă oftând şi aşezându-se mai bine în scăunaşul ei. Atuncea am început a fi cu luare-aminte la tăcerea care se statornicise şi dincolo, în sala divanului. Se auzea de acolo un glas gros, plin de măreţie. Am cunoscut că vorbeşte Vodă. Mi-am plecat fruntea, am căutat un loc de unde să pot privi şi eu şi am găsit îndată al doilea ochi de geam acoperit cu perdeluţă de matasă. Aici trebuie să fie ferestruica Doamnei, mi-am făcut eu socoteală. Femeile au dreptate să-şi alcătuiască astfel de ochi şi urechi, dacă n-au loc în sfaturile bărbaţilor.

Am râs în sine-mi şi mi-am întors iar ochii spre domniţă. Ea însă nu era cu mine; era cu adunarea de dincolo.

Vodă vorbea posomorât şi cu barba în piept. Ţinea mâna stângă în şold, pe straja bătută în mărgăritare a săbiei, iar piciorul drept înainte. Cu dreapta făcea semne asupra adunării. Dădeau fulgere pietrele nestimate în care îi erau îmbumbate ceaprazurile, iar ftori-spătar, în dosul lui, îi

ţinea neclintit ca un stâlp semnele domniei. Odaia spătăriei toată strălucea de atlazuri şi aurării. Pe dinafară palatul nu se arăta cu măreţia clădirilor de la Bizanţ, însă înlăuntru se dovedea întru totul împărătesc. Boierii stăteau cu toţii în picioare, ascultându-l cu mare luare-aminte pe Vodă, cu urechile întoarse spre dânsul. Cel mai aproape era Toderaş, logofătul cel mare, sprijinit cu barba în toiagul lui nalt, încrestat cu romburi de fildeş şi aur.

— Astăzi, prea cinstiţi şi prea iubiţi ai mei boieri, cuvânta măria sa Vasilie-Vodă, v-am chemat la divan pentru două pricini de căpetenie. Întâi să vă aduc la cunoştinţă că a doua oară am primit solie de la domnia sa Bogdan Hmelniţki, hatmanul cel nou al căzăcimii care, precum ştiţi prea bine, a burzuluit toată ţărănimea din Ucraina asupra boierilor ei leşi. Nu s-a mulţămit domnia sa numai cu aceste izbânzi pe care le-a avut; ci acuma vrea alta. Doreşte noră pentru fiul său şi şi-a adus aminte că este o domniţă la Moldova.

Deşi ştiau mai de mult despre ce este vorba, boierii au întors bărbile unul către altul şi s-au privit unii cu spaimă, alţii cu uimire.

— Văd, prea iubiţilor boieri, a urmat Vasilie-Vodă, că inima domniilor voastre s-a cutremurat întocmai ca şi a mea, la asemenea veste. Cine şi-ar fi închipuit vreodată asemenea cutezare! Se pare că trăim, iubiţilor fraţi creştini, la sfârşitul vremii, când e însemnată cu blăstăm domnia lui Antihrist. Când am văzut cartea de la hatman, n-am vrut să cred ochilor. Când am auzit vorba solilor, n-am crezut în ce aud cu urechile.

Măria sa a pufnit şi s-au uitat cu străşnicie în juru-i. S-a aşezat în jilţul domnesc, mângâindu-şi barba.

S-au aşezat şi boierii. Apoi s-au sculat pe rând Cantacuzineştii: Toma vornicul şi Iordachi vistiernicul. Nici ei nu ar fi crezut, dacă n-ar fi aflat din gura slăvită a lui Vodă, că e cu putinţă un lucru ca acela. Au mai fost şi alte vremi când domni mari străini au peţit doamne de la

Moldova. Orişicât de mari au fost acei domni, domniile lor Toma şi Iordachi au socotit că trebuie să caute la credinţa lor întâi, pe urmă la slavă şi la putere. Dar acei domni, cum au fost măria sa Ianuş Ragivil, care în cele din urmă a dobândit pe doamna Maria, şi cum a fost măria sa Jicmont care n-a putut dobândi pe doamna Ruxanda, acei domni sunt coborâtori din neamuri ce-au stat pe tronuri slăvite din tată în fiu; sunt bogaţi şi vestiţi întru toată lumea; pe când cine sunt aceşti ţărani abia ieşiţi din robia şleahticilor? Abia şi-au lepădat zdrenţele şi încă nu s-au spălat pe obrazuri. Să facă bine să steie la bordeiele lor şi să nu îndrăznească.

— Aţi vorbit, iubiţi ai mei dregători, după inima mea, a încuviinţat Vodă Vasilie.

Toma vornicul şi Iordachi vistiernicul s-au veselit îndesându-se mai bine în anterie şi cuibărindu-se în jilţuri.

Sub braţul stâng al tronului măriei sale s-a ridicat, de la masa lui de scris, cu multă cuviinţă şi cumpănire, domnul Iosif Kotnarski, diacul de lătinie al măriei sale.

— Dacă măria sa îi îngăduie să adaoge cu sfială două vorbe, a îndrăznit el, atuncea domnia sa ar crede că se poate alcătui o carte în care, sub vorbe dulci, să se ascundă cel mai otrăvit răspuns. Căci nu-i cu putinţă să ne închipuim măcar că fiarele din pustie se pot împărechea cu domniţe de sânge împărătesc. Acele fiare cu chip de om nu numai s-au sculat asupra stăpânirii fireşti, dar au dat foc, au jefuit, şi legând între scânduri pe boierii lor, i-au tăiat cu fierăstraiele.

La aceste vorbe spuse delicat, însă cu şuier de obidă, divanul întreg a dat freamăt, întorcându-se barbă cătră barbă. Domnul Iosif Kotnarski îşi muşca încă buzele la locul său şi-şi frământa între degetele albe şi subţiri pana de gâscă. Era un bărbat încă tânăr la înfăţişare, deşi fruntea-i naltă înflorise de cărunteţă. Am auzit pe domniţa Ruxanda oftând a doua oară şi am simţit-o mişcându-se cu oarecare nelinişte pe scăunaşul ei.

Dar m-am întors către divan. Se sculase, după un semn al lui Vodă, uncheşul meu Ştefan Soroceanu. Avea zâmbetul pe care i-l cunoşteam.

— Întru toate slăvite şi luminate Doamne, a început el cuvânt; judecata măriei tale nu poate suferi de la supuşii măriei tale scădere. Hotărârea unui domn trebuie să steie deasupra tuturor, ca şi o hotărâre a lui Dumnezeu. Un domn poate fi chiar om cu scăderi; însă Dumnezeu îi pune întotdeauna în minte cumpăna cea fără greş. Deci stăpânitorul nu poate cugeta decât drept, iar supuşii lui trebuie să-l asculte. Aş îndrăzni, slăvite Doamne, să mă îndrept numai asupra altuia dintre cei care au grăit. I-aş putea spune domniei sale domnului Iosif Kotnarski, prea iubit mie pentru învăţătura sa, că prostimii nu-i putem cere înţelepciune chiar când e în toată firea; iar când nebuneşte, nici atât. Pentru câte au săvârşit ţăranii ucrainţi, vor primi pedeapsă ori de la stăpânii lor, ori de la Dumnezeu. Au tăiat cu fierăstrăul ori cu toporul: mâna lor poate a împlinit o pedeapsă a înţelepciunii celei mai presus de toate. Când Dumnezeu dă o biruinţă unui nemernic, este un semn pe care trebui să-l ştim a ceti. Să ne ferească Domnul Dumnezeu de cugetul unei asemenea împărecheri. Totuşi, slăvite Doamne, dă-mi voie să aduc aminte cinstitului divan că, anul trecut, tot în acest loc, eu am strigat să nu ne punem în calea furtunilor pustiei; căci acele furtuni sunt fără hodină şi pline de volburi. Ştim că Hmil a făcut legătură cu sultanul din Crâm pentru război şi pradă în Lehia. Iar anul trecut, când s-au întors din Lehia ceambulurile lui Kalga şi au trecut dincoace de Nistru, ca să aibă scurgere mai liniştită pentru plean şi dobândă – socotiţi că bine aţi sfătuit, boieri dumneavoastră, pe măria sa să lese pe pământenii noştri ţărani şi oşteni, care-s buiaci ca totdeauna şi fără judecată, să bată, să risipească şi să prade pe tătari? Acuma, lângă cererea lui Hmelniţki, stă şi supărarea hanului.

La aceste vorbe, Domnul a rămas pe gânduri, mai încruntat decât înainte, iar boierii au tăcut.

Domnul Kotnarski a îndrăznit iar cu vorba-i blândă.

— Măria ta, noi am scris cărţile cele de cuviinţă cătră han, la Crâm. Şi n-am primit de acolo nici o veste rea.

— Hmelniţki e un mişel, a hotărât Vodă, răsărind în jâlţ, iar hanul de la Crâm un păgân fără lege. El jură şi pe urmă loveşte. În ticăloasa fire omenească nu putem avea credinţă. Una îmi scrie Crâmleanul pe faţă şi alta poate săvârşi în taină.

— Măria sa vorbeşte prea înţelept, s-a închinat vel logofătul Toderaş.

— Are dreptate pârcalabul Ştefan, s-a întors Vasilie-Vodă. El atuncea a dat bun sfat; dar ceilalţi sfetnici nu mi-au fost cu priinţă. Fiind după masă şi înfierbântaţi de băutură, unii au putut săvârşi această greşală. Acuma primejdia noastră e din două părţi. Dacă ne gândim şi la vechiul nostru potrivnic Matei-Vodă de la Ţara Românească, putem spune că-i din trei laturi. De aceea asta-i a doua pricină pentru care cer sfat.

S-au ridicat la îndemnul măriei sale doi boieri bătrâni pe care nu-i cunoşteam; pe urmă a adaos ceva înalt prea sfinţia sa părintele mitropolit. Puţine a spus, însă bune. Să se facă rugăciuni în toate bisericile şi să se tragă clopotele. Iar soborurile mănăstirilor să facă vecernii, în şapte sâmbete una după alta.

— Bine este să se facă astfel, a încuviinţat Vodă; însă iarăşi e potrivit să scriem o carte de frăţească dragoste lui Matei-Vodă. Dacă ni-i vrăjmaş, să-l facem să doarmă. Dacă nu mai are în inima lui nimic împotriva Domniei noastre, să-l îndemnăm a ne da ajutor împotriva duşmanului la vreme de primejdie.

— Bine este, a încuviinţat şi uncheşul meu, zâmbind într-o parte.

Atunci diacul de moldovenie şi-a tras pana de după ureche, a muiat-o în cerneală şi a însemnat, slovă cu slovă, cuvinte

poruncite de însuşi măria sa Vodă.

„Prea luminate, prea înălţate şi drept credinciosule Domn, stăpânitorule a toată Ungro-Vlahia şi Ţara Oltului, Matei Basarab-Voievod, al nostru prea dorit şi iubit frate, aducem luminăţiei tale frăţească îmbrăţişare. Şi să ştii, măria ta, că noi îţi suntem bun prietin şi suntem gata a sta în slujba măriei tale cu toată oastea şi cu toată ţara noastră."

A mai adaos şi domnul Iosif Kotnarski vorbe foarte potrivite şi măgulitoare şi măria sa Vasilie-Vodă şi-a sprijinit barba în palma stângă şi cotul mânii stângi pe braţul jilţului, zâmbind cu mulţămire. Zâmbetul viclean i-l pândea din locul lui şi uncheşul meu Ştefan.

— Acuma, a început iar Vodă, ce facem cu păgânul?

Şi-a întors ochii spre pârcalab. Uncheşul meu s-a ridicat la poruncă.

— Măria ta, a dat el răspuns; bag de samă iarăşi înţelepciune la stăpânul şi Domnul meu. Înţeleg că este folositor să trăim bine cu duşmanii noştri, închipuindu-ne că, într-o zi, ar putea să ne fie prietini. Am ascultat cartea cătră Matei-Vodă şi mi-a plăcut. Potrivit ar fi să alcătuim una, în limba tătărască şi pentru han. Cât folos ne-a aduce una, atât folos ne-a aduce şi cealaltă.

— Într-adevăr, a râs măria sa Vodă, Dumnezeu a pus în capul domniei tale, pârcalabe, o minte mai ageră decât a altora. Şi vorba domniei tale ştie să mângâie şi să taie. Se va alcătui deci cartea, însă vei binevoi să te duci cu dânsa chiar domnia ta. Cartea vorbeşte numai una. Înţelepciunea domniei tale va putea scorni mai multe.

Sfatul s-a mai prelungit cu alte vorbe şi cu alcătuirea acelei măiestrite cărţi împotriva marelui stăpânitor al seminţiilor, strălucind ca luceafărul, bucurându-se de toate harurile lui Dumnezeu şi de bunurile pământeşti, măcinătorul noroadelor, biciul sfânt, prealuminatul mare Sultan-Han.

Domniţa Ruxanda se ridicase de pe scăunaşul ei; îşi întinse braţele în sus şi în laturi, frângându-se uşor din mijloc şi

căscând ca o mâţucă. Apoi se ferise într-o parte învăluindu-şi fustele şi sunându-şi mărgăritarele. Mă privi miratã, parcă atunci mă vedea întâi. Uitase de mine.

— A! Domnia ta erai, Sorocene!

— Eu eram, măria ta.

Măria sa râdea, arătându-şi dinţişorii. E adevărat, ascultasem şi eu sfatul domnesc, dar stăteam treaz şi asupra treburilor mele, judecând îngăduinţa pe care o avusese Ruxanda pentru mine şi socotind-o un început al fericirilor. Ea însă râdea, clătinându-şi capul; apoi mă privi ţintă.

— Eu cunosc ce gândeşti domnia ta, Sorocene, vorbi ea. Îţi cetesc în ochi încă de pe când umblai calare lângă carâta mea şi ieşeam din Ţarigrad, pe poarta Odriiului. De la Ţarigrad şi până la Moldova acei ochi au spus destule. Să ştii însă că trebuie să mai aştepţi.

Nu înţelegeam bine; însă am bolborosit că ştiu să aştept.

— Ai socotit, urmă domniţa, cu acelaşi râs dulce, că după cele de dincolo, poţi începe şi domnia ta aici divan şi vorbă. Sorocene, eu nu te-am lăsat să ieşi, după ce-ai intrat, ca să nu te vadă careva. Iar acuma, după ce m-oi duce eu, să stai pe loc cât ai număra până la o mie. Să nu cumva să te simtă vreun aprod, că-i primejdie pentru capul domniei tale. Ai văzut pe măria sa Vodă cum bate şi alungă de la mâna mea pe feciori de împăraţi şi crai.

Cu asemenea vorbe, măria sa Ruxanda s-a dus, uitându-se numai o clipă la mine. Dar acea privire, prin coada ochiului stâng şi pe sub sprânceana-i arcuită, mi-a fost îndestulătoare ca să-mi umple de nădejde fiinţa. Uncheşului m-am hotărât să nu-i spun nimica de întâmplarea asta. Îmi era groază de limba lui ascuţită şi de râsul lui strâmb.

VII.

Cei doi prietini ai noştri călătoresc la Crâm şi văd pe Sefer-Gazi aga, mare vizir al hanului celui mare, stăpânul lumii.

L-am găsit pe pârcalab în divanul cel mic, aşteptând de la diecii măriei sale cartea cea cu vorbe şi încântări cătră Han-

Tătar cel mare de la Crâm. După ce au gătit diecii scrisoarea, uncheşul meu a trecut cu dânsa în chilia de alături la măria sa Vodă, ca să-i mai asculte o dată măria sa cuprinsul. A întors-o la dieci ca să-i anine frânghioară de matasă verde şi peceţile Domniei, una cu fum şi alta cu ceară roşie. După aceea iar a intrat la Vodă, ca să primească cele din urmă porunci.

— Am avut nevoie mai mult de bani de drum decât de vorbe, îmi spunea el după aceea. Acuma trebuie să plecăm numaidecât.

— Întâi trebuie să te pregăteşti,.uncheşule.

— Ba sunt pregătit. Tu crezi că eu am purces de la Soroca fără să fi întors şi pe faţă şi pe dos răvaşul măriei sale, căutând să-l pătrund în ceea ce nu avea scris? Aşa că am pus în căruţa noastră toate câte ne trebuiesc şi mi-am luat şi slujitori, pentru cale lungă. Mai ales dacă l-am luat pe Filip, apoi trebuie să-ţi închipui că asemenea obraz nu-l port eu pe drumuri numai pentru moldovenii noştri. Te iau şi pe tine, ca să-ţi împlineşti învăţătura despre lume. Ţi-ar fi părut mai bine să rămâi în Iaşi.

— Nu, uncheşule, de ce să-mi pară bine? Merg cu domnia ta.

— Ai fi fost mai bucuros să stai în preajma Domniei?

— Nu spun asta, uncheşule.

— După cât înţeleg, ai sămănat şi, până ce te vei întoarce, aştepţi roadă.

— Nu ţi-am vorbit nimic despre aşa ceva, uncheşule.

— Cu gura nu, Bogdănuţ; însă mi-ai vorbit cu ochii. Când te durea, dădeai glas. Acuma, tăcerea ta are înţeles.

Socoteam să-mi pot păstra pentru mine nădejdea şi biruinţa. A trebuit să spun îndată şi pe loc tot ce aveam de spus. Eram în chilia de la hanul lui Elefterie. Uncheşul mi-a făcut semn să mă potolesc şi să vorbesc şoptit. M-a ascultat cu luare-aminte. Apoi, fără să adaoge nimic, şi-a tras pe el straiele de drum. Mi-a lepădat pe divan şi pe ale mele.

— Îmbracă-te, Bogdănuţ.

Pe când mă îmbrăcam, cu capul greu de visuri, pârcălabul dădea porunci slujitorilor. Apoi mă îndemnă să ies şi să încalic.

— Umblăm în două sau trei locuri, îmi lămuri el, ca să ne găsim tovarăşi de drum.

Aşa l-am întovărăşit în Beilic, unde s-a oprit, stând, din şa, de vorbă cu neguţători armeni. Apoi am coborât la Carvasara. La hanul de acolo am aflat de greci şi turci care mergeau în calea noastră. A descălicat numaidecât şi a intrat la ei.

Sara, în chilia noastră, pârcalabul a vârât, în punga de piele pe care o purta la vedere, doi galbini venetici de aur şi douăzeci de florini de argint; şi m-a pus să cos alţi zece galbini în căptuşala contăşului meu. Şi-a cercetat de aproape pistoalele. Mi-a dat şi mie, într-o cutioară de argint, o parte din irul pe care-l avea domnia sa, pentru împunsături de suliţă şi tăieturi de sabie. Fiind astfel gata, ne-am culcat îmbrăcaţi şi am dormit până ce a bătut ceasornicul din turn de la Treisfetite zece ceasuri din noapte. A bocănit în uşă Filip. Când am ieşit afară, se înroşea zarea răsăritului către drumul Bugeacului.

Am trecut în uliţă cu caii şi cu căruţa şi am aşteptat vestire de la Carvasara. Ne-am adunat îndată cu neguţătorii şi am coborât pe drumul tătărăsc în lungul Prutului. Când s-a făcut ziuă, ne-am uitat unii la alţii şi ne-am cunoscut. Turcii erau trei şi grecii trei, după cât îmi spunea uncheşul. Aveau căruţe ferecate, pline burduf cu pânză de matasă, postavuri şi mirodenii. Slujitori arnăuţi, cu arme, purtau căruţele. Stăpânii călări s-au amestecat cu noi. N-am ştiut deocamdată care-s turci şi care-s greci; purtau toţi fesuri şi turbane şi grăiau când o limbă, când alta; iar uncheşul meu le răspundea cu uşurinţă, când turceşte când greceşte. Îndată m-am învăţat şi eu să fiu vesel şi prietinos şi m-am simţit bine în tovărăşia lor; dar eu nu puteam vorbi curat decât limba creştinească; turceşte ştiam puţin şi încurcat şi cu toţii făceau haz mare de alcătuirile mele, mă băteau pe

umăr şi mă mângâiau cu bunăvoinţă. Erau nişte neguţători foarte cumsecade. La popasuri, mă pofteau turcii să mănânc scrob de ouă cu lumânări de seu, iar grecii râdeau şi mă îmbiau cu chefal murat şi vin dulce. Eu mâncam mai bucuros brânză de burduf cu mămăligă de mei şi pastramă friptă pe cărbuni, întru care meşteşug se pricepea mai cu osebire Filip, slujitorul cel bărbos al uncheşului.

Aşa, cu vorbe bune şi cu popasuri lungi, am străbătut noi Ţara-de-Jos pe o vreme minunată de primăvară. Nu ploua, nu băteau vânturi, nu ardea prea tare soarele. Fânaţurile înfloreau pretutindeni; în dumbrăvi cânta cucul. Prin sate oamenii ne ieşeau înainte cu vin şi cu pită, ispitindu-ne despre veştile din lumea asta şi de pe tărâmul celalalt, unde se zice că trăieşte un neam blăstămat de oameni cu cap de câne şi coadă de cal.

Aşa umblând noi, am început a uita grijile dinlăuntrul meu şi am prins a asculta cu mai multă luare-aminte cele ce se spuneau în juru-mi. Şi la unele din popasuri nu cu puţină mirare am înţeles că pârcalabul nu cunoaşte numai cele două limbi ale neguţătorilor. Cunoştea şi malteza corăbierilor din mările apusene, şi leşeşte şi ruseşte şi l-am auzit spunând şi vorbe latineşti, ceea ce m-a mirat mai mult ca orice.

— Nu trebuie să te miri aşa, Bogdănuţ, m-a mustrat pe moldoveneşte uncheşul. Vor crede aceşti străini că nu-mi eşti nepot. Iar tu n-ai de unde şti toate. Eu, prea cinstiţilor neguţători şi prietini, a urmat el întorcându-se spre adunare, am învăţat, toate acestea de care se miră nepotul meu şi le-am cunoscut, deoarece în tinereţă, pe când eram în vârsta lui, am început a umbla prin lume, la toate neamurile. Cum stăm noi acuma în această poiană şi lângă acest izvor, ospătând şi grăind, aşa am stat de multe ori şi în ţara talienilor, şi-ntr-a leşilor, şi la muscali, şi la turci, şi m-am împrietinit cu oamenii. Iar la vârsta de treizeci de ani am trecut de la Ţarigrad în Anatolia şi cu o caravană de binecredincioşi creştini şi musulmani, am ajuns la locurile

sfinte. Foarte bine am petrecut, umplându-mi-se sufletul de dulceaţă, şi am stătut acolo un an. Iar de acolo am călătorit la Eghipet şi m-am oprit în cetatea Alexandriei patru ani. Fiind eu cu multă dorinţă de învăţătură, acolo mi-am găsit dascălii. Erau acolo greci şi jidovi care cunoşteau toată ştiinţa lumii şi aveau taine ale învăţăturii lor pe care oamenii de rând nici nu le bănuiesc. Am fost învăţăcel la ei şi m-am supus lor cu credinţă. De la ei am cunoscut mult adevăr. Iar mai ales două lucruri le-am cunoscut eu bine. Întâi că oamenii sunt fraţi, însă au în ei demonul prostiei şi al neînţelegerii… Şi al doilea că este un singur Dumnezeu asupra tuturora. Fiecare neam se închină altfel şi-i dă alt nume în altă limbă, dar Dumnezeu este acelaşi. Nu limbile pe care le-am deprins mi-au folosit, ci mai cu samă aceste adevăruri. De aceea mă găsesc prietin şi frate cu domniile voastre.

Atât călătorii turci, cât şi cei greci s-au bucurat de aceste vorbe şi au făcut temenele către uncheşul meu, mângâindu-şi bărbile. S-au arătat gata să-i dăruiască din merindea lor şi din avutul lor tot ce i-a pofti inima. I-au înfăţişat un iatagan, ori un hamger, ori un inel; şi ar fi fost în stare să-i înfăţişeze pe palme inimile lor.

Când l-am văzut pe uncheş zâmbind, am înţeles că asta-i numai o pregătire pentru treburi mai grele, care îl aşteptau la Crâm.

Când am ajuns în hotarul Bugeacului, am dat de locuri pustiite de oameni şi de altele pustiite de lăcuste. Apele erau puţine; am trecut pe lângă sate dărâmate şi pârjolite. Ne-am grăbit umbletul şi ne-am scurtat popasurile. Aproape de Akerman-Cetate ne-au înconjurat slujitori ai măriei sale luminatului sultan de la Stambul şi călăreţi ai sultanului de la Bugeac. Neguţătorii au plătit puţină vamă şi le-au dăruit bucăţi de postav. Uncheşul le-a pus. şi el înainte îndreptările, spunându-le vorbe meşteşugite şi plăcute. Fiind sol, l-au lăsat să hălăduiască fără plocoane.

După ce am trecut Nistrul, am văzut o vreme aria Mării. Apoi am intrat iar în pustie, prin locuri goale şi fânaţuri fără sfârşit. Noaptea, în preajma focurilor noastre, scheunau dihănii. Se stârnise un vânt de arşiţă care bătea cât era soarele sus. De aceea purcedeam prin întuneric şi umblam de la cântarea a doua a cucoşilor până la ceasul al patrulea din zi, când ne opream în popas, îndată ce găseam apă. Atuncea am cunoscut ceasornicul pentru acele singurătăţi. Se afla la căruţa noastră. Era un cucoş pe care-l agonisise Filip dintr-un aul tătărăsc şi-l ţinea într-o cuşcuţă, în chilna dindărăt. El da semnalele nopţii. Cum cânta a doua oară, ne mişcăm şi porneam la drum.

La poştele rânduite de stăpânirea crâmlenilor, găseam străji călări. La aşezările cârmuitorilor ne opream şi făceam temenelele cele de cuviinţă. Şi uncheşul meu şi neguţătorii ştiau că n-avem a ne teme de răutăţi şi de hoţi, fiind tătarii oameni foarte paşnici şi cuviincioşi; numai la război au obicei să deie spaimă şi să verse sânge.

Astfel la 29 a lunei lui mai, anul 1650 de la Hristos, după douăsprezece popasuri mari, am ajuns la Crâm şi ne-am apropiat de seraiuri. Pentru noi, creştinii, era sărbătoarea sfintei Înălţări; la păgâni însă lumea lucra, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic şi nu s-ar fi ştiut nimic de asta.

Marea se clătina în larg şi pe coastă erau înfloriţi smochinii sălbatici. Clădiri după clădiri se îmbulzeau în locaşul marelui stăpânitor, acoperişuri boltite, minarete cu bold în vârf, cerdacuri şi foişoare de care atârnau trandafiri. Robi cu capetele rase, îmbrăcaţi în caftane lungi cafenii, se ţeseau încolo şi încoace la felurite slujbe. Am auzit cântări de balalaică şi zuruit de dairale şi am înţeles că şi necredincioşii cunosc petrecerile şi danţul. Uncheşul meu râdea de mine şi mă încredinţa că nu numai acestea se găsesc la tătari, ci şi femei cu frumuseţă slăvită, îmbrăcate în mătăsuri şi împodobite cu juvaeruri. Să cânte şi să joace ca tătarii şi tătarcele, puţine neamuri sunt destoinice. Am şi

văzut femei îmbrăcate cu şalvari. Nu-şi ascundeau obrazurile. Au şi râs la mine, ceea ce nu puţin m-a mirat.

Ne-am despărţit de neguţătorii turci şi greci, îmbrăţişându-ne. Ca să aline mâhnirea uncheşului meu, s-au sfătuit ei să-i înfăţişeze în dar trei bucăţi frumoase de atlaz: una galbenă, alta verde şi alta albastră. N-au vrut să primească plată. S-au apărat, mângâindu-şi bărbile; apoi s-au închinat din nou cătră noi şi s-au dus la treburile lor.

Uncheşul meu a vestit prin slujitori pe Sefer-Gazi aga, vezirul măritului han, că aduce carte de la Moldova, şi am aşteptat răspuns la Caravan-serai. Ne-am rânduit căruţa şi caii la adăpost şi-am lepădat armele. Uncheşul n-a luat asupra sa altă putere decât cele trei bucăţi de atlaz, plocon pentru măritul vezir.

Cum aşteptam, ajungea până la noi a miroaznă de chebap. Şi apropiindu-ne de ospătăria Caravan-seraiului, am văzut friptura de batal foarte cu meşteşug clădită într-o ţiglă care se învârtea în picioare lângă un părete de jar. Vârful ţiglei intra jos într-o scobitură lucie de cremene. Capătul de sus avea aripioare, pe care le putea purta adierea vântului. Jarul tremura în sclipiri şi friptura de berbece cu coada grasă sfârâia împrăştiind o fumegare plăcută care pătrundea până în fundul nărilor.

Am îndemnat pe uncheş să cerem, pe plată dreaptă, stăpânului, partea noastră din acea friptură. Uncheşul m-a sfătuit zâmbind să mai aştept, până ce soseşte vremea. Nu înţelegeam.

— Aşteaptă, ş-ai să înţelegi, mi-a poruncit el.

Fiind vremea amiezii, mă gândeam că n-am de ce aştepta şi nimeni nu mă poate împiedica să cunosc gustul batalului.

— Te poate împiedica rânduiala împărăţiei Crâmului, mi-a întors cuvânt pârcalabul.

Într-adevăr, dinspre seraiurile cele mari, unde nimene nu poate privi decât cu cutremur, s-au auzit sunând tobe şi ţimbale ş-un crainic s-a ridicat într-un foişor şi a strigat o veste, la auzul căreia toate noroadele care erau acolo de

faţă – oşteni, neguţători şi robi – s-au bucurat. Uncheşul îndată mi-a lămurit că acuma pot să gust din chebap, deoarece, după rânduiala, hanul cel mare, binevoind a se îndestula la masa măriei sale, dă voie neamurilor şi împărăţiilor lumii să le fie foame şi să mănânce.

Pe când mă pregăteam şi-mi ascuţeam în gând dinţii, iată îşi înfăţişă barba-i zbârlită slujitorul de credinţă al uncheşului meu. Purta la subsuoară ceasornicul lui cu aripi şi privea pieziş când într-o parte când într-alta.

— Filipe, i-a zis uncheşul, bine este să-mi înfăţişezi astfel cocoşul tău; însă nu privi împrejur în asemenea chip. Au să înţeleagă şi asinii, rămaşi din vechi de la Şaaran Gherei han şi pe jumătate orbi, că vii cu vorbe. Pe cine ai tras de limbă?

— Stăpâne, a răspuns Filip, pieptănându-şi barba cu degetele; am găsit un rob de la Moldova, care-i slugă la grajd. A învăţat tătărăşte şi are bune urechi. El spune că Hmil hatman e aici în Crâm. A avut intrare ieri la Han-Tătar; s-a dus şi azi.

— Hm! a mormăit uncheşul meu. Du-te înapoi la căruţă cu cucoşul şi-l păzeşte, ca să ne întoarcem cu el sănătos în ţară. Acuma, s-a îndreptat el spre mine, să vedem de-ale mâncării.

Când a spus vorba asta bună, s-a arătat la cerdac un mârzac tânăr, care s-a închinat din partea lui Sefer-Gazi şi ne-a privit cu semeţie, poftindu-ne la cortul măriei sale vezirului. El a trecut înainte, sunându-şi lanţugurile şi armele, iar noi l-am urmat. Am intrat după un zid de piatră albă şi am văzut dormind în soare un palat scund, întins în laturi, cu multe cotloane şi cu zăbrele de fier la ferestre. În cerdacul cu stâlpi de lemn umbla un cocor singur, care s-a oprit dintrodată şi ne-a aţintit cu mărgelele ochilor şi cu pliscul. Nu se zărea nici o fiinţă omenească. Mi-am închipuit că robii şi roabele stau în ogrăzile din dos. Era în toată împrejurimea însă o tăcere desăvârşită. N-am intrat în casa de zid. Mârzacul ne-a dus înainte. S-a desfăşurat privirilor noastre Marea, mişcându-şi valurile. Pe râpa ţărmului se

înşirau grădini în trepte. Pe un tăpşan, deasupra acestor locuri desmierdate, se ridica un cort de pâslă. În jur stăteau, sub soarele amiezii, cu capetele goale, câţiva slujitori. Acolo avea plăcere bătrânul Sefer-Gazi să sălăşluiască în vremea verii.

Cum am intrat, ne-am închinat adânc. Întâi pârcalabul şi eu în dosul lui. Ridicând fruntea, am văzut un bătrânel cu capul ţuguiat, chel şi privindu-ne numai c-un ochi. Cel din dreapta era stâns, însă cel viu ne privea cu ascuţime. Purta o barbă lungă albă şi zâmbea către noi cu obrazul încreţit. Avea pe el un strai uşor şi lung de matasă galbenă.

Ne pofti pe covor şi se aşează şi el jos, cu picioarele încrucişate sub dânsul. Făcu semn celor doi dieci de la măsuţele din dosul lui să se ducă. Se trase îndărăt şi mârzacul.

Pârcalabul îi înfăţişă lui Sefer-Gazi, cu vorbe unsuroase, cele trei bucăţi de atlaz. Vezirul le primi, le mângâie cu degetele lungi şi uscate şi le puse alături de el. Apoi îl întrebă pe uncheşul meu ce doreşte.

— Măria ta, îi răspunse pârcalabul, eu nu doresc nimica pentru mine. Pentru alţii, fie oameni de rând, fie stăpânitori, doresc-pace.

— Bun cuvânt, răspunse bătrânul Sefer, şi zâmbi.

— Aduc o carte, urmă uncheşul, de la stăpânul meu Vasilie-Vodă pentru prea luminatul şi prea puternicul han, biruitorul noroadelor.

— Unde este cartea aceea, cinstite pârcalabe?

— E la pieptul meu, mărite Sefer-Gazi, în dreptul inimii, e o scrisoare de prietinie.

— Scrisoare de prietinie de la Moldova? se miră vezirul. Nu-i întâia; am mai primit şi altele; dar cum pot crede vorbele, când faptele sunt potrivnice lor?

— Înţeleg despre ce vrei să vorbeşti, mărite Sefer-Gazi aga, şi ai dreptate. Însă nu pune acele fapte asupra ţării şi asupra Domnului meu, când ştii prea bine că vinovaţii de

anul trecut, de la Brătuleni, au fost nişte desmăţaţi, nişte nebuni şi nişte hoţi.

— Au fost pedepsiţi?

— Câţi au fost aflaţi au fost pedepsiţi; au fost oameni din pustie.

Sefer-Gazi a zâmbit iar.

— Dacă n-ai fi sol, cinstite pârcalabe, şi n-ai avea datoria să vorbeşti astfel, aş putea să-ţi întorc vorbe neplăcute. Eu te cunosc mai de mult şi te ştiu om ager. Dacă mă cunoşti şi domnia ta, atuncea îţi închipui că eu ştiu toate, ca şi cum aş fi fost la faţa locului. Ştii şi domnia ta. Anume că oamenii noştri din Crâm şi de la Bugeac, întorcându-se de la război din Polonia, şi-au ales drum prin marginea Moldovei. E un pământ unde au avut drept să intre, fiind al sultanului de la Stambul. Deci poposind lângă Rezina, au stătut acolo în odihnă. Fără ştire şi fără pricină au intrat în ei moldovenii cu săbiile. I-au tăiat pe toţi şi le-au luat prada. Spun unii de-ai noştri să fi cunoscut, între duşmani, oşteni şi căpitani ai lui Vasilie-Vodă. Dar dacă domnia ta zici că nu se poate, eu sunt gata să cred. Am fost gata şi până acuma, căci Vasilie-Vodă a mai trimes cărţi prea luminatului şi prea puternicului meu stăpân, scuturându-se de acea faptă şi osândind-o. Sunt gata să mai cred o dată ş-acuma, închizând ochii asupra adevărului adevărat. Prea puternicul şi prea luminatul meu stăpân doreşte pacea. Doreşti şi domnia ta învoire bună între oameni, cum mi-ai spus. Doresc şi eu. Deci să zicem că uităm, nădăjduind să nu mai auzim despre asemenea întâmplări. Fii bun, cinstite pârcalabe, şi dă în mâna mea cartea.

— Aş fi dorit, puternice Sefer-Gazi, s-o înfăţişez eu singur măritului han.

— Măritul han, pârcalabe, îmi lasă mie plăcerea de a sta de vorbă cu domnia ta şi de a primi cartea stăpânului domniei tale. Măritul han a purces către miazănoapte în petrecere de vânătoare. Şi-a luat şoimii şi cânii şi slujitorii cei mai dibaci într-o asemenea treabă. Iar acum, strălucirea

sa, când a fost soarele drept la amiază, a ospătat friptură de potârnichi în vale la Merdevenli-punar, cale de două zile de aici.

— Aş putea să mă duc să-l găsesc?

— Nu, căci strălucirea sa trece şi mai departe şi nici nu-i place să fie tulburat când vânează.

Amândoi vorbitorii au tăcut şi s-au privit cu plăcere. Eu îmi uitasem foamea, având înaintea mea o petrecere aşa de frumoasă şi doi oameni aşa de urâţi. Îmi înghiţeam veselia şi mă uitam cu luare-aminte la armele scumpe atârnate deasupra pieilor de urs ce alcătuiau culcuşul lui Sefer-Gazi. Înfăţişarea mea trebuia să fie a unuia care nu cunoaşte limba tătărască: într-adevăr o cunoşteam puţin; dar înţelegeam tot.

Pârcalabul îşi descheie haina şi trase din sân, învălită în pânză, cartea lui Vodă. O dezvăli şi o aşează pe măsuţă, lângă Sefer-Gazi. Tătarul îşi puse degetele asupra ei, mişcându-le uşor şi făcând să sune pergamentul.

Cu cealaltă mână atinse o foaie de aramă atârnată într-o frânghioară de matasă. Îndată intrară doi robi, aducând şerbet. Uncheşul meu încercă să aducă iar vorba despre luminăţia sa hanul; dar Sefer-Gazi ştia să-şi închidă împotrivirea în cele mai prietineşti vorbe. Cu toată dragostea pe care o mărturisea pentru uncheşul meu, vezirul îi atrase luarea-aminte că rânduielile marelui han nu îngăduiau solilor să facă mai mult decât o zi popas în serai.

— Voi pleca mâni, înaintea amiezii, mărite Sefer-Gazi, răspunse uncheşul. Poate rânduiala asta e numai pentru solii moldoveni, dar eu plec încredinţat de bunăvoinţa măriei tale.

— Nu numai cu bunăvoinţă şi prietinie de la noi ai să pleci de aici, cinstite pârcalabe, dar am să-ţi dau şi răspuns la cartea lui Vasilie-Vodă.

— Răspuns de pace?

— Fără nici o îndoială, cinstite pârcalabe.

— Sufletul meu se bucură, Sefer-Gazi. Aşteptam asemenea cuvânt de la un înţelept care judecă slăbăciunile puterii şi deşertăciunea războaielor.

Zâmbind, Sefer-Gazi s-a închinat către uncheşul meu; uncheşul meu s-a închinat către Sefer-Gazi. Am ieşit şi ne-am dus la gazdă.

Mi-am potolit foamea cu friptură de batal şi pită de grâu. Uncheşul meu n-a atins mâncarea.

— Ia şi mănâncă, uncheşule, l-am îndemnat. Trebuie să fii vesel, căci ai avut izbândă.

— Tu behăieşti acuma ca mielul cel prost pe care-l mângâie casapii… a suspinat el.

VIII.

Aici se vede că în Ţara Moldovei prostia găseşte sălaş, iar tinereţa n-are întru nimic de a face cu înţelepciunea.

În vremea câtă a mai rămas, a trebuit să ne gătim de drumul întoarcerii. Sefer-Gazi n-a mai avut când întocmi alt sfat cu pârcalabul; i-a trimes însă la gazdă carte pentru Vasilie-Vodă şi îndreptări pentru ţinuturile hanului, împreună cu alte vorbe bune de prietinie.

— Când a răsări luceafărul de sară, noi trebuie să înturnăm spatele spre seraiuri, a hotărât uncheşul meu.

Într-adevăr, la al doilea ceas al serii, am încălicat ş-am ieşit. Când s-a zărit geană de ziuă, am făcut popas ş-am aşteptat căruţa cu Filip şi cu cucoşul, într-un loc poruncit, la Aslanchioi. Am găsit acolo foarte bună mâncare, cu plăcut miros de seu. În vremea cât ne îndeletniceam cu berbecele, ceauşul poştelor slăvitului mare han ne-a cercetat hârtiile, găsindu-le fără greş şi ploconindu-se înaintea noastră ca înaintea unor musafiri împărăteşti. Uncheşul meu l-a poftit să se aşeze la masă şi i-a împins înainte, pe talgerul de lut, partea cea mai grasă. Într-o clipă, degetele şi barba slujbaşului măriei sale hanul au strălucit ca de-o bucurie. Uncheşul meu îl privea în tăcere.

— Omul acesta mănâncă cu hărnicie, îmi lămurea pârcalabul; şi aşteaptă să-l întreb, ca să-mi răspundă vorbe

pe care le are pregătite. Dacă nu-i destul de deştept, l-aş putea face să-mi spuie adevărul; dar Sefer-Gazi trimete în urma noastră un agă care are să steie cu dânsul de vorbă. De aceea, îl lăs să se sature şi nu-l întreb nimica.

— Ce-ar putea să-ţi spuie, uncheşule? Dacă hanul este ori nu dus la vânătoare.

— Asta o ştiu eu mai bine decât dânsul.

— Dacă Hmil hatman a intrat în Crâm?

— Asta o ştie el mai bine decât mine, dar o ştiu şi eu. Aş vrea să cunosc, dar nu-l întreb, dacă la tabunuri n-a venit poruncă să se deie mai mult orz cailor.

Am stat puţin pe gânduri, ca să pătrund înţelesul acestor vorbe.

— Vra să zică, uncheşule, domnia ta nu crezi în cartea lui Sefer-Gazi, pe care o duci lui Vasilie-Vodă?

— Să zicem că cred; însă nu-i destul atât. Trebuie să creadă şi Sefer; trebuie să creadă şi hanul; trebuie să creadă şi Hmil hatman. Eu şi Gâzi n-avem nimica de împărţit; în prietinia noastră omenească este credinţă. Însă eu mai înfăţişam pe măria sa Vasilie-Vodă şi Sefer pe prea puternicul han. Iar subt această înfăţişare noi am fost ca acele muieri care se sărută cu bucurie când se despart, părându-le bine că au să poată mai degrabă vorbi rău una de alta.

Am crezut că trebuie să zâmbesc, ca să socoată uncheşul că şi eu am ştiinţă de înşelăciunile vieţii. Dar pârcălabul a zâmbit de zâmbetul meu şi m-am tulburat.

— Uncheşule, am vorbit eu iar; peste domni şi împăraţi este cineva mai mare, întru a cărui dreptate trebuie să nădăjduim.

— Ştiu. Ne rugăm toţi la Dumnezeu să ne deie izbânda; iar Sfinţia Sa, socotindu-ne pe toţi fii şi neştiind cum să facă, ne lasă să ne descurcăm cu săbiile.

Tătarul îşi isprăvise bucata de berbece şi ne asculta cu mare luare-aminte, când c-o ureche, când cu alta. De data asta am arătat şi eu pârcălabului că am oarecare

pătrundere, cunoscând că ceauşul nu pricepea limba în care vorbim. Uncheşul m-a mângâiat, bătându-mă pe umăr.

După ce ne-a ajuns Filip şi a odihnit caii căruţei, uncheşul l-a pus să ceară hangiului orz şi să întrebe de preţ. Nu i s-a părut preţul schimbat. Semn că are să mai ţie vremea bună, m-am gândit eu.

Am încălicat şi am trecut mai departe. Filip a lăsat căruţa şi ne-a ajuns din urmă, călărind în dosul nostru. Pârcalabul n-a întors către el privirea, însă i-a dat poruncă:

— Spune, Filipe.

— Stăpâne, a răspuns slujitorul, robul meu de la grajd are un prietin genovez care stă la un mârzac în prinsoare, aşteptând banii de la ţara lui, ca să se răscumpere. Aşteaptă de un an şi e ameninţat să facă şi el slujbă la cai, ca să-şi plătească pita pe care o mănâncă. Acest prietin genovez are un alt prietin genovez care a ajuns tălmaci în serai la Han-Tătar cel mare. Acuma mai este acolo în serai unul care nu ştiu bine cine-i şi ce-i. Va fi fiind franţuz, ori turc, nu ştiu. Zice c-o vede pe tătarca cea tânără de la Caucaz, la care Han-Tătar cel mare intră în fiecare sară. De la tătarca asta tânără pe care o chiamă Biulbiul…

— Asta înseamnă pe turceşte privighetoare, Filipe.

— Aşa? Atuncea privighetoarea asta poate a cântat. Ori acel străin pe care eu nu-l ştiu a aflat pe altă cale… De la dânsul ar fi oblicit genovezul cel din serai; de la acesta a înţeles genovezul cel de la mârzac; şi de la acesta ştie robul nostru moldovan. Ştie anume că Han-Tătar cel mare a dat deslegare lui Tobai bei de la Or şi lui Kalga han să meargă de iznoavă la război în tovărăşie cu Hmil.

— Unde la război?

— Asta nu se poate şti, stăpâne. Atâta mi-au spus numai că Han-Tătar cel mare a făcut cu capul semn întâi lui Kalga – adicătelea: du-te! Pe urmă lui Tobai – adicătelea: du-te. Atâta! Nimene să nu afle, nimene să nu ştie. Cine află îşi pierde viaţa. Dară, precum se vede, sunt privighetori care cântă, iar oamenii îşi ascut urechile.

După aceste vorbe ale slujitorului, pârcalabul a cugetat îndelung; şi a umblat el aşa multă vreme gândindu-se. Venea când şi când la viaţa din juru-i, după aceea iar se retrăgea în lăuntrul său.

Într-o sară, pe când ne făceam sălaş pentru mas la un izvor ştiut şi erau caii cu boturile în chilna de dinapoi şi oamenii la foc, pârcalabul s-a uitat la cer unde năşteau stelele şi puzderiile. Mi-a arătat carul-mare, şi fusul şi gemenii – pe urmă m-a pus să bag de samă drumul robilor – din răsărit, prin creştetul bolţii, până în zarea cealaltă, a asfinţitului. Acolo, în răsărit, sunt hoardele cele fără număr. Iar în fundul zării apusului, Ţara Moldovei. Din pustiuri, ordiile bat acolo unde se coc grânele şi se leagănă ierburile. Pradă şi duc în ştreang şi-n căpestre noroadele. Iar robii nu cunosc alt drum de întoarcere, decât cel pe care l-a însemnat Dumnezeu din veci.

Oamenii ascultau lângă izvor, hrănind focul cu ciurlani şi bolândari.

Tătarii singuri spun, urmă uncheşul, că Atotţiitorul i-a trimes pe ei pedeapsă noroadelor pământului. Trăiau odinioară alungaţi de alţii ca nişte nemernici, printre năsipuri şi mlaştini. Se băteau cu lupii de la oasele mortăciunilor. Dar iată că s-a sculat dintre ei unul Ghinghiz care i-a stăpânit şi i-a purtat la război, crescându-le din an în an puterea, până ce-au spârcuit toate împărăţiile, în patru vânturi. Unii dintre urmaşii acestor războinici s-au aşezat aici. Ei sunt genună de furtuni în coasta Moldovei. Iar diecii măriei sale Vasilie-Vodă scriu cărţi şi măria sa trimete soli, ca şi cum ar fi o putere de slove şi de vorbe împotriva unei stihii. După ce au vorbit şi au scris, oamenii se întorc la ale lor, luându-şi grija. Vasilie-Vodă se aşează iar la mesele sale, între petreceri şi pahare de vin; domnia sa domnul Iosif Kotnarski, diacul de lătinie, îşi lustruieşte unghiile şi-şi drotează părul, iar domniţa se uită la dânsul cu plăcere.

— Care domniţă?

— Domniţa Ruxanda, Bogdănuţ. Pentru tine nu este decât una. Iar tu te întorci de la stele, de la veacuri şi de la împărăţii la suferinţa ta. Mari sunt toate, dar tu nu poţi cunoaşte decât cele mici, căci eşti un cocon alintat.

M-am răsucit către pârcalab; am vrut să-l mai întreb, dar el zâmbea, privindu-mă într-o parte. Am înţeles că abia acum îmi dă răspuns la mărturisirea mea despre divan şi domniţă. Era un răspuns târziu şi chibzuit, o lovitură tare; totuşi am rămas în picioare. Mi-am strâns buzele, am scrâşnit şi, din durere, a înflorit nădejdea din nou.

Nu după multe zile ceasornicul nostru cu aripi a strigat cea din urmă deşteptare şi în ziua care a urmat, am văzut de departe Iaşii, cu clopotniţile mănăstirilor lui. Uitasem multe din câte-mi spusese uncheşul, dar sporise în mine încredinţarea că, atunci când voi descălica la Curtea Domnească, unul dintre slujitori are să-mi deie tristă veste despre diacul de lătinie al măriei sale. A pierit de bubă-neagră, ori l-a năruit calul într-o râpă. Dacă nu se va fi întâmplat niciuna, nici alta, atunci trebuia să-i hotărăsc eu un sfârşit de mâna mea, ca să înveţe minte toţi veneticii care caută procopseală în ţara asta.

— Lasă în pace straja săbiei, Bogdănuţ, vorbi uncheşul meu, privindu-mă pieziş, căci se poate întâmpla să găseşti la pisarul leşesc o sabie mai tare decât a ta.

Mi-am muşcat buzele şi am cugetat că, dacă uncheşul meu are vreo taină de vrăjitorie ca să afle orice, atunci Vasilie-Vodă va putea fi întru totul mulţămit de solia pe care i-a încredinţat-o.

Ajungând în târg, ne-am oprit la han ca să ne schimbăm straiele şi să ne spălăm de pulberi cu apa din ibricele ţigăncilor; apoi, fără nici o întârziere, am intrat în curte.

— Aşa suntem de înfierbântaţi pentru slujba măriei sale, îmi zicea uncheşul, încât nici mâncare nu ne trebuie.

— Asta e prea adevărat, uncheşule, am spus eu, cu destulă mâhnire; găsim însă noi pe alţii la ospăţ.

— Ai să găseşti, Bogdănuţ, dar nu pe cei pe care-i doreşti.

Într-adevăr, aprozii ne-au vestit că măria sa binevoieşte să steie la masă, având în jur pe nepoţii măriei sale precum şi pe unii curteni şi boieri. Luminăţiile lor Doamna Teodosia şi domniţa nu puteau şedea la asemenea petrecere. Au să afle însă de sosirea noastră, mă mângâia uncheşul şi au să dorească să audă veşti din lume. Astfel se amestecă în viaţa noastră supărările cu bucuriile.

Am urmat pe pârcalab în casele cele mici. Erau în gang, înaintea sufrageriei, câţiva slujitori medelniceri şi cupari, foarte veseli pentru plăcerea lui Vodă. Au deschis uncheşului meu uşa şi măria sa din jilţul cel mare din fund a şi ridicat asupra noastră cupa, ca şi cum ar fi vrut s-o arunce pârcălabului. N-a aruncat-o, ci a adus-o frumos şi rotund către sine. A gustat din ea, după aceea, când s-a apropiat uncheşul de jilţul măriei sale, Vasilie-Vodă i-a dat băutura sfinţită de slăvitele sale buze.

— Credinciosule al meu dregător, Ştefan pârcălab, bea întâi pentru sănătatea Domnului tău, după aceea să dai samă de solia pe care ai avut-o, la necredincioşi.

Boierii care erau la masă s-au simţit datori să se veselească puţin cam tare de aceste vorbe. Uncheşul meu a zâmbit cu plăcere, încercând să nu pară dedesubtul adunării. Şi-a luminat faţa, ca să nu pară bătută de gânduri. Şi-a întins buzele, ca să pară bucuros de petrecerea domnească.

Măria sa binevoind a mă băga în samă şi pe mine, mi-a făcut senin să mă apropii, ca să-i sărut mâna, apoi mi-a poruncit să mă aşez la coada mesei, unde-i locul tinereţii.

Pârcălabul a închinat cupa cea de argint către măria sa, cu vorbe potrivite de slavă. A băut vinul şi şi-a şters cuviincios barba. Apoi s-a aşezat în scaun, într-o lături şi-n dosul măriei sale, ca să poată grăi la urechea stângă, cu care măria sa auzea mai bine.

Cum a început a spune pârcalabul, Vodă a încruntat sprâncenele, iar curtenii s-au posomorit şi ei.

— Lasă, pârcalabe, alte poveşti. Întâi şi întâi vreau să aflu ce a spus hanul.

— Dacă luminăţia ta pofteşte să spun tot chiar acum, atunci trebuie să arăt că stăpânul crâmlenilor nu era în serai.

— Cum aşa? Pentru care pricină?

— Era dus ca să-şi înveţe şoimii la vânat, măria ta.

— Ţ! Asta nu-mi place. Dar vezirul ce-a spus?

— Sefer-Gazi, luminate Doamne, s-a închinat cu vorbe bune către măria ta şi mi-a dat carte de pace.

— Unde-i cartea, pârcalabe?

— E pe masă, înaintea măriei tale. E în bună rânduială şi cu peceţile întregi.

— Bine; dacă spune vorbe de pace, avem s-o cetim.

— Măria ta e prea înţelept ca să creadă în vorbe.

— Cum?

— Măria ta, slăvite şi luminate Doamne, are prea multă înţelepciune ca să creadă în vorbe.

— Fără îndoială că eu nu pot clădi biserici pe vorbele necredincioşilor. Împăraţii păgâni stau sub semnul lui Antihrist.

— Toţi domnii răi, slăvite stăpâne, şi cei binecredincioşi şi ceilalţi, stau sub semnul Apocalipsului, pentru că vorba lor e Lumină şi sufletul Întuneric.

— Da. Aşa că eu nu cred în vorbe. Eu cred în Dumnezeu şi stau subt ocrotirea sa. De aceea nădăjduiesc că păgânii nu vor cuteza a săvârşi ceva împotriva mea şi a ţării mele. Pe lângă asta, am avut grijă să trimet alte cărţi, cu vorbe mai bune care se chiamă daruri, la împărăţie la Stambul.

Curtenii au râs cu plăcere şi au tras spre ei cupele.

— Măria ta a lucrat cu dibăcie, ca totdeauna, a luat iar cuvânt pârcalabul. Deasemeni eu am crezut de a mea datorie să nu mă întorc numai cu deşertăciuni. Unii şi alţii de acolo au lăsat să cadă felurite vorbe. Ei nu ştiau de ce-mi trebuiesc; iar eu le-am adunat. Am aflat că Hmil e la hanul.

— Cum? Vestea asta să ştii că nu-mi place, a hotărât măria sa, îndesându-şi barba în piept. Ce-ai mai aflat?

— Am mai oblicit, mărite şi slăvite Doamne, cum că hanul cel mare ar fi dat poruncă lui Kalga şi lui Tobai, ca să gătească de oaste coşurile, caii şi oamenii. M-am gândit, măria ta, că poate să fie oaste de apărare împotriva leşilor.

Luminăţia sa a făcut semn de încuviinţare cu capul.

— Poate să fie asta, măria ta, însă eu am băgat de samă în tabunuri, pe unde am trecut, caii tătarilor. I-am văzut pe unii slabi, alţii cu pântecele umflat de iarbă. Preţul grăunţelor n-a crescut. Orzul de anul trecut stă încă în gropi. Deci, măria ta, socotesc eu că porunca lui han nu-i grabnică, deci nu-i ameninţă nimeni pe dânşii. Iar dacă au ei un gând asupra ţinuturilor dimprejur – de pildă asupra ruşilor, ori a leşilor – atunci au să steie pe loc până ce creştinii strâng holda şi o pun în jitniţi.

Măria sa Vasilie-Vodă şi-a deşertat cupa şi a părut că se gândeşte îndelung.

— Aşa este, a încuviinţat el; drept ai grăit, pârcalabe Sorocene; dacă au vreun gând necredincioşii, împreună cu acel căpcăun din pustie pe care-l chiamă Hmil, apoi gândul nu poate fi decât împotriva leşilor. S-ar putea să fie ceva chiar împotriva moscoviţilor. Cu leşii are de împărţit Hmil; cu moscoviţii are de împărţit hanul. Mă gândesc, că dacă Hmil râvneşte pentru feciorul lui mâna domniţei noastre Ruxanda, apoi nu-i poate trece prin gând să pornească împotriva noastră cu duşmănie. Noi nu putem gândi despre dânsul decât ce se cuvine; însă el, faţă de noi, cată să-şi plece grumazul dacă doreşte să-l ascultăm. Chiar hanul n-ar putea să îndrăznească prea mult, căci asupra lui stă împărăţia de la Stambul. N-ar fi încă numai sfiala de împărăţie, ci şi frică de această sabie a noastră. Deci dacă ei aşteaptă, iubite al nostru dregător, să se coacă rodurile pământului ca să vie asupra lor în pradă, eu socot că s-or duce cătră alţii; iar drumul la Moldova îl vor uita.

— Da, măria ta. Numai cât aici miroase încă a sânge de-al lor.

— Să miroase, Sorocene, ca o tămâie către Cel atotputernic. Şi dacă nu şi-or aduna minţile, va mai mirosi, cât va sta suflet în piepturile noastre şi virtute în aceste braţe! Să se ştie de către toţi că noi nu ne temem! Avem pavăză credinţa noastră în sfânta cruce. Ştim a întrebuinţa şi paloşul. Dacă vine lupul din Crâm, avem cu ce-l lovi. Dacă vine Cazacul, ne vom pricepe a-i subţia îndrăzneala. Dar nădăjduim că înaintea noastră vor fi leşii harnici să pălească unde trebuie şi mai ales să puie ştreang acelui viclean, înălţându-l într-o creangă de copac.

Nu pot spune că nu mi-au plăcut aceste vorbe ale măriei sale. Ba pot spune că mi-au plăcut foarte mult. La urma, urmei, toate cotiturile şi toate cârtirile uncheşului meu mă înţepau până la inimă. Dacă avem o viaţă de plătit, încalte s-o plătim cu cinste. Mi-a mai plăcut şi ce a mai strigat şi după aceea măria sa, înălţând până la tâmplă o altă cupă plină. Ţara asta – zicea Vodă Vasilie – are cu ce-şi îmbrăca şi hrăni copiii. Deci se va găsi şi pentru prea iubita odraslă a luminăţiei sale strai şi pită; şi mai bine o chilie la mănăstire, decât însoţire cu mişei care abia au lepădat din mână sapa.

Toţi cei din jurul mesei au strigat cu putere şi au sunat din săbii. Iar pârcalabul s-a făcut mai mic la locul său şi s-a întristat o clipă, dar pe urmă îndată a zâmbit strâmb şi şi-a înălţat fruntea. Am băut şi eu cu curteni tineri două cupe una după alta; apoi ca şi cum m-ar fi chemat cineva, m-am strecurat pe uşă şi m-am dus s-o caut ori pe domniţa Ruxanda ori pe domnul Iosif Kotnarski.

M-aş fi mirat să nu-i găsesc; m-am mirat că i-am găsit la un loc. Era la odăile Doamnei un pridvor cu faţa către vale şi către dealul de dincolo de Bahlui. Se vedea din acel pridvor spre Păun şi spre Bucium. În acele zile de primăvară înfloriseră câţiva trandafiri lângă parmaclâc şi puţin mai încolo două tufe de bujori. Domnia sa domnul diac de lătinie avea fără îndoială treburi cu măria sa Vodă Vasilie, ca să

primească vreo poruncă. Deci venea dinspre casa cea mare, unde îşi ţinea penele şi hârţoagele. Cum s-a arătat el cu paşi uşori şi-n strai sprinten de catifea neagră, a ieşit, nu pot înţelege de unde, în pridvor şi între trandafiri, copila măriei sale. Când m-a zărit pe mine, mi s-a părut că vrea să se retragă; totuşi a stat pe loc. Mi-a zânibit o clipă; mi s-a părut că mă aşteaptă să mă apropii; dar s-a întors dintr-odată spre leah. L-a oprit şi l-a întrebat ceva. El s-a închinat adânc, s-a îndreptat, şi-a întors urechea şi asculta cu luare-aminte ce-i spunea domniţa. Apoi a zâmbit ca unei copile răsfăţate. Ea a ţârâit subţirel asupra lui. El a zâmbit din nou, a trecut pe alături şi a intrat la măria sa în sufragerie, fără a privi către mine. M-am uitat în urmă, întorcând numai fruntea în jos, sub umăr, ca şi cum aş fi vrut să-l împung, ceea ce în adevăr era dorinţa mea. N-aveam însă vreme de pierdut. Domniţa ciugulea un trandafir şi-l desfoia; se pregătea poate să treacă la cămara ei; i-am aţinut calea şi am privit-o cu îndrăzneală.

Ea a ridicat spre mine ochi plini de dulceaţă:

— Îmi pare bine că te-ai întors, Sorocene. Spune-mi dacă-mi aduci veşti bune de la Crâm, ca să mă pot bucura.

— Eu n-aduc nici o veste de la Crâm, măria ta, i-am răspuns. Veştile şi scrisorile le-aduc cei bătrâni. Cei tineri nu pot aduce decât inima lor, cu multă mâhnire.

— Vai, Sorocene, ţi-am mai spus să leşi mâhnirea.

— Nu mi-ai spus, măria ta…

— Nu? Atunci îţi spun acuma. Lasă mâhnirea, căci te faci nesuferit şi botos. Dacă vrei să-mi fii drag, să mă leşi singură ca să pot spune două vorbe supărate lui pan Iosif Kotnarski.

— S-a făcut vinovat cu ceva către măria ta?

— S-a făcut.

— Atunci să-l lovesc cu sabia, măria ta.

— Nu, Sorocene. Lasă-mi numai mie pedeapsa lui. Eu ştiu ce i se cuvine. În afară de asta, mi-ar părea rău dacă te-ar

lovi el pe domnia ta. Lăsaţi fierul. Mult mai bine slujeşte cuvântul. Nu te duci?

— Ba mă duc, măria ta, dacă aşa porunceşti.

— Aşa poruncesc, Sorocene, să mă leşi singură aici.

Am lăsat-o ciugulind alt trandafir. Mă bucuram pe de o parte de vorbele ei prietineşti, iar pe de alta îmi pregăteam supărarea împotriva acelui leah trufaş, care trece pe lângă oameni fără să-i bage în samă. M-am plimbat un răstimp între pridvor şi casele cele mari ale curţii, rumegând în mine o pornire, o duşmănie împotriva domnului Kotnarski. Nu-mi dădeam prea desluşit sama ce vreau; dar îi doream tot răul. În acelaşi timp sufeream închipuindu-mi-l în locul unde stătusem eu. Bănuiam ce vorbe de mustrare poate asculta. Am auzit o clipă glasul domniţei şi m-am grăbit către ea; dar treceau slujitori şi m-am oprit. Domnul Kotnarski venea liniştit către mine. M-am aşezat în calea lui. El m-a ocolit. I-am aţinut calea din nou. El a ridicat fruntea şi m-a privit. Am văzut în ochii lui blândeţă şi mirare. Totuşi nu voiam în nici un chip să-l iert şi eram hotărât să-l lovesc cu umărul – când am auzit chemarea domniţei. M-am întors spre ea. Îmi făcea semne cu arătătorul mâinii drepte, încârligându-l cu grabă şi depănând parcă o aţă care mă trăgea către dânsa.

— Domnia ta, Sorocene, pari un om primejdios, mă întâmpină ea râzând. Nu cumva vrei să omori pe pan Kotnarski?

— Ba da, domniţă.

— S-ar putea însă să te omoare el pe domnia ta şi mie să nu-mi pară rău. De aceea am urât totdeauna pocalurile acestea mari de vin de la mesele măriei sale.

M-a privit într-o parte, ca şi cum ea era sus şi eu jos. Am rămas umilit şi uncheşul Ştefan m-a găsit cu părul zbârlit, cu dinţii scrâşnind şi cuşma căzută. Ducându-mă spre han, i-am arătat toate câte s-au întâmplat, până ce mi-a răguşit glasul.

— Ţi-a spus că eşti un om primejdios?

— Mi-a spus, uncheşule.

— Şi că nu i-ar părea rău dacă ai cădea sub mâna lui Kotnarski?

— Da; aşa încât mă tem că i-i drag.

— Cine? Kotnarski? Dacă i-i drag, băiete, atunci primejdia e asupra lui, nu asupra ta. Tu să faci bine să te linişteşti şi să te pregăteşti de întoarcere la Soroca. Nu te uita crunt la mine şi nu-mi mai spune nimic. Am supărări cu mult mai mari decât a ta, şi am nevoie de tine ca să-mi pun în rânduială acest păcătos suflet. Din pricina unor ochi vicleni s-ar putea să cadă leahul; ori s-ar putea să cazi tu; însă amândoi să ştiţi că mai degrabă are să cadă un bătrân care nu-i vinovat cu nimica.

Abia atunci am băgat de samă scârba din ochii parcălabului, ca un întuneric al sufletului lui.

— Ce ţi s-a întâmplat, uncheşule?

— Nu mi s-a întâmplat lucru mare, băiete, fără decât socotesc nerozia mai rea decât o lovitură de puşcă. Pe un om îl poţi străpunge cu sabia, şi scapă. Biruindu-l cu prostia, l-ai doborât fără greş. Spunea cineva la masa lui Vodă că s-ar fi aflat o minune: o viperă încolăcită în jurul unei săbii. Toţi se minunau, dar mai de mirare ar fi fost să se găsească sabia încolăcită în jurul viperei. Aşa, toţi la masa de unde ies, stând cu paharele în mână, răcnesc că tătarii şi cazacii tremură când cugetă numai la mărirea şi puterea lui Vasilie-Vodă. Că ştiind aici şi ţară bogată şi având şi pricină de duşmănie, le vine aşa gust să se ducă asupra altora, cu care n-au nimic şi care-s şi săraci.

— Cum, uncheşule? Domnia ta chiar crezi că Tobai şi Kalga împotriva Moldovei au primit poruncă de gătire?

— Tu nu crezi asta?

— Eu nu cred, uncheşule.

— Ai dreptate. Unii sunt beţi de vin, alţii de dragoste. Fericit eşti tu; fericiţi sunt ei. Numai eu sunt ticălos şi înţeleg că mi se apropie veleatul. Deci, după ce-mi pun în rânduială treburile de la Soroca, cât ai şi tu vreme să te

desmeticeşti, te iau cu mine în munte la ţinutul Neamţului, unde un schivnic harnic isprăveşte ctitorie pentru tot neamul nostru şi loc de hodină pentru mine. Este acolo, într-un colţ tainic, unde nu poate ajunge nici mânia lui Vodă, nici pojarul nohailor, cel mai potrivit sălaş pentru veacuri ca acele care se pregătesc. Au fost în ţara asta a Moldovei fericite vremuri a celor şapte vaci grase; acuma dacă se întoarce crugul, vor ţipa pruncii în sânul maicelor lor.

IX.

Unde se arată secerişul semănăturilor lui Vasilie-Vodă, cu mare bine pentru această săracă ţară. Unde se arată Hmil hatman şi pune la cale o nuntă cum nu s-a mai pomenit.

Abia târziu, pe drum, am înţeles bine amărăciunea pârcălabului, când mi-a arătat în amănunt cum l-a înfruntat cu vorba măria sa pentru prorocirile lui şi cum toţi mesenii, împresurându-l cu cupe pline, l-au mustrat, râzând pentru frica lui şi pentru sluţenia cu care-l împodobise Domnul Dumnezeu. Ca să nu cadă jos de obidă, ori ca să nu-i străpungă, a socotit că-i mai înţelept să fugă. Ştia că Vodă are să-l cheme iar, când i-a veni judecata cea limpede. Dar când s-a întoarce de la Soroca să primească o mângiiere pentru asemenea jignire, are să-l găsească iar la masă, în sufragerie, cinstind vin de Cotnari, care vin e mai mult spre osânda şi ruşinea moldovenilor decât pentru lauda lor. Ca să nu-l nimerească acea poruncă a lui Vodă, n-am poposit la Cetatea Sorocei decât o zi. Lăsând vechilului său porunci şi putere, pârcalabul m-a luat îndată cu el în munte şi m-a dus călare prin locuri necunoscute, având după noi pe Filip cu căruţa lui.

— Am să-l lăs pe acest slujitor la Schit, zicea uncheşul, ca să înveţe rânduiala şi să ieie după aceea metanie. Eu socot că i-a şedea bine călugăr, având asemenea barbă. Unui călugăr nu-i trebuie atât învăţătură, cât înfăţişare. Chiar dacă i-a veni cumva în minte, în acele singurătăţi, să iasă asupra lumii, la vreun vad, să hoţească, pe urmă are să se pocăiască şi rugăciunea lui are să fie mai bine primită.

Călugăr adevărat e mai ales acel care a cunoscut păcatul şi s-a întors de către el. Cel nevinovat e ca piatra; Dumnezeu habar n-are de dânsul.

Cu asemenea vorbe amărâte am umblat până la Schit, în munte, şi am petrecut acolo două săptămâni, cât uncheşul a chibzuit toate câte mai avea de făcut. A mânat pe Filip la Liov, pentru clopot, dându-i bani şi carte către meşterul care se legase să i-l toarne până în ziua de Sântilie. A privegheat cum se zideşte hruba lăcaşului său din urmă, vestindu-şi astfel singur sfârşitul. Eu îl lăsam să facă toate, însă nu credeam nimic. Nu credeam nici în vreo primejdie a lumii, nici în vreun sfârşit năprasnic al său.

Într-adevăr, lumina soarelui era ca un abur de aur asupra pământului şi zilele păreau a avea în ele sfinţenia lui Dumnezeu. Când am răzbit din poienile codrilor la valea Moldovei, am văzut holdele unduind ca valuri care răsfrângeau soarele. Ieşiseră satele şi secerau cu hărnicie, iar pe alocuri, mai în pălişte, gospodarii înşiraseră caii la treierul orzului. Cum am simţit acea mireasmă a bielşugului şi am înţeles că umblu către scaunul Domniei, mi s-a aprins iar închipuirea dragosţelor mele şi a început a-mi sosi în visuri o solie. Iar începeam să am gânduri împotriva lui pan Iosif – dar mă temeam de domniţă. Mă ameninţa întruna cu degetul.

Când a intrat pârcalabul la Vodă, dis-de-dimineafă, măria sa l-a întâmpinat râzând şi i-a arătat veste scrisă de la Hotin, de la pârcalabul Ionăşcuţă, cum că nu mai poate fi îndoială asupra mişcării de oşti a crâmlenilor şi cazacilor. Aşa le-a venit lor o hotărâre de la Diavolul să calce ţara muscalilor. Au şi purces într-acolo. Deci uncheşul meu poate să se bucure şi să se întoarcă la Cetatea Sorocei cu bine, ca să doarmă în pace sfârşitul verii şi să-l răcorească o adiere de pe Nistru.

Uncheşul meu a sărutat cu umilinţă mâna lui Vodă. S-a bucurat el însuşi că agerimea minţii lui s-a dovedit fără folos. Primind de la măria sa postav pentru giubeaua de

iarnă, uncheşul n-a socotit că trebuie să mai zăbovească la Iaşi. Am încălicat ş-am pornit iarăşi la drum. Dar cum am trecut Prutul, sara, am văzut în fundul miezului nopţii gene de foc, semne ale primejdiei. La popasul pe care l-am făcut cu nelinişte, întrebând întruna cu ochii zarea am primit cea dintâi veste vorbită de la un năcăjit pământean care venea în goana calului, cu ochii holbaţi şi cu părul vâlvoi, de cătră răsărit. Vra să zică era adevărat; norodul începea să se mişte; însă era prea târziu. Din vechi zile se ştia ce însemnează năvala hoardelor. În clipeala aceasta s-au arătat la Nistru şi peste un pătrar de ceas acoperişurile de paie ale satelor de dincoace au şi ridicat vălvătaie. Se umple de fum toată marginea şi, dacă vântul bate dinspre pustie, vestea jertfei şi a spaimei trece de pe creastă pe creastă la munte. Atunci noroadele înţeleg că le-a venit pedeapsa. Unii o aşteaptă cu fruntea în pământ, alţii năzuiesc la păduri, încărcând în căruţe copii, femei şi puţine lucruri. Clopotele bat, pojarurile înaintează, tresărind la Râuţ, pe urmă la Prut: unele sună în văzduh, altele scriu pe cer numele seminţiilor rele care vin pentru pradă şi robire asupra creştinătăţii. Ţăranul cel prost, dacă a avut la vreme noroc să-şi ascundă în gropi arse holda, se duce în văgăunile fiarelor nu cu prea mare părere de rău pentru bordeiul lui clădit din nuiele şi glod. El ştie din veci că nu trebuie să-şi întemeieze altfel de sălaş decât al sălbăticiunilor, care stau cu urechea trează şi cu nările în vânt spre vânător. După ce a trecut puhoiul de fier şi foc, fugarii se întorc închinându-se şi mirosind, ca să-şi cunoască vetrele; şi într-acelaşi loc ori alături ridică în puţine zile alt bordei. Dar neamurile cele statornice ale ţării, boierii şi răzăşii, care îşi au gospodăriile şi bisericile durate din bârne ori clădite din piatră, primesc cu mare cutremur al inimii vestea că dau tătarii. Pe muieri şi pe copii îi trimet în bejenie, dar bărbaţii stau cu arma ca să-şi apere aşezarea lor şi a lui Dumnezeu. Nu dau înapoi decât după ce-s răzbiţi. Mulţi pier, alţii cad în robie. Ş-apoi se duce vestea din loc în loc, din codru în

codru şi din bejenie în bejenie până la mănăstirile de sub brazi şi până în cetăţuile munţilor despre risipa cutăror case boiereşti, despre stingerea cutăror neamuri de pământeni, despre robia unor cneaghine şi coconi de care, pe urmă, nu mai vine nici o veste din Răsărit; despre pojarul lăcaşurilor lui Dumnezeu şi a târgurilor; despre crunte ucideri; despre toată pedeapsa pe care o însemnează astfel Atotputernicul, din veac în veac, ticăloşilor moldoveni. Căci cu toate semnele care li se arată, ei nu învaţă a cătare minte; deşi ştiu a deosebi cele bune de rele, se robesc desmierdărilor trupului şi uită de cuvântul sfânt; deşi slobod dintre ei pe pământ bărbaţi înţelepţi, covârşeşte semeţia celor proşti iar înţelepciunea rămâne de ocară; deşi întru acest pământ curge miere şi lapte, ei se îngreţoşează de bunătate şi-şi umflă ca nişte burdufuri, cu vin, trupurile lor; iar mintea puţină pe care o au atuncea o întrebuinţează şi mai rău, ca într-acea împrejurare de anul trecut, când au lovit la Brătuleni pe oamenii hanului din Crâm, fără nici o pricină, zdrobindu-i. Acuma crâmlenii vin să-şi ieie plată cu dobândă.

Astfel vorbea, cu neagră supărare, lângă mine, pârcălabul, şi-i era obrazul înlemnit şi pălit ca de otravă.

În grabă ne-am întors spre Iaşi, cu slujitorii şi căruţa.

— Acuma eu ştiu, vorbea iar uncheşul meu cu obidă şi râzând strâmb, eu ştiu că tu ca un prost ce te afli şi nebăgând samă decât la tine, te bucuri de asta.

— Cum îţi închipui aşa poznă, uncheşule?

— Te bucuri c-ai să vezi un obraz cu ochi sprâncenaţi ş-un picioruş în condur. Ştii că femeile de la curte au să trebuiască să fugă în bejenie, la munte. Ai să le aperi şi tu, împreună cu alţii până la Cetatea Neamţului; şi după ce s-or închide în Cetate, ai să stai strajă. Iar dacă s-a întâmpla ca pan Iosif să rămâie lângă măria sa Domnul, cum se şi cuvine, căci îi este de trebuinţă măriei sale, apoi ai să fii şi mai bucuros. Tu n-ai să ştii pieirile, şi risipele şi morţile de

om, şi jalea care bat asupra ţării. Tu ai să te bucuri pentru ochii Ruxandei. Însă bucuria ta n-are să fie lungă.

— De ce, uncheşule?

— N-are să fie lungă, căci, cu nohaii, vine şi Hmil hatman; şi el nu vine degeaba.

— Îşi aduce cazacii în pradă.

— Ba vine pentru nuntă. Desmeticeşte-te şi înţelege.

— Aşa lucru nu-i de crezut, uncheşule; nu s-a mai pomenit de când lumea.

— Ştiu. Ţie mai degrabă ţi-i în grijă acuma de straiele tale de matasă şi podoabele care ţi-au rămas la Soroca.

Într-adevăr mai degrabă mă gândisem la asta. Ca şi cum nohaii – mă râdea iar uncheşul – au venit pentru război şi pentru pierdere de vreme la împresurarea cetăţilor. Iar cazacii între straiele mele şi între fata măriei sale, n-au să steie la îndoială să aleagă straiele.

— Dar prostia tinereţii e o boală care trece, ca şi vărsatul de vânt… suspina, pârcălabul.

Am intrat în Iaşi tocmai când răsărea luna şi simţeam în faţă o adiere de dulceaţă din văi cătră coline. Nu-mi venea încă a crede nimic din ce trebuia să se întâmple. Însă, la Curtea Domnească am găsit mişcare. Slujitorii umblau cu făchii în jurul carălor ferecate. Domniţa şi Doamna, cu o parte din odoare şi blănuri, chiar în noaptea aceea trebuiau să purceadă, cătră Cetate. Câteva rânduri de cai de schimb porniseră înainte. Feciori de boieri, strânşi în grabă, aşteptau să încalice. Puseseră pe ei coifuri şi zale. Uncheşul a cerut şi pentru, mine asemenea tacâmuri de la căpitanul de nemţi şi când m-am împodobit, m-am simţit mai tare şi mai mândru.

Măria sa Vasilie-Vodă priveghea din pridvor gătirea. Avea glasul liniştit şi privirea tare. Se auzeau de la Golia şi de la Treisfetite clopotele bătând pentru slujba de noapte. În tot târgul Iaşilor pornise un freamăt şi o zarvă care îmi pricinuiau nu prea mare întristare. Aş putea mărturisi că mai curând îmi venea să zâmbesc de bocetele scârţâite ale

muierilor, de răcnetele falnice ale unor oameni din prostime, care băuseră ca să prindă coraj la acea vreme de cumpănă; de iezăturile de căruţe îmbulzite, în care slujitorii trebuiau să intre cu suliţile şi cu harapnicele. Uncheşul mă învăţă că la vreme de primejdie lumea se prosteşte şi mai tare.

— Tu du-te, mă sfătuia pârcalabul, şi adă după aceea veste în locul unde vei auzi că şi-a ales sălaş măria sa Vodă.

— Am înţeles, uncheşule.

— Fii cuminte, nu bea vin, nu răcni şi nu trage sabia fără folos. Îţi dau asemenea, sfat deoarece ştiu că n-ai să-l urmezi.

— Ba am să-l urmez, uncheşule. Pot să jur.

— Nu jura, băiete, ca să nu ţi se lungească urechile.

Nu trebuia să jur, căci nu m-am ţinut de cuvânt. Am fost bucuros că beau vin şi pot să mă uit cu fală la domniţă. Nu mi-au crescut urechile, ceea ce a fost a doua plăcere. Toate s-au alcătuit pe dos de cum trebuiau să fie. Şi eu am fost încredinţat că uncheşul întru nimic n-a avut dreptate. Acele zile ale nenorocirii obşteşti mi-au adus mie cele mai luminate ceasuri.

A doua zi, înaintea amiezii, am ajuns sub Cetatea Neamţului, pe potecile ferite dinspre Valea Oglinzilor. Am lăsat căruţele într-o râpă şi am suit pe cai poverile. Cum s-a ridicat după noi puntea şi grapa, am dat toţi laudă lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să aducem la adăpost nu atât odoarele cele moarte, cât mai ales cele vii. De sus, de la meterezuri, plăieşii înturnau furiş capul către măriile lor şi se bucurau văzând acele obrazuri sfinte despre care umblau veşti în lume. Erau munteni cu căciuli şi cu plete; aveau chimiruri late şi săneţe lungi.

Când au fost să intre în paraclis, în faţa măriilor lor a îngenunchiat Leonte, căpitanul cel bătrân, şi a poftit pe măriile lor să-şi întindă către el mânile, ca să le sărute.

Domniţa Ruxanda a râs către plăieş şi pe fruntea lui pleşuvă a părut că trece soarele. S-a închinat; după aceea,

ridicându-se, s-a suit în chindie şi a dat un semnal de bucium. De-acolo de sus se vedeau, într-o pâclă uşoară, văile şi spinările munţilor. Zarea avea lumină de pace şi cătră Pleşu şi cătră Branişte, şi-nspre drumul câmpiilor. Dar satele primiseră veste de primejdie şi se auzeau sub cerul liniştit bătând în depărtări clopote.

Abia făcuse domnia sa ftori-postelnic Simion Gălăţanu cele dintâi orânduiri în privinţa Doamnelor, şi dinspre Oglinzi, străjile vestiră altă bejenie de cară boiereşti cu cneaghine şi duduci. S-a lăsat puntea pe lanţuri şi au intrat pe sub boltă o mulţime de obrazuri plânse. Erau jupânese de-ale dregătorilor măriei sale, neamuri de Cantacuzineşti şi Sturzeşti, c-un roi de ţigănci care s-au adaos la slujitoarele Domniei, pornind unele mare găgăială, iar altele bocet.

Îndată am aflat veşti: că la acea prădăciune şi la acel pârjol al ţării au năvălit în adevăr, într-o unire, cazacii cu tătarii. S-au prefăcut a porni cătră Mosc, ca să-l înşele pe Vasilie-Vodă; dar într-o singură noapte s-au învârtejit şi a doua zi au şi pălit la Nistru prin mai multe locuri, cu mare spaimă şi măcel. Cu căzăcimea vine însuşi Hmil hatman; iar deasupra ceambulurilor stă Kalga, cel care a avut, anul trecut, paguba şi uciderea de la Brătuleni. Şi aşa, unde ajung aceşti căpcăuni din pustie, pradă, robesc şi dau foc. Atâta spaimă vine de cătră ei, încât creştinii fug, cu părul zbârlit, şi dau cu capu-nainte în prăpăstii. Lasă pe muieri să le spintece, pe copii să-i ieie în suliţi, hergheliile să le abată, pânea s-o încarce. Năvălitorii au aprins case boiereşti, au robit jupânese şi cucoane. S-a auzit de Smaranda Stolniceasa, a lui Miron Ciogolea, că au şi pornit-o la Crâm împreună cu copila lor cea mai mare. Au să fie înfăţişate cele dintâi lui Han-Tătar cel mare. Au bătut în Orhei, în Lăpuşna şi în Fălciu şi alte aşezări vestite; au ucis mulţi boieri; iar Sturză jitnicerul abia a scăpat cu suflet şi cu jumătate de barbă arsă, până la Domnie, îngenunchind la măria sa Vasilie-Vodă.

Din pragul paraclisului, Teodosia-Doamna asculta toate aceste veşti suspinate şi, stând dreaptă şi cu ochii închişi, îi curgeau şiraguri de lacrimi pe la coada genelor. Nu era cu mult mai naltă decât Ruxanda şi se ţinea încă tânără şi frumoasă, cu pieliţa albă şi cu părul pană de corb. Pe când ea plângea de jalea ţării şi a norodului, domniţa privea în juru-i cu sprânceana uşor încruntată şi cu nările fremătând. Părea că se zbate în ea o mânie.

Am ridicat sabia şi i-am sărutat straja cu o mişcare furişată, însă pândind ca să fiu văzut de ea. Într-adevăr, i-a plăcut. M-a şi chemat cu degetul. M-am apropiat cu inima zbucnindu-mi în piept.

Mi-a zâmbit:

— Ai auzit, Sorocene?

— Am auzit, măria ta. Mi-i jale de lacrimile luminăţiei sale Doamna.

— Măria sa a adus de la Circazia o inimă prea blândă; dar eu am moştenit de la maica mea altfel de suflet, şi aş dori acum să fiu un fecior.

— Măria ta, am oftat eu, spune-mi ce trebuie să fac şi unde să mă duc. Închipuieşte-ţi că braţul acesta şi sabia aceasta sunt ale măriei tale.

— Ştiu, Sorocene; pot să-mi închipui; însă nu sunt ale mele.

— Sunt ale unui rob al măriei tale.

— Da? m-a întrebat măria sa şi şi-a înălţat sprâncenele cu mirare. Vină cu mine, Sorocene; vreau să mă sui şi eu în turnul plăieşului celui bătrân, să mă uit şi s-adulmec cum face el. Să înţeleg dacă este chip să întrebuinţezi acea sabie pe care o strângi în pumn.

A pornit răpejor către zid, părăsind jelania femeilor. Am urmat-o. M-am suit după măria sa în cerdacul de sus. Am văzut de jur-împrejur aceeaşi linişte. Apa Ozanei clipea în vale; parcă râdea.

— Pe aicea poţi trece, a început măria sa, c-un glas uşor şi subţire, parcă mi-l şoptea la ureche. Cât încă nu s-arată

semnele neprietinilor, poţi ieşi. Noi, în Cetate, n-avem grijă. Străjerii au săneţe, râpile sunt oable, zidurile nalte; nimene nu poate îndrăzni să se caţere aici. Domnia ta încă poţi trece, ca să duci veste măriei sale cum că am hălăduit cu pace la Cetate şi să fie fără grijă. Şi dacă ai putea să te întorci cu veste bună de la Vodă, cred că şi-ar conteni lacrimile şi măria sa Doamna.

La privirea ei deodată încălzită de rugăminte, am răspuns cu învăţătura uncheşului meu, râzând şi ridicând din umeri. Însă mi se strângea inima.

— Sunt robul măriei tale, am zis, ş-am să plinesc întocmai porunca. Am să aduc veste despre măria sa Vodă şi despre slujitorii măriei sale.

— Numai să poţi ajunge acolo, Sorocene.

— Am s-ajung, măria ta. Pot s-aduc despre asta dovadă de la pisarul de lătinie al măriei sale Vodă.

Domniţa m-a săgetat cu ochii, dar eu am privit-o fără sfială şi am coborât, ca să mă pregătesc de plecare. Am simţit-o că rămâne sus, urmărindu-mă cu îndârjire. Aveam îndoială dacă am făcut ori nu bine dând astfel cu băţul în baltă, cum ar fi spus uncheşul. Am râs singur, hotărându-mă să aduc şi altă dată inimii sprijinul îndrăznelii. Bine ar fi fost să pot aduce şi pe al minţii; dar cu marfa asta – mi-ar fi răspuns, tot uncheşul – nu mă prea puteam lăuda.

Îmi trebuia hotărâre ca să părăsesc Cetatea. Nu mă sfiam atât de ce puteam găsi înainte, cât de ce lăsam în urmă. Călărind spre drumul mare, visam la acei ochi căprii, a căror trufie doream s-o supun.

Când am ajuns în valea Moldovei, am găsit multă lume în răscoală şi în bejenie, frământând veşti de tot felul care veneau cu aripi de furtună şi din Ţara-de-Jos, şi din Ţara-de-Sus, şi de la scaunul Domniei. Bătrânii cei mai vechi nu-şi aduceau aminte să se fi pomenit pe acest pământ atâta silă, pârjol şi sabie. Unde au ajuns sălbătăciunile au dărâmat tot. Au pus în frigare pruncii şi i-au mâncat. Au băut vin în ţestele acelor boieri pe care i-au oblicit că ar fi fost la

Brătuleni în prigoana de anul trecut. Ţăranii de la focurile de popas, se scuturau cu groază povestind şi-şi ştergeau cu dosul palmelor buzele de greaţă.

În puterea nopţii, am avut destulă îndrăzneală ca să-mi împing calul mai departe, spre Siret. Am găsit oameni ascunşi prin văgăuni şi sihle, care m-au îndreptat spre poteci ferite. Toate locurile deschise în care ieşeam păreau deşerte; dar în pădurile ori dumbrăvile de aproape stăteau la pândă ţărani cu topoare şi cu coase. Cum îi simţeam mişcându-se, dădeam glas, ca să ştie că-s pământean.

Aşa treceam din loc în loc, numai prin văi acoperite şi prin pustie; şi la fiecare popas aflam grozăviile lumii şi minunile veacului.

Zice că la mănăstire la Aron-Vodă, unde s-a adăpostit înalt preasfinţitul Varlaam, au bătut tătarii în poartă cu buzduganele. Au bătut de două ori. Când au bătut a treia oară şi au prins a sudui, s-a arătat pe zid părintele mitropolit, purtat de subsuori de călugări. A ridicat mâna dreaptă şi a făcut asupra necredincioşilor semnul sfintei cruci. Şi toţi au înmărmurit aşa cum se-aflau, cu săbiile scoase, cu buzduganele înălţate. Când au văzut ei şi au înţeles asemenea minune, au prins a se jălui şi a se ruga de sfinţia sa să-i sloboadă din pedeapsă, căci se vor duce în treaba lor şi nu vor mai cuteza nimic asupra sfinţiei sale. Deci înalt preasfinţitul Varlaam a făcut alt semn şi le-a dat drumul, iar ei s-au închinat spre el şi s-au întors la prădăciunile lor.

Zice că la ţinutul Fălciului, într-un loc care se chiamă Stejarii lui Cârloman, se află un schit de maici. Cum au auzit de groaza care vine, monahiile au scos în laturea mănăstioarei o icoană pe care o au ele, a Maicii Domnului, şi au aşezat-o la un copac bătrân şi singur, iar ele s-au închis în biserică. Au dat asupra acelui loc tătarii. Peste ei, îndată, au venit cazaci. Călugăriţele care pândeau în clopotniţă nu i-au cunoscut şi nu i-au deosebit dintr-odată. Au văzut pe unii cu cuşme buhoase şi pieptare de piele

mânjite de sânge; alţii cu suliţi împodobite sus cu plete de om; alţii care poartă în mâna stângă harapnice şi la încălţări pinteni lungi; şi unii dintre dânşii au şi la cai îmbrăcăminte şi mască de fier cu corn în frunte. Aşa că au venit buluc şi unii şi alţii asupra mănăstirii. Dar între cazaci s-ar fi fost aflând Hmil. Cum a ajuns Hmil hatman în dreptul icoanei de la copacul cel bătrân, s-a oprit şi a rămas cu ochii holbaţi. Şi-a scos cuşma şi s-a dat mai aproape. Icoana Maicei Domnului se uita la el cu milă şi vărsa lacrimi. Îndată a dat poruncă să abată pe tătari într-o parte, iar el a descălicat împreună cu toţi cazacii de pe lângă sine şi s-au închinat. Atuncea a dat ştiinţă la tot oşteanul său să nu se atingă de locurile sfinţite, unde stă semnul crucii. Odor bisericesc cine a fura, îl topeşte în faţa lui şi i-l toarnă pe gât. Cu calul cine a îndrăzni să intre în sfânt lăcaş, să fie legat de cal şi spânzurat de gât, cu calul atârnând subt el de policandrul cel mare din boltă, unde-i zugrăvit Domnul Dumnezeu binecuvântând noroadele.

Printre asemenea poveşti, pe care le depăna prostimea la focurile de pribegie, am umblat cu luare-aminte spre Iaşi. Abia a treia zi dimineaţă am înţeles că măria sa Vodă Vasilie nu se mai află la scaunul Domniei. Mă apropiasem de târg, către mănăstirea Galatei, prin pădure. Bătea dinspre Prut vânt şi-mi aducea în nări miros de fum. N-am îndrăznit să ies la luminiş şi am aşteptat un prilej să pot întreba veşti. Am găsit într-adevăr călugări de la Galata, care călăuzeau slujitori domneşti cu căruţele prin locuri ascunse, unde ştia că neprietinii nu îndrăznesc să intre. Căci ei vin în graba cea mai mare, se reped din zbor în pradă, ca să poată apuca de grumaz lumea nepregătită. Într-o clipeală adună robi şi încarcă holde şi averi. Cine poate scăpa la pădure, apoi hălăduieşte bine. Astfel şi aceste din urmă căruţe ale măriei sale au putut trece dincoace. Dar au avut un ceas de primejdie, nu atât de la tătari ori cazaci, care puteau să le apuce, ci chiar de la siimenii Domniei. Aceşti blăstămaţi, lepădături de neamuri, văzând primejdia ţării şi năcazul lui

Vodă, în loc să păzească poverile şi să ajute boii şi caii şi pe slujitorii care băteau din bice şi răcneau la locuri grele, s-au sfătuit să spintece căruţele şi să prade averea domnească. Le-au apărat slugile cele proaste cu beţe şi cu bicele. Acuma cuvioşii monahi de la Galata le duceau pe urmele lui Vodă, într-un loc ştiut, în nişte poieni din codrii Căpoteştilor.

De la monahi am aflat ce era acel fum înecăcios, care venea de cătră Prut.

Cazacii au năvălit spre târgul Iaşilor dinspre Popricani. Tătarii l-au apucat dinspre drumul Bugeacului. Unii l-au aprins dintr-o parte, alţii din alta. Lumea, câtă nu putuse fugi, s-a bulucit în medeanuri; au venit asupra ei tătarii şi şi-au ales robii. Căzăcimca a intrat în pradă la curţile boiereşti, dărâmând întâi şi întâi uşile pivniţilor. O parte din orăşeni au năvălit între zidurile mănăstirilor, închizându-se acolo. La metereze s-au suit slujitorii cu săneţe. În alte părţi, cum s-auzea că s-a întâmplat la Sfântu-Sava, se aţineau muierile cu uncrop şi cu tăciuni aprinşi. Necredincioşii n-aveau nevoie să se puie la haită cu oameni care se îndârjeau şi care, într-un cutremur ca acela, erau hotărâţi să-şi vândă scump viaţa. Cazacii aveau poruncă de la Hmil hatman nu numai să se ferească de sfintele lăcaşuri, dar să îndepărteze şi pe păgâni de la ele. Deci târgul ardea cu mare pălălaie şi în puţine ceasuri s-a aţâţat pârjolul dintr-un capăt în altul. S-a zbătut în foc şi Curtea Domnească; au sărit scântei de aici până la Treisfetite stârnind flăcări şi acolo. Unii spun să fi aruncat tătarii asupra acestei slăvite mănăstiri şumuiace cu catran aprins, ca să se mistuie şi să i se topească aurul. De dogoarea focului, târgoveţii ascunşi acolo au zbucnit pe portiţi ori au sărit de pe ziduri spre iazul Bahluiului; şi tătarii i-au împresurat şi i-au prins cu arcanele. De văzut eu nu vedeam nimica din cele ce mi se povesteau, dar auzeam ca într-o mare depărtare bubuitul pojarului şi zvonul de spaimă al norodului.

Călugării au stătut până ce slujitorii au rânduit căruţele, apoi s-au închinat către Dumnezeu, îngenunchind. Au cerut izbăvire pentru norodul cel drept-credincios şi au lepădat din gură blăstăm asupra duşmanului.

— Plăteşte-le, Doamne, după fapta lor, se ruga cel mai bă'trân; jăraticul pe care l-au stârnit aici să le fie pat de hodină în veci pe lumea cealaltă; şi urmaşii lor să aibă tihna vântului şi a puhoiului. Dă-le stăpânitori care să le împrăştie măselele pe toate căile. Ceasul mâncării să-l afle cu biciul. Să se întoarcă cerşetori la vadurile apelor pe unde au trecut. Să nu poată dormi decât în creştet şi cu picioarele pe păreţi, şi atuncea să aibă la subsuoară purici şi la tălpi scorpii.

De aceste vorbe s-au răcorit ca de apă rece pământenii şi cărăuşii care se aflau faţă. Au îndrăznit chiar a râde, când cuvioşii monahi au mai adaos ceva pentru siimenii cei fără credinţă. Iar aceste blăsteme pentru siimeni erau furci de fier pe care le-au luat pe umeri şi săbii pe care le-au încins peste anterie.

M-am alăturat acelei tabere şi am purces spre Căpoteşti, în locul unde se afla măria sa Vasilie-Vodă. Acel loc ferit şi cotit se chema Poiana Mânzului. Am ajuns noaptea şi am stătut în preajmă, deoarece slujitorii ne opreau să intrăm în sălaşul măriei sale. Dar din urmă a răzbit peste noi cu sila domnia sa Pintilie Ciogolea, spătar. Odată cu oamenii lui, am trecut şi eu.

Măria sa a binevoit a-şi părăsi culcuşul dintre căruţe şi dintre focuri. Cum dormea îmbrăcat, s-a arătat îndată. Numai sabia a trebuit să şi-o încingă, pe când venea spre noi. În dreapta şi-n stânga luminăţiei sale au ridicat slujitorii făchii de răşină. Atunci încruntându-se asupra noastră, Vodă ne-a cunoscut şi pe Ciogolea spătar şi pe mine. A strigat:

— Tu eşti, Sorocene? Spune grabnic veste de la Cetate, ca să cunosc că Dumnezeu nu şi-a întors cu desăvârşire de la mine faţa!

Am păşit înainte. I-am sărutat dreapta.

— Măria ta, Doamnele noastre trimet luminăţiei tale veste bună şi sănătate.

Vodă şi-a înălţat fruntea şi a răsuflat cu putere, ca uşurat de o povară.

— Spune-ne şi domnia ta, credinciosule al nostru spătar, un cuvânt care să ne uşureze mâhnirea. Căci în noi s-a strâns toată plângerea ţării ca un venin şi nu ne îngăduie să dormim. Neprietinii au căzut ca din senin. N-am avut când ascuţi săbii, când rândui apărare. Pentru asta, poate va plăti Dumnezeu celor vicleni; poate ne va învrednici să plătim noi; până atunci însă nu ne putem găsi astâmpăr. Nu ştiu ce va fi izbândit domnia sa Georgie Ghica, vornic de Ţara-de-Jos, pe lângă Kalga. Primim a ne sângera; îi dăm ceva din zestrea pe care o pregăteam mănăstirilor noastre, numai să uşurăm ţara – nădăjduind să-i fie păgânului acest dar al nostru ca o otravă.

Ciogolea spătarul, tăcând s-a închinat către măria sa, aşteptându-l să se deşerte, de toată obida. În preajmă era bulucită multă slujitorime şi căruţele stăteau chilnă lângă chilnă, ca o tabără de jur împrejurul poienii, iar caii erau cu hamurile pe ei şi boii lângă proţapuri. Copiii de casă ai Domniei se treziseră din somn şi împresuraseră pe măria sa, cu armele. Unul din cupari adusese, după obicei, măriei sale un pahar ca să se răcorească de arşiţa acelor ceasuri cumplite. Au venit şi călugării de la Galata sunând din fiarele lor ruginite şi s-au închinat, iar măria sa i-a privit cu mirare, fără să le spuie nimic. Numai înţelegând că toţi vor să-şi puie viaţa pentru Domn, i s-au umplut privirile de lacrimi.

— Măria ta, a vorbit cu supunere vel spătarul; cu toţii plătim dajdie, unii cu ce ni-i drag, alţii cu ce ni-i scump; alţii cu viaţa. Aşa ne-a fost rânduită pedeapsa. Aceste vorbe le-am învăţat de la Ştefan pârcălabul, pe care luminăţia ta l-ai rânduit să se înfăţişeze lui Kalga-Sultan. Ştefan pârcalab l-a căutat deci pe Giorgie Ghica vornic, şi amândoi s-au dus la

Kalga-Sultan, cu solie. Fiind Kalga un om fudul pentru straiele lui de matasă şi pentru cunoştinţa limbii persieneşti, pârcălabul Soroceanu s-a hotărât să-i grăiască întru această limbă, ceea ce are să-i placă prea mult tătarului. Adăogând Ghica vornic şi daruri, se poate să-l înduplecăm, rămânând, precum spui măria ta, să plătim cu altfel de bani amărăciunea de azi. Dar eu având a mă duce în altă parte şi fiind un om care ştiu a cunoaşte şi a preţui băutura, am luat cu mine vin vechi roş de la Pâhneşti, pus în poloboc de către bunicul meu în domniei lui Aron-Vodă, şi cu acest dar m-am înfiinţat la Hmil hatman. Când i-am pus dinainte ploconul, întâi a strâmbat din buze, arătând că domniei sale nu-i place decât vinarsul: să fie limpede ca ziua şi tare ca focul. L-am rugat să cerce şi din băutura noastră de la Moldova, cu care se îndeletnicesc la noi voievozii şi boierii. Cum a gustat, cum i-a plăcut.

— I-a plăcut? a zâmbit Vodă, mişcat.

— Cum a gustat, măria ta, cum i-a plăcut. A cerut un pocal de argint destul de mare. Frumos pocal. L-a ţinut cu amândouă mânile şi i-am turnat în el. L-a băut, măria ta, cu dreptate. De ce să spun că nu l-a băut? Nici n-a răsuflat. Numai la urmă a făcut: ha! şi şi-a scuturat barba. Apoi s-a închinat cu smerenie, mulţămind de asemenea bunătate, care în ţara Moscului nu se găseşte. De aceea, zice el, l-a îndemnat Domnul Dumnezeu la Moldova. Mai bând noi o toană, eu cu ulcica şi el cu pocalul cel mare, fără să-l trag de limbă, mi-a spus, luminate Doamne, că el n-a venit cu nici o duşmănie în ţara asta. Că el se mulţămeştc cu vin de Pâhneşti şi cu noră pentru feciorul său Timuş.

Măria sa a mormăit, cu barba în piept.

— A spus hatmanul asta?

— Aşa a spus, măria ta.

— Şi unde se află poposit Hmil hatman?

— Măria ta, Hmil hatman şi-a oprit căruţele pe Vladnic. Iar Kalga şi-a pus cortul la Ţuţora.

— Şi de la apa Vladnicului nu vede Hmil pojarul Iaşilor, risipa curţii mele şi a lăcaşurilor creştineşti?!

— Ba le vede, măria ta, dar el spune că nu-i vinovat. Tătarii săvârşesc toate ticăloşiile, iar el se pune pe cât poate împotrivă.

— De asta a venit el? a râs cu amărăciune măria sa.

— El aşa spune, luminate Doamne, dar poate n-am înţeles eu bine. Am băut atâta vin de al bunicului, că mi s-au făcut picioarele de lemn, iar mintea a ieşit din cap, s-a pus alături pe un pământuf de trestie şi ţârâia la mine ca o pasere. Nici acuma nu mi-am venit în fire, măria ta. Iar hatmanul s-a purtat cu vrednicie. De ce să spun că nu s-a purtat cu vrednicie? Şi el se mira ca măria ta ai părăsit scaunul. Noi am venit pentru petrecere! striga el. Eu am venit să leg prietinie cu Vasilie-Vodă şi să ne încuscrim.

— A spus el asta?

— A spus, luminate Doamne, pe viaţa mea c-a spus.

— A avut el asemenea îndrăzneală?

— A avut, măria ta, căci stă în porunca lui căzăcimea, câtă frunză şi iarbă.

Vasilie-Vodă a oftat cu amar. Cuparul i-a mai înfăţişat un pahar de vin.

— Domnia ta, vel spătar, încă nu te-ai desmeticit, dar gura domniei tale grăieşte adevărul. Şi-n inima domniei tale ştiu că este credinţă. N-ai înţeles batjocura ucraineanului. El spune asemenea vorbe râzând; iar în mine e neagră inima ca cerneala. Kalga-Sultan se mulţămeşte cu dobânda lui, cu robii şi cu darurile. Hmil îmi cere copila.

— Trebuie să i-o dai, măria ta, căci o câştigă cu sabia.

— Aşa a spus el? Ori aşa ai spus domnia ta?

— Am spus amândoi. Măria ta, să mă ierţi, căci oricât eram de ameţit, nu am avut în mine decât dragoste pentru stăpânul meu. Şi-acuma, desmeticindu-mă, pricep că nu se poate face altfel.

Vasilie-Vodă a stat cu fruntea plecată.

— Aşa este, aşa este, a suspinat el.

La aceste vorbe, spătarul a îndrăznit iar:

— Luminate Doamne, hatmanul a mai spus o vorbă.

— Ce a mai spus?

— Că poate încredinţa el singur pe măria ta că n-a venit pentru altceva. Să ierţi neajunsurile şi să-i dai pe doamna Ruxanda noră pentru feciorul său.

— Cum? Să uit prădăciunile? Şi pojarurile? Şi ucisurile? Şi să-l socot creştin când vine ca tovarăş al păgânilor? Nu se ruşinează? Nu cugetă la Dumnezeu? N-are nici o lege?

Cu paharul gol în mână, măria sa Vodă întreba cu mânie pe cei din juru-i şi pe cei mai de departe: prostimea bulucită la căruţe, între animalele care hodineau în întuneric. Părea că întreabă şi copacii care se zugrăveau pe cer în marginea poienii. Nimene nu îndrăznea a-i răspunde. Slujitorii schimbară făchiile şi aţâţară focurile.

Vel spătar a mai avut destulă cumpănire ca să lese pe luminăţia sa Domnul să-şi lepede toată supărarea şi să-l suduie cu vorbe aspre pe Hmil hatman. După ce l-a văzut că osteneşte şi s-a făcut noaptea târzie, i-a arătat repede că Hmil vine la Fântâna lui Iordan la al treilea ceas din zi, miercuri, adică chiar mâni – şi pofteşte pe măria sa Vasilie-Vodă acolo, ca să-i spuie chiar el singur ce are de spus. Să nu aibă grijă măria sa şi să vie.

— I-am spus că măria sa nu se teme.

— Să se teamă el de supărarea noastră! a strigat Vasilie-Vodă; iar noi ne-am bucurat cu toţii, auzindu-i ameninţarea.

— Nici el n-are de ce se teme, măria ta, a îngânat Ciogolea spătar.

— Cum?

— N-are de ce se teme, măcar că vine numai cu doi asauli.

— Numai cu doi cazaci?

— Numai cu doi cazaci, măria ta. Aşa a spus el. Şi fiind om ciudat, se ţine de cuvânt.

— Şi nu se teme?

— Nu se teme; căci tătarii şi cazacii, în acel ceas, stau toţi cu mâna pe căpăstru şi cu picioru-n scară, fiecare unde se

află, şi întind urechea s-asculta. Cum aud ceva, sar în şa şi dau pinteni. Dacă într-un ceas n-aud nimica, deasemenea sar în şa. Stau ca nourii şi ca trăsnetul.

— A spus el asemenea vorbe?

— Luminate stăpâne, el mi-a poruncit să nu suflu nimic, cunoscând că măria ta le poţi judeca singur toate cu înţelepciune. Deci ştie că ai să binevoieşti a-l aştepta la Fântâna lui Iordan, cu toţi slujitorii şi boierii pe care-i ai pe lângă măria ta. Vine cu vorbe de pace.

Vodă a mai deşertat o cupă şi a hotărât să i se pregătească straiele. După ce a mai stat o vreme gândindu-se sub cortul său, a bătut din palme şi a dat paicilor poruncă să puie cele mai frumoase tacâmuri pe harmăsarul cel negru de Misir. În vremea asta s-au auzit cucoşii de la pădurărie cântând şi s-a înroşit geana răsăritului, ca şi cum dintr-odată ar fi crescut pojarul de la scaunul Domniei. Acel pojar era asupra unei ţări întregi şi-l avea şi măria sa în trupul său, căci n-a mai putut închide ochii.

La răsăritul soarelui s-a mişcat slujitorimea gătind toate ale Domniei; cărăuşii au primit de la vel postelnic rânduială să treacă mai adânc în codru; pădurarii au înfăţişat ierunci şi căprioare pentru prânzul măriei sale; copiii de casă şi oştenii şi-au încins săbiile şi au încărcat cu grijă săneţele, mişcându-se către Fântâna lui Iordan şi aşezându-se cu mare fereală în preajmă, pentru paza vieţii măriei sale.

Am încălicat şi eu din vreme cu Adam, feciorul vel spătarului Ciogolea, şi, luând tovarăşi alţi coconi, am străbătut la drumul mare. Am umblat până la fântâna, cale de un ceas. Am trecut şi mai departe de Iaşi, găsind locurile pustii. Lumea, câtă avusese vreme să treacă în bejenie, se astâmpărase în păduri. Duşmanii se opriseră şi ei în câmpii, cu cât putuseră apuca şi încărca în căruţe şi cu câţi robi putuseră grămădi între suliţi. Ei nu veniseră pentru război, ci pentru risipă şi pradă. Între văi, păduri şi munţi, nu puteau războ decât cu fereală şi cu tabere legate. Pâlcurile singuratice le puteau împresura pământenii, grămădindu-le

în vreo râpă şi căsăpindu-le cu topoarele. Judecând noi toate acestea, am ţinut sfat şi cu pădurarii care împresuraseră pădurile şi potecile la mari depărtări, negăsind nici o urmă proaspătă de copită fără potcoavă. Ştiind ei să urmărească orice fel de vânat, şi cumpănind noi cu mintea noastră adevărul, am fost fără de nici o grijă şi am întâmpinat pe Vodă care sosea cu puţin alai la fântână. Erau acolo ghizdele de piatră şi o furcă groasă de stejar cu cumpănă înaltă; iar în furcă o streşină, cu icoana Botezului Domnului nostru Hristos.

Pădurea se destăşura în valuri către înălţimi şi văi în partea de unde veneam noi, iar în faţa noastră, în lungul drumului, zarea era curată, cu fânaţuri necosite; şi-n lumina dimineţii toate stăteau neclătite, ca-ntr-o pace bine-cuvântată, ascultând parcă zuzuitul albinelor care umblau cu hărnicie la flori.

Dintr-acolo s-a arătat un pâlc de călăreţi, care a stătut, privind şi adulmecând.

Dintr-acel pâlc de călăreţi s-au desprins trei, care şi-au repezit caii. Doi dintre dânşii au venit ca-n furtună şi s-au oprit în preajma noastră. Şi-au ridicat cuşmele către măria sa şi au rămas în şa, fără a privi nici la dreapta nici la stânga, până ce a sosit al treilea, mai bătrân decât ei, mai gros şi mai bărbos. Acesta am înţeles că-i hatmanul Hmil. Şi-a împins calul la mijloc, între cei doi asauli şi s-a închinat şi el uşor către Vodă. Măria sa ducând mâna domol către gugiuman, el şi-a înălţat mai repede braţul şi şi-a tras cuşma din cap. Era ras pe toată tidva şi avea numai un moţ. S-a închinat iar, cuviincios, apoi s-a uitat cu mândrie în jurul său. Avea ochii mici şi foarte ageri înfundaţi sub sprâncene. Obrazul şi nasul, cât se vedeau din barba căruntă, erau fierte de vânturi şi arşiţi. Purta strai roş, cu ceaprazuri de aur; la cuşmă pene de stârc alb. Toate aceste podoabe de stăpânitor nu erau nimica; le purta cu dispreţ; dar în toată fiinţa lui păreau a sta în cumpănă puterea, furtuna şi

înţelepciunea. Cum i s-a deschis faţa, râzând către măria sa, am înţeles că stătuse la masă de cum se luminase de ziuă.

Dând pinteni calului, s-a apropiat mai tare de Vasilie-Vodă. Asaulii au rămas la locurile lor. Hmil s-a înclinat iar în şa; apoi a vorbit, în limba ucraineană, pe care o înţelegeam şi eu.

— Rog pe măria ta să mă ierte, dacă vin aici, într-un loc pustiu. Aş fi dorit să mă înfăţişez la scaunul unde stăpâneşte cu slavă luminăţia ta.

— Prea puternice Bogdan Hmelniţki, hatman al Ucrainei, a întors cuvânt Vasilie-Vodă; nu-i vina noastră dacă nu te-am putut primi unde trebuie, dându-ţi cinstea care ţi se cuvine. Dumnezeu a rânduit altfel.

Hatmanul a clătinat din cap şi a oftat.

— Mărite Vasilie-Vodă, a început ei iarăşi. Să nu fii supărat pe noi. Pe cât am putut, am apărat ctitoriile măriei tale. N-am dovedit a opri îndestul supărarea lui Kalga-Sultan împotriva pământenilor. Căci pământenii s-au făcut vinovaţi anul trecut, pe cât se spune, împotriva unor slujitori ai hanului, care treceau cu pace şi cu oarecare dobândă spre Bugeac şi Crâm. Vinovaţi se pare că ar fi fost şi unii boieri ai măriei tale, care au dat sfat neprielnic. Unii din ei şi-au primit pedeapsa. Dar eu, mărite Vasilie-Vodă, am venit la Moldova nu numai ca să apăr lăcaşurile lui Dumnezeu, dar ca să arăt şi altfel gândurile mele de prietinie către luminăţia ta.

Vasilie-Vodă a părut că se gândeşte. Hatmanul Hmil a zâmbit, apoi a încreţit din sprâncene.

— Mărite Vasilie-Vodă, prietinia mea eu n-o mărturisesc acuma. Ţi-am mai dat ştiri despre dânsa; iar solia aceea n-a fost numai pentru prietinie, ci şi pentru încuscrire.

Vasilie-Vodă s-a ploconit către hatman, fără să-i răspundă.

— Toată lumea laudă frumuseţa şi cuminţenia doamnei Ruxanda, a urmat Hmelniţki; dar Ucraina dă laudă acestor daruri mai mult decât toate ţările. Toată lumea deasemeni laudă slava şi bogăţia de la curtea măriei, tale. Noi, fiind

oşteni săraci, nu ne putem lăuda cu bogăţie şi cu fală; n-avem decât sabia noastră. Celui înţelept această sabie îi poate fi de folos – ori să-şi sporească bogăţia, ori să-şi sporească mărirea.

Hmil a aşteptat răspuns.

— Ceea ce spui e adevărat, prea puternice hatman, a mărturisit Vasilie-Vodă.

— Iată ce bine ne înţelegem, a zâmbit iar Hmil. Mă socotesc vesel pentru acest răspuns, pe când pricină de întristare ar putea să aibă Racoţi de la Ardeal şi Matei-Vodă de la Ţara Românească.

Vasilie-Vodă şi-a ridicat fruntea şi şi-a aţintit urechea.

— Mărite Vasilie-Vodă, noi am aflat despre unele vorbe pe care alţi sfetnici răi le-au spus la divanurile luminăţiei tale. Adevărat este că noi ne-am ridicat de jos; dar Dumnezeu ne ţine unde suntem şi de aceea nu ostenim a-i mulţămi dimineaţa şi sară. Mulţi şleahtici semeţi ai leşilor au rostit asemenea vorbe despre noi, şi le-am tăiat limbile, ca să nu mai grăiască în veci. Ne-am ridicat de jos, mărite Vasilie-Vodă, şi am cunoscut sila şi prigonirea celor care-şi socotesc pe degete neamurile. Le-am plătit cu această sabie şi i-am adăogit morţilor. Pe măria ta te rog să chibzuieşti unde-i sfatul cel bun. Pentru cei cu rău sfat, avem leac. Şi să ştii că n-am venit decât cu priinţă, deşi alaiul cu care am trecut Nistrul nu s-a mai pomenit niciodată într-o împrejurare ca asta, când s-au făcut peţiri. Să ştii mărite Vasilia-Vodă, a sfârşit hatmanul, arătându-şi dinţii, că peste hotărârile mele nu poate trece nimeni, fărădecât numai Dumnezeu.

Vasilie-Vodă a căutat, fără să găsească, o ţintă pentru privirile sale. Negăsind-o, şi-a întors numai zâmbetul silnic spre Hmelniţki.

— Milostive Doamne, a vorbit iar, trăgănat, cazacul; putem să dăm mâna? Nu scrim, nu punem peceţi. Pe unde iese cuvântul, iese şi sufletul. Când va binevoi Dumnezeu să se facă însoţirea pe care o doresc, această sabie va fi în slujba măriei tale. Dacă îmi tinzi acuma dreapta, nu mai târziu

decât mâni şi cazacii mei şi ceambulurile lui Kalga se trag îndărăt.

Vasilie-Vodă şi-a încredinţat lui Dumnezeu fiinţa, înălţând ochii către albastrul cerului, şi s-a supus la acea poruncă blândă, însă neînduplecată. A întins mâna. Bogdan Hmelniţki şi-a împins calul, s-a alăturat de Vodă şi i-a cuprins-o. Apoi, trăgându-şi sabia, a făcut cu dânsa semnul crucii fulgerând în patru vânturi şi i-a sărutat straja împodobită cu mărgăritare.

X.

Despre durerile de dragoste, care au fost şi vor fi în toate veacurile aceleaşi.

Toate aceste întâmplări le-am povestit uncheşului meu când s-a întors de la Kalga. Nu s-a mirat deloc şi mi-a amintit vorbele pe care mi le spusese despre scopul lui Hmil hatman. Asemenea vânătoare, a adaos el, se întâmplă rar şi cu mult mai rar izbândeşte. Ucraineanul goneşte doi iepuri: se poate să-i prindă pe amândoi odată.

— Nu ştiu cum va primi măria sa această scădere, a zis el iar. Va striga la Stambul; îşi va întoarce nădejdea către leşi? Deocamdată a căzut într-o supărare neagră şi tace. Doresc să mă înşel în privinţa măriei sale când cuget că aşa pornesc uneori în risipă munţii cei înalţi, ca şi domniile. Cincisprezece ani a fost fericită şi îmbelşugată Ţara Moldovei, iar acum fumegă între Prut şi Nistru şi noroadele privesc cu spaimă la locurile unde au fost sate. Adevărat este că, îndată ce se va trage puhoiul, Dumnezeu dă putinţă pământenilor, după pilda roilor, să umple iar ştiubeiele. Le trebuie numai un an de ploi şi de soare şi iar se întind toţi pe spate, cu pântecele pline către Dumnezeu. Totuşi, ciudate vremuri de logodnă pentru măria sa domniţa Ruxanda! Acuma trebuie să te grăbeşti să-i duci veste: frumoasă veste!

Uncheşul meu râdea cu oarecare răutate, împungându-mă acolo, unde socotea că mă ustură. Dar nădejdile mele nu erau istovite, şi arn mărturisit îndată părcălabului că

deocamdată mă socotesc mulţămit. Mâni va fi ce va hotărî Dumnezeu. Până mâni se pot dărâma toate semeţiile căzăceşti. Eu mă tem mai mult de leşi.

— Aşa este, a încuviinţat uncheşul; mai ales de unul dintre leşi. Poţi să spui măriei sale domniţei că pan Iosif se află sănătos lângă Vodă, dar şi-a pierdut pe drum călămările şi penele.

Fără să stau mult în cumpănă, m-am dus să caut între taberele de căruţe ale Domniei pe pan Kotnarski. Nu eram încă în stare să-mi cunosc durerea, deşi ea clocea în mine. Luminăţia sa Vasilie-Vodă stătea între diecii moldoveni, poruncind scrisori la toate ţinuturile. Era încins cu sabia şi gata să se întoarne să-şi apuce scaunul Domniei. Dăduse ştire căpitanului de nemţi să-şi puie în rânduială oamenii şi să purceadă înainte. Sosiseră cele dintâi iscoade, care mărturiseau că Hmil şi Kalga au trecut Prutul şi se trag spre Nistru.

Cu înfăţişare prietinoasă, m-am apropiat de pisarul leah, închinându-mă. El îmi zâmbi fără prefăcătorie, părând că nu-şi aduce aminte de harţagul meu. Părea a nu şti nici cum mă chiamă. I-am amintit de uncheşul meu pârcalabul Ştefan.

— Sunt bucuros, postelnicele Sorocene, mi-a zis el, că pot să-ţi mărturisesc şi domniei tale plăcerea pe care mi-o face pârcalabul de câte ori îl aud vorbind. E un om pe care l-am dorit totdeauna prietin; în lipsa lui mă mulţămesc cu domnia ta, dacă asta nu te supără.

Am stat puţin în cumpănă, ca să-mi dau samă dacă nu se găseşte, în aceste vorbe, vreun ascuţiş. Pan Iosif era alb la obraz, cu ochii păliţi de mâhnire; numai straiul şi-l purta întru totul nehrentuit şi curat. M-am uitat la barba lui bălaie prea scurt tăiată, la tâmplele-i cărunte. Nu puteam găsi în el nici o pricină de dragoste pentru o fecioară; deci şi pentru domniţă l-am dat deoparte. Poate se înşală ea singură şi nu va întârzia să vadă adevărul.

— Pan Iosif, am vorbit eu, cunoşti şi domnia ta ce fel de nuntă s-a pregătit măriei sale domniţei Ruxanda. Sunt rânduit să duc, la Cetatea Neamţului, veste.

— Du vestea, a zâmbit domnul Kotnarski. După o peţire ca asta, nu poate urma decât o nuntă şi mai înfricoşată.

— Mai bine aş dori să-mi retez limba cu dinţii.

— Să nu faci asta; eşti încă tânăr şi-ţi rămân multe alte lucruri mai bune de făcut în viaţă. Măria sa doamna Ruxanda e destul de înţeleaptă ca să se supuie soartei, dacă nu se va putea altfel; însă ştie că Vodă nu se va învoi la o asemenea coborâre înainte de a încerca totul şi înainte de a căuta să dobândească sprijin fie de la Dumnezeu, fie mai ales de la oameni.

— La asta mă gândesc şi eu, pan Iosife. Domnia ta cunoşti meşteşugul epistoliilor. Scrie hatmanilor celor mari din Lehia, scrie Craiului şi şleahticilor: iată ce se pregăteşte. Ca să-şi grăbească pedeapsa lor asupra varvarilor. Să-i stingă de pe faţa pământului.

— Aceste cărţi s-au scris şi se scriu, a zâmbit pan Iosif.

— Şi ai nădejde să se ridice vreo putere?

— Am nădejde, postelnicele Sorocene. Nu este în lumea asta mai mândră tagmă decât a nobililor Poloniei, nici mai viteză. Cum socoteşti că ar putea răbda ei în veci asemenea umilire, ca aceea pe care le-a bătut-o în frunte Hmil? Noroadele Ucrainei s-au sculat ca viermii pământului. Dar ei vor fi vrednici să zdrobească în picioare viermătul.

— Eşti încredinţat de asta, pan Iosife?

— Sunt încredinţat ca de Dumnezeu, a hotărât Kotnarski, şi obrajii i s-au rumenit de puterea lăuntrică din care izbucniseră aceste vorbe.

Mi-a plăcut, ceea ce mi-a spus şi am fost deplin încredinţat de acest adevăr. Am mai fost încredinţat că nu trebuie să am din partea lui nici o teamă în alte privinţi. Ca un bărbăcuţ tânăr m-am pus cu coamele împotriva pârcălabului, care cerca să-mi dărâme nădejdile şi

încântările. I-am sărutat mâna; el mi-a binecuvântat prostia şi m-am repezit cu puţini slujitori la Cetate la Neamţ ca să duc măriilor lor veste de la Domnie şi să le deşert dinainte un sac de ştiri şi de vorbe.

Când a auzit de întâmplarea de la fântână, Doamna Teodosia şi-a plesnit palmele şi, a înălţat ochii la cer. Domniţa Ruxanda a pufnit de râs.

— Cum îi zice acelui Făt-frumos fecior de craiu?

— Timoşa, măria ta.

— Şi ce se ştie despre el?

— Măria ta, nu se ştiu multe lucruri. Uncheşul meu Ştefan Soroceanu zice că ar fi fiind un flăcău de cincisprezece ani, care acuma se află ostatic la hanul cel mare din Crâm. Vitejia nu şi-a arătat-o; frumuseţa mai bine şi-ar ţine-o ascunsă. Iar pan Iosif Kotnarski spune şi el la fel.

— Se poate? Spune şi pan Iosif ceva?

— Spune şi el, măria ta, din când în când. Zice că n-are decât chip de om.

— E destul şi asta pentru o domniţă, a răspuns cu un râs amar Ruxanda. Şi ar fi şi frumos să se întâlnească soţul meu cu al surorei mele Doamna Maria. Să miroase pan Ianuş Ragivil sângele neamurilor lui în straiele lui Timoşa! Aşa-i că ar fi frumos, Sorocene?

— Măria ta, Dumnezeu n-ar putea să încuviinţeze asta. Am aflat de la pan Iosif că cei mari îşi scriu cărţi, ca să împiedice asemenea nelegiuire.

— Aşa ţi-a spus pan Iosif, că cei mari scriu cărţi? Ar trebui să ştie domnia sa că împotriva sălbătăciunilor din pustie cărţile nu folosesc. Iată, stau în jurul nostru domnii şi boierii şi vine la Moldova lupanul, adică feciorul lui Hmil. Şi nimene n-are să crâcnească; căci oile au a se supune puterii lupilor.

Am simţit că mă străpunge râsul măriei sale şi mi-ara plecat cu umilinţă fruntea.

— Ne punem toţi viaţa! am strigat eu.

Ea m-a privit cu milă.

— Tot aşa zice şi pan Iosif?

— Măria ta, am răspuns; ce spune pan Iosif nu ştiu; dar ce spun eu să crezi.

S-a oţărât, a închis ochii, a stat aşa neclintită o vreme, apoi s-a întors şi a intrat pripit în paraclis, ca să plângă acolo şi să se roage.

Când s-a arătat iar, m-am aşteptat s-o văd ofilită şi moale. Dimpotrivă, a trecut pe dinaintea mea cu îndârjire, zâmbindu-mi, ca şi cum tot ce se întâmplase şi tot ce vorbisem se scufundase sub picioarele noastre.

Am slujit-o aşa cu supunere cât am stat la Cetate, aşteptând pentru credinţa mea şi pentru dragostea mea un semn. Câteodată mi se părea că izbândesc; pe urmă înţelegeam că mă înşel. Într-o vreme m-am încredinţat că cel puţin urăşte pe pan Kotnarski. Se hotărâse a mă trimete la Iaşi, ca să-i spun numai lui, în taină, că doreşte să nu-l mai vadă niciodată. Băgând de samă că-mi face plăcere asemenea poruncă, a râs, m-a oprit şi nu m-a mai trimes.

Când a venit carte de la Vasilie-Vodă să ne întoarcem la scaunul măriei sale, Doamnele s-au bucurat. Ruxanda mi s-a părut că se bucură chiar prea mult, deşi eu aveam pricină de întristare. Isprăvindu-mi slujba, Vodă mă putea trimete la Soroca, unde stăm de obicei, sub mâna uncheşului. Am cerut să înţeleg dacă domniţei nu i-ar părea rău să mă depărteze aşa de tare, tocmai la Nistru. Mi-a răspuns suspinând că se va simţi foarte supărată. Cu toate acestea m-a lăsat să mă duc şi mi-a zâmbit cu viclenie, la despărţire.

Venise asupra ţării o vreme de toamnă timpurie. Fulguise pe munţi, căzuseră brume la văi. În satele dărâmate de pojar, norodul se îngropase cu grăbire în bordeie. În Iaşi, din risipituri, se înălţaseră iarăşi căsuţe. Meşteri bocăneau întruna cu bărzile şi tăiau cu fierăstraiele la Curtea Domnească. Zidarii isprăviseră de văruit. Oştenii înţesau ograda. Asupra lor sta cu străşnicie căpitanul neamţ Bibiţ – cel care pedepsise, la porunca lui Vodă, pe siimeni pentru spartul carălor domneşti; pe unii îi bătuse cu toiege plumbuite, pe alţii îi trimesese la ocnă. Se vădea împrejurul

lui Vodă o putere nouă; şi măria sa însuşi se arăta mai trufaş şi mai posomorât în văzul mulţimii.

Aici începe în viaţa mea un răstimp lung de suferinţă. Am simţit întâi un dezgust pentru alaiuri şi pentru bucuria pe care voiau s-o dovedească muzicile şi săcăluşurile la întoarcerea Doamnelor. Venise şi o carte plină de încântări din partea lui Hmil hatman şi unii dintre curteni se bucurau pe faţă crezând că fac plăcere lui Vodă. Cu puterea lui Hmil, şopteau ei, măria sa Vasilie va putea în sfârşit pune jos pe Matei-Vodă; va putea îndrăzni şi mai departe, la trecătorile Ardealului şi va putea statornici o tărie vrednică de vremea de demult a ţării, când bătrânii noştri trăiau slobozi, cu sabia în mână. Eu îi ascultam, scrâşnind, şi mă frământam singur, înghiţind venin, căci vorbele lui Hmil hatman nu dovedeau decât batjocura curţii noastre; căci vor veni venetici nespălaţi din Ucraina şi vor ridica un odor. Ei puteau numi asemenea faptă încuscrire, ori cununie; eu îi dădeam numele cel adevărat, fără a folosi însă cu nimic nici domniţei, nici durerii mele. Aş fi simţit poate puţină uşurare, dacă m-aş fi putut încredinţa că Ruxanda întoarce fruntea de la asemenea cuvinte. Dar măria sa avea pe obraz un zâmbet şi în ochi o nedeslegată taină femeiască. Mai degrabă m-aş fi împăcat acum cu duşmanul meu cel blând pan Iosif: amândoi doream s-o păstrăm ţării. Uncheşul meu avea de ce râde de asta; eu însă aş mai fi putut păstra o nădejde. Altfel pierdeam tot. În aceeaşi vreme mi-a sosit de la maica mea o veste de mâhnire: că părăsind moşia de la Bâra şi văduvia, îşi ia cu totul rămas bun de la lume şi se duce să-şi aştepte ceasul morţii la sfânta mănăstire Agapia, închinându-şi cei din urmă ani lui Hristos. M-am dus acolo la domnia ei să mă ierte, şi să-mi iau rămas bun pentru această viaţă. Într-adevăr n-am mai văzut-o.

Întors la Iaşi, am găsit poruncă de la uncheşul meu să mă duc fără întârziere la el.

Ceea ce clocea în mine, pe când încă nu-mi dam samă, scosese şerpi. Frământat în fel şi chip în tot lăuntrul meu

sufletesc şi în toată fiinţa, am străbătut călare la Soroca. N-aveam tovarăş decât un slujitor, tânăr ca şi mine, cu numele Mitriţă. El îmi adusese răvaşul de la pârcalab. Mă îngrijea la popasuri, îmi aducea apă, îmi dădea hrană, şi se mira de ce voi fi fost având, căci mă cunoştea altfel. Mă ştia ca şi el, ori ca şi un mânzoc din herghelie, ori ca şi o pasere în primăvară. Deodată căzusem.

— Ce vei fi având măria ta, cucoane Bogdănuţ? Poate eşti bolnav.

— Se poate să fiu bolnav, Mitriţă. Se vede?

— Ştiu eu? De mâncat văd că mănânci, de băut iarăşi văd că bei. Numai somnul nu ţi-i bun. Poate ţi-a dat cineva ceva. Ori ţi-a trimes fapt. Ori te-a deochiat.

— S-ar putea; eu n-am de unde şti.

— Atuncea, cum ajungem, căutăm o babă meşteră şi-o punem să-ţi desfacă. Dar poate să fie altceva.

— Ce să fie altceva?

— Poate să fie altceva, măria ta.

Eu nu i-am răspuns şi el n-a mai îndrăznit. Era un flăcău voinic şi ars de soare, cu tuleie de mustăţi şi barbă, cu ochii castanii şi buni care păreau umezi şi femeieşti sub sprâncenele arcuite. Mă ştia din copilăria noastră, şi de la el învăţasem trânta ciobănească şi piedicile. Poate-şi simţea un drept să dezvăleascâ ce era în mine, dar din privirea mea neprietinească, înţelegea că nu trebuie să cuteze. A încercat atunci să-mi atragă luarea-aminte asupra împrejurărilor şi lucrurilor plăcute mie odinioară. Din loc în loc, prin acea lucire de aur care înflorea zilele toamnei, în marginea miriştilor, a pârloagelor, a fânaţurilor, caii noştri stârneau iepuri ori stoluri de potârnichi. De pe costişe îşi luau zborul dropii care se înşirau pe zare. În margini de spinării rătăcea în preajma noastră câte o vulpe, care dispărea ca o umbră. Şi nu departe de fântâni ieşeau pe moşiroaie popândoci; se aşezau drept şi-mi făceau semne cu lăbuţele de dinainte.

Aceste semne mici şi tainice au părut că mă deşteaptă într-o vreme. Am vorbit către flăcău:

— Ascultă, Mitriţă. Ţie ţi-a fost dragă până acum vreo fată?

— Mi-a fost măria ta, de ce să nu-mi fie?

— Şi ce faci?

— Nu fac nimica. Dar când mi-a veni vremea, mă duc la bătrâni ş-o cer. Adicătelea nu mă duc eu. Se duc dintre ai noştri, care-s oameni aşezaţi şi în vârstă. Se chiamă că se duc în peţit.

— Ei, şi ţi-o dau?

— Mi-o dau. Dacă nu mi-o dau, o fur.

Asta mi-a plăcut. Ştiam eu acest obicei al prostimii; mie însă nu-mi era îngăduit să-l întrebuinţez.

— Dar dacă nu vrea fata?

Mitriţă m-a privit cu mirare şi şi-a arătat dinţii. Ştiam ce vrea să spuie; însă eu trăiam în altă lume. Totuşi el avea dreptate şi ceea ce era în socotinţa lui se potrivea cu sfaturile pe care mi le dăduse cândva uncheşul meu. Am luat în clipa aceea o hotărâre, pe care tot atunci ştiam că n-am s-o pot îndeplini. Cu toate acestea îmi plăcea măcar hotărârea: să îndrăznesc ceea ce nimeni nu-mi închipuiam că poate îndrăzni. S-o prind şi s-o strâng pe măria sa domniţa; să nu fie pentru mine decât fata la care se gândea, zâmbind, Mitriţă.

— Cum o chiamă, Mitriţă?

— Pe cine? Pe-a mea? Are nume frumos, măria ta. O chiamă ca pe fata lui Vodă.

M-am uitat către el cu coada ochiului, să văd dacă n-a înţeles ceva cumva. Nu cred să fi înţeles. Privea cu luare-aminte în lungul drumului, înspre aburul Nistrului.

La Soroca, uncheşului meu nu i-a fost greu, chiar din cel dintâi ceas, să înţeleagă ce boală mă roade. Câţi şerpi aveam în mine, atâtea limbi cu două săgeţi mă înţepau.

M-a lăsat să mă hodinesc, mi-a dat vin bun, ca să prind inimă, şi m-a luat cu el în plimbare pe sub peşterile din stâncile de deasupra târgului. Am umblat călare, dându-le

ocol; ne-am suit deasupra şi pârcalabul s-a uitat îndelung către Iampol şi depărtările pustii ucrainiene.

— De-acolo, mi-a vorbit el cu zâmbetul lui, ţi-a venit ţie această boală grabnică. Tot de-acolo are să-ţi vie şi leacul.

— Crezi, uncheşule, că poate fi vreun leac?

— Orişice boală are leac, Bogdănuţ. Prostia trece cu vârsta; bătrâneţa cu moartea. Eu îţi doresc ţie un leac; ai să-mi doreşti şi tu mie îndată altul. Boala de dragoste trece şi ea; ori poţi s-o stăpâneşti, ori te doboară. Dacă n-ai murit, ţi-a trecut. Aici, unde ai tu durere, se poate întâmpla să nu mai vie mirele cel aşteptat. Se poate însă întâmpla să şi vie.

— S-ar putea întâmpla să nu mai vie, uncheşule?

— Se-nţelege că s-ar putea. Întâmplările de război sunt ca vârtejurile puhoaielor. Pot lua totul cu ele, chiar şi pe miri. Dar leacul cel mai bun este celălalt. Să vie Timuş, să-şi ieie dreptul lui şi pe urmă tu ai să te tămăduieşti de istov.

Pentru aceste vorbe otrăvite, i-am dorit îndată pârcălabului leac la boala bătrâneţii. Cum l-am blăstămat în gândul meu, m-a fulgerat o căinţă neagră, căci îl socoteam pe uncheşul Ştefan ca pe un părinte al meu. M-am întristat amar şi am intrat cu fruntea plecată la Cetate.

Acolo am petrecut eu vreme care mi s-a părut multă, zile după zile şi ceasuri după ceasuri. Şi zilele şi ceasurile veneau şi fugeau, fără să le înţeleg, pe undele Nistrului. Câteodată sub ploile de toamnă, apele creşteau posomorâte; pe urmă se alinau, se limpezeau şi jucau iarăşi în creţuri line. Când acea apă mişcătoare s-a prefăcut în pod de ghiaţă, au prins a veni viscole din răsărit. După acele viscole, treceau în vremea nopţii, pe podul luciu, sub lumina lunii, cârduri de lupi. Străjerii de pe ziduri mi-i arătau întinzând baltagul spre ei; apoi se învăleau în cojoace şi mă priveau numai cu un ochi care scânteia în ger.

Cu cât se apropiau sărbătorile de iarnă, cu atât viaţa mea era mai în suferinţă; până ce uncheşul Ştefan s-a hotărât să plece c-o săptămână mai degrabă la scaunul Domniei, cu veştile, plocoanele şi vama Sorocei. Eu trebuia să-l însoţesc,

fără îndoială; şi el nu se ducea pentru dânsul, nici pentru măria sa, cât pentru un nepot ajuns mai rău decât cel din urmă dintre mişei.

Slujitorii Cetăţii au pregătit întâi săniile cu poveri; le-au învălit cu rogojini, le-au strâns în curmeie şi lanţuri şi le-au pornit înainte, pe pârtie. Am băgat de samă multe blăni scumpe şi asta a fost pentru mine altă amărăciune, arătând gătire de nuntă. În sania lui Mitriţă, am văzut, supus sub cojoc, şi un pui de căprioară din primăvara trecută. Se îmblânzise la odăile oştenilor şi se uita fără sfială la lume, întinzând botişorul umed şi amirosind.

A doua zi după poveri, am purces şi noi, cuibăriţi într-o sanie uşoară şi adăpostiţi în sumane căptuşite cu lup de dincolo de podul de ghiaţă. La cei patru cai înhămaţi doi câte doi, suna câte un clopoţel cu glas deosebit. Tuspatru sonurile păreau că se veselesc odată şi fug jucându-se pe omături, către zări.

Din când în când, uncheşul cerca să mă trezească din muţenie şi-mi spunea pilde de ale lui, care mie nu-mi mai făceau nici o plăcere.

— Tu stai ca bufniţa când o bate soarele, îmi vorbi el însfârşit. Eu am să-ţi spun însă ceva, la care ai să ciuleşti urechile. Dar atuncea am să tac îndată.

M-am întors către el cu neprietinie, aşteptându-mă la o împunsătură.

— Ştii tu de ce călătoreşte la Iaşi acea căprioară, în sania lui Mitriţă?

— Va fi fiind plocon pentru masa lui Vodă, uncheşule, şi are să se uite la ea de aproape baş-bucătar.

— Ba căprioara e înainte şi tu eşti în urmă. Mă aşteptam să nu înţelegi că e un dar al tău…

— Un dar al meu?

— Aşa – pe care ai să-l înfăţişezi cui nu s-aşteaptă să-l primească.

Dintrodată am cunoscut că acel pui de căprioară e dragostea mea.

— Aşa este, e dragostea ta, a urmat uncheşul, ca şi cum mi-ar fi cetit gândul. Domniţa are să-l primească neştiind nimic, ori ştiind ce este. Iar tu întâi ai arătat bine unde poate să-i fie sfârşitul.

Am cugetat cu sfâşiere că uncheşul meu are dreptate. Totuşi m-am hotărât să scot din acel dar, cât mai mult folos pentru patima mea.

Călătorind cu mare iuţeală în sanie, pe pârtie bună, am ajuns poverile la Prut şi, a doua zi dimineaţa, am intrat odată cu ele în Iaşi. Pretutindeni toate erau albe, ascunzând semnele pojarurilor. Iar în marginea târgului, oameni nevoiaşi jertfeau sfântului Ignat râmătorii şi rânjeau la noi dintre stâlpi de fum, ascuţindu-şi dinţii pentru praznicele sărbătorilor. După ce am lepădat de pe noi, la han, la Elefterie, straiele cele grele, ne-am înfăţişat la curte, unde am găsit, mai cu samă în preajma cuhniilor, mare hărnicie. Sosiseră chiar în aceea dimineaţă sănii cu poloboace de la Cotnari şi unii dintre slujitori se dovedeau a fi prea veseli. Fiind însă toate spre slava şi sănătatea luminăţiei sale Vasilie, al cărui patron cădea chiar în fruntea lui ianuarie, la o săptămână după Crăciun, uncheşul socotea că trebuie să-i iertăm.

— Afară de asta, ţara a fost în mare năcaz, adăoga el; şi pământenii s-au deprins a-l uita, cu ajutorul băuturii. Adevăr este că, la bucurie, tot cu vin se îndeletnicesc. Nu-i putem schimba; deci să-i lăsăm cum sunt.

Măria sa Vasilie-Vodă era sârguitor ca totdeauna la treburi ale divanului. S-a arătat bucuros de plocoane; mai ales de blăni şi, mai presus, de sama vămii de Soroca, unde era un bun vad al neguţătorilor. A dat poruncă vistieriei să primească şi să numere întocmai aurul şi argintul şi a bătut pe umărul cel mai nalt pe uncheşul meu, juruindu-i un strai deosebit de catifea italienească. A fost mulţămit şi de puiul de căprioară, mirându-se că nu-i adus pentru masa măriei sale.

— Dacă-i pentru domniţă, îmi pare şi mai bine, a binevoit a-mi spune luminăţia sa. Postelnicele Bogdănuţ, să i-l duci tu singur. Să-i daţi sălaş şi sare, să se bucure şi o biată lighioană la curtea Domniei mele. Trebuie să-ţi spun, pârcalabe Sorocene, a adaos Vodă întorcându-se către uncheşul meu, că după atâtea îngenuncheri şi rugăciuni, ţinând întregul post al Sfintei Naşteri, vreme de cinci săptămâni şi cinci zile, se pare că Dumnezeu milostivul începe a-şi întoarce către noi lumina feţei sale. Am primit, pârcalabe Sorocene, din Ţara Leşască, bună veste, cum că, îndată ce-or zburda mieii în primăvară, se porneşte de către boierii de-acolo mare vânătoare la apa Niprului.

Uncheşul meu a încuviinţat din cap, privind într-o parte, şi a arătat oarecare bucurie.

— Asta-i veste bună, măria ta. Să vedem.

— Nu te îndoi, o filosoafe! a strigat Vasilie-Vodă.

Şi a bătut iar pe uncheşul meu, cu palma, peste celalalt umăr.

În aceeaşi vreme, am suferit în firea mea o altă schimbare. De obicei, nimic din ce mă împresura nu scăpa privirilor mele; toate intrau în mine ca nişte săgeţi. Acuma nu mai eram cu luare-aminte decât pentru ceea ce se petrecea în lăuntrul meu.

Am privit aproape fără să văd şi am ascultat hursuz jocurile, cabazlâcurile şi cântecele slujitorimii la ziua măriei sale. N-aş putea arăta dacă întâmplarea mea cu domniţa s-a petrecut înainte de ele, ori după ele. După ce-i înfăţişasem darul meu, faţă de măria sa Doamna Teodosia şi faţă de jupânesele care se aflau la odăile Doamnei, întru una cercam şi căutam prilej ca să găsesc singură pe domniţă, să-i spun ceva. Nu ştiam anume ce trebuia să-i spun, dar aveam nevoie să-i vorbesc. Aşa, într-o după-amiază, când mi se pare că bătea soarele pieziş în gangul unde am intrat, am văzut căprioara mea căutând să apuce cu botişoru-i negru un smoc de lumină, ca şi cum ar fi fost iarba unei poieni; şi îndată după căprioară, s-a arătat şi Ruxanda.

S-a mirat că mă vede; totdeauna se mira de asta.

— Ce cauţi aici, Sorocene?

I-am răspuns că o caut pe măria sa. S-a mirat iarăşi.

— Măria ta, să nu te miri, i-am zis, căci eu, de când m-am întors de la Soroca, nici n-am altă îndeletnicire.

— Cum se poate?

— Da, măria ta. Puiul acesta de sălbătăciune mă înţelege; de aceea se uită astfel la mine.

— Văd; eu însă nu mă pot uita ca el.

— Ştiu, măria ta; din pricina asta, de multe ori îmi doresc moartea.

— Sorocene, să ştii că de vorba asta m-am spăriat; să n-o mai spui. De ce te uiţi aşa la mine? Parcă aş fi un duşman. Dacă ai avea puţină judecată, ai lepăda asemenea gânduri şi vorbe. Domnia ta nu eşti decât un copil. Eu am să îmbătrânesc în altă ţară.

Când a lăsat să cadă vorba asta, cu amărăciune, eu m-am risipit la picioarele ei; i-am cuprins genunchii; mi-am plecat fruntea şi i-am sărutat condurii; am ridicat ochii şi am văzut-o frământându-se în strânsoarea mea; şi-a proptit palmele în obrazul meu şi m-a respins; eu m-am suit în sus fără să-i dau drumul şi am sărutat-o pe umăr şi subt urechea stângă. Atunci a tresărit cu mânie şi m-a respins a doua oară.

S-au auzit paşi. S-a smuncit îndărăt, ieşind din braţul meu mai uşor decât mi-aş fi putut închipui. Subt ameninţarea sprâncenelor ei, m-am simţit pierdut. Ca să fac ceva, am prins de după gât vătuiul şi abia îmi stăpâneam răsufletul greu, neştiind ce are să se întâmple. Cunoscusem paşii şi auzisem glasul lui Vodă.

Când am îndrăznit a privi spre domniţă, am văzut-o liniştită şi zâmbind. Măria sa Vasilie-Vodă a ieşit de după colţ şi s-a oprit.

— A venit Soroceanu să-şi vadă puiul de capră sălbatică, a zis domniţa. Îi spune la ureche stihuri elineşti şi i-i jale că s-a despărţit de el.

— E un copil, a binevoit a-şi da părerea măria sa.

Ruxanda a râs.

— Aşa i-am spus şi eu.

Şi a rostit, ca şi cum ar fi mestecat miere în vârful buzelor două stihuri saphice:

Poale în alt veac un suflet Îşi va aduce aminte de noi…

— Cunoaşte asemenea lucruri nepotul lui Soroceanu? s-a mirat Vodă. Eu socoteam că uncheşul lui nu l-a învăţat decât pilde.

— Cunoaşte, l-a încredinţat Ruxanda. Poţi să ai nădejde în ştiinţa lui şi să-l trimeţi, dacă ai nevoie, sol la unguri şi la leşi, chiar şi la Ţarigrad. Să fii încredinţat, măria ta, că nu te dă de sminteală.

— Bine, să vedem, a încheiat cu bunătate măria sa Vodă. Vină după mine, postelnicele.

Domniţa a rămas singură, cuprinzând sălbătăciunea cum o ţinusem eu şi s-a uitat într-o parte şi pe sub sprâncene după mine, cu o privire batjocoritoare, în care eu am găsit ceva şi pentru fundul sufletului meu.

Asta, cred eu, a fost pricina drumului meu în Lehia, cu o carte de mare taină. Acea carte, al cărei cuprins nu-l cunoşteam, o alcătuise pan Iosif Kotnarski. Am plecat cu ea, cu bani destui, cu porunci straşnice a lui Vodă şi cu sfaturi multe de la uncheşul meu. Însă nu plecam bucuros, deşi o asemenea slujbă era începutul norocului meu de curtean. Mulţi dintre coconii de case mari îmi zâmbeau şi mă firitiseau, înţelegând ceva. La asemenea vorbe şi zâmbete, uncheşul mă învăţase că trebuie să tac, să mă închin şi să par şi eu vesel, iar mai ales să fiu încredinţat că fiecare păreche de ochi care mă petrece nu e a unui prietin.

Călărind spre Liov şi pe urmă spre Varşovia, cu cei doi slujitori de la curte care-mi ţineau tovărăşie şi strajă, puneam la cale în felurite chipuri, în mintea mea, pieirea pisarului leah. Pe el îl găseam deocamdată vinovat de toate durerile mele; eram încredinţat că domniţa are pentru el o anumită privire; deci trebuia să cadă undeva într-o râpă, la

un război, străbătut de o săgeată a mea, ori trebuia să-l pândească Mitriţă, cu suliţa lui scurtă, într-o sară, şi să-i deie o lovitură la subsuoara stingă. Mă încăpăţânam să-l văd murind în deosebite feluri, fără ca asta să-mi răcorească sufletul bolnav.

După ce am pus în mâna lui pan Ianuş Ragivil, în cetatea Varşoviei, cartea de la socrul său Vasilie-Vodă, am mai rămas o vreme în graniţele Lehiei şi am putut vedea cu ochii mei mare pregătire a hatmanilor Coroanei împotriva lui Hmil şi a cazacilor de la Pragurile Niprului. Îndată a purces zvon la toate ţinuturile cum că s-au mişcat pretutindeni tabunurile hanului de la Crâm şi s-au strâns către păşunile dinspre Lehia o sută de mii de călăreţi nohai. Şi cu acea sută de mii de necredincioşi s-au împreunat taberile lui Hmil hatman, cu praporele şi carăle de război – mare putere şi silă. Ar fi strigat crainicii lui Hmil în toate târgurile Ucrainei că a dat Dumnezeu în sfârşit să vie cel din urmă an al boierilor leşi; că niciunul n-are să mai rămâie sub soare, iar cenuşa lor, amestecată cu a palatelor, are să fie cernută şi viscolită de vânt. Pe când se spuneau acestea în toate părţile şi prostimea aştepta sfârşitul lumii, a ieşit Cazimir-Crai cu iuţeală la trei zile depărtare în sus de Cameniţă, având cu sine pedeştri bine legaţi şi călărimea cea îmbrăcată în fier a şleahticilor. Faţă de puzderia tătarilor şi cazacilor, Craiul n-avea decât a treia parte. Pe loc au strigat trâmbiţile năvală şi au bătut tâmpenele. Craiul însuşi a înălţat sabia cea mare. Şi aşa.fel au fost loviţi necredincioşii şi ucrainţii, încât în clipă au căzut pe spate şi au pornit în risipă. I-au tăiat pedeştrii Craiului cum au vrut; i-au măcinat în copitele cailor şleahticii trei ceasuri fără oprire, încât a fugit şi hanul, a fugit şi Hmil şi nu s-au mai oprit până la marginea pustiurilor; iar acolo au stătut şi au stupit sânge, de scârbă.

Când am aflat această bună veste, am sărit pe cal. Am întrebat în toate părţile ca să mă întemeiez mai bine; am cerut deslegare şi la curtea lui pan Ianuş Ragivil şi însăşi

doamna Maria, cu glasul său, mi-a răspuns că Maica Domnului s-a milostivit asupra creştinilor şi asupra casei lui Vasilie-Vodă. Îndoială nu poate fi; singur pan Ianuş i-a trimes cu bucurie răspuns de pe câmpul de biruinţă, scriind cartea călare şi privind cum fug sălbaticii.

Am pornit la Moldova. Dar ştirea ajunsese la Iaşi înaintea mea; şi în ziua în care o primise, măria sa Vasilie-Vodă dăduse poruncă să se desfunde, pentru slujitorime, două antale de vin. Se dusese în rugăciune la sfânta mănăstire Golia şi când se întorsese, vizitiii şi aprozii şi copiii de casă umblau parcă erau de lemn în preajma măriei sale, aşa erau de bucuroşi şi de beţi. Măria sa a zâmbit a râde şi i-a iertat pe toţi poruncindu-le numai câte cinci toiege la partea cu care se aşează omul pe scaun.

Deci m-am bucurat şi eu, văzând obrazul domniţei Ruxanda mai luminat. M-am bucurat că a binevoit a mă primi ca să-i spun veşti de la Maria doamna. I-am spus toate câte am ştiut; şi am îndrăznit a cuprinde sub braţ capul căprioarei, sărutându-i ochii. Domniţa şi-a închinat puţin sprâncenele, apoi a părut că nu mă vede şi a rămas ca într-o visare, cu gândul dus la cele ce-i spusesem. În mintea mea puţină îmi făceam o socoteală că am scăpat de Timotei, feciorul lui Hmil. Nu-mi mai rămânea decât pan Iosif şi-mi pregăteam, în cugetările mele bolnave, felurite mijloace ca să-l fac să treacă din viaţă înainte de ceasul scris de Dumnezeu. Nu mă puteam, însă, opri la nimic hotărât. În mine tremurau, ca ape bătute de vânt, îndoielile şi nehotărârile.

Văzându-mă uncheşul meu pârcalabul atât de slăbit şi cu ochii tulburi, a rugat pe măria sa Vodă-Vasilie să se milostivească a-mi da alte slujbe, cu osteneli îndelungi şi drumuri depărtate. M-am supus fără îndoială şi poruncii părintelui meu şi hotărârii lui Vodă, dar îi amestecam cu pan Iosif în gândurile mele duşmănoase. Astfel mi-am purtat alt răstimp de vreme suferinţa, ne mai nădăjduind pentru viaţa mea nimic altceva decât întoarcerile la Iaşi.

XI.

Ce înseamnă în această lume şi în această viaţă o floare şi o sărutare.

Într-o zi de duminică, pe vreme de ploaie, am auzit, destul de dimineaţă, prin uşa deschisă, glasul uncheşului meu. În acea lună de vară, în toiul căldurilor şi al secerişului, erau puţini musafiri la hanul lui Elefterie. Îndată după glasul părcălabului au sunat copite de cai şi huruire de căruţă pe caldarâm. Nu m-am mişcat ca-n alte daţi, cu bucurie, spre cel care era sângele meu, cum obişnuia să spuie uncheşul. De multă vreme eu eram întruna nemulţămit şi ghimpos. Totuşi, când i-am auzit pasul în faţa chiliei mele, m-am sculat şi l-am întâmpinat, sărutându-i mâna. Apoi m-am tras un pas îndărăt şi l-am privit. Nu era schimbat în înfăţişarea lui dinafară; nici nu slăbise, nici nu se îngrăşase. Lumina din ochii lui era tot aşa de ageră, însă dincolo de acea lucire a duhului său, eu am ştiut să cetesc una din întristările care-l rodeau din vreme în vreme.

Mi-a cuprins dreapta între palmele lui, şi-a pus buzele uscate pe fruntea mea şi a oftat.

— Băiete, a vorbit el strâmbându-şi o mustaţă, arată-mi pe ce colţ de divan pot sta, ca să-mi hodinesc ciolanele. Vin într-o întinsoare, de la Soroca. Nu m-am oprit decât la uşa iatacului măriei sale, ca să-l trezesc pe măria sa din somn, să-i spun ce-aveam de spus. Căruţa a ajuns din urmă şi m-a aşteptat, ca la o vreme de bejenie. A intrat la han odată cu mine. Socoteam să mă bucur la vederea ta. Te găsesc cu fruntea fierbinte şi cu ochii cufundaţi în cap. Îmi închipuiam că trudele la care te-a supus măria sa, drumurile necontenite la ispravnicii de ţinuturi, hotarnicele la care ai fost, împlinirile pe care le-ai săvârşit din porunca prea înaltă a măriei sale, să-ţi fi alungat alte osteneli şi nesomnuri; dar bag de samă că m-am înşelat, aşa cum se înşală toţi pe lumea asta. Eu nădăjduiam să-ţi văd suferinţa scăzând; tu nădăjduiai să-ţi vezi dragostele izbândind: amândoi ne înşelăm.

Eu mă lăsasem în faţa lui pe un scăunel şi-mi plecasem fruntea.

Uncheşul şi-a aşezat mâna lui dreaptă pe umărul meu stâng. Am tresărit.

— Eşti tot bolnav, a zis el încet. Acu-i vremea să le isprăveşti toate. Am însă credinţă că Dumnezeu va face să fie bună rânduială. Întâi trebuie să trec eu dincolo, pe celalalt tărâm, şi pe urmă tu, după ce vei fi lăsat o urmă, ca să nu se stingă acest neam al Sorocenilor.

Am izbutit să vorbesc:

— Văd, uhcheşule, că ai veşti rele.

El a dat din cap. Aşa era: avea veşti rele. Afară ploua mărunt, cu învăluiri de vânt. Negura aceasta de ploaie o văzusem în fundul ochilor lui.

— Ascultă, mi-a zis el, îndârjindu-se şi scuturându-se de slăbăciune. Anul trecut, când a dat Dumnezeu lui Cazimir-Crai acea mare biruinţă, Ionăşcuţă, pârcalabul de la Hotin, s-a pornit cu mare vâlvă să aducă lui Vodă cel dintâi vestea. Cum a auzit luminăţia sa acea veste, s-a bucurat nespus, s-a ridicat din jilţ, a bătut din palme şi a poruncit să i se aducă haină de sobol, ca să îmbrace pe Ionăşcuţă. A îmbrăcat o veste, crezând că îmbracă o faptă. M-am bucurat şi eu atuncea, pe cât se poate bucura un om care cunoaşte schimbările lumii. În treburile împăraţilor multe sunt ca bătăile de vânt care poartă năsipurile, astăzi ici şi mâni dincolo. Deci m-am bucurat, temându-mă de bucuria mea. Iată că, anul acesta, s-au sculat crâmlenii cu mai mare silă. A mişcat şi Hmil toate taberile căzăceşti; a scos la război noroadele de ţărani cu topoarele şi căzăcimea de la Pragurile Niprului cu săbiile. Şi rupând pacea pe care o tocmise cu leşii la Biserica Albă, a stârnit un război mai crâncen decât celalalt. Nu numai a rupt pacea cu creştinii, dar s-a sfătuit cu Han-Tătar cel mare şi cu sultanii să doboare sub fier tot ce-a fi viu şi să nu mai primească nici un rob. Asemenea război au făcut. Şi de unde ne aşteptam la altă izbândă a oştilor Craiului, iată vine veste că toate

armiile leşilor, şi pedestrime şi călărime, au fost sfărâmate şi trecute sub sabie, aşa că n-a mai ieşit nimeni cu viaţă dintre cei prinşi şi căzuţi ori alungaţi. A pierit şi Kalinovski hatmanul cu feciorul său, singurul pe care-l avea: deci i s-a stins neamul. Cum am primit ştire, eu m-am repezit ş-am venit s-o spun măriei sale, după cuviinţă. Luminăţia sa Vasilie-Vodă trebuia să se supere pe veste, dar s-a supărat pe mine; şi eu am plecat fruntea cu umilinţă. Deci fiind eu pricina înfrângerii leşilor cum a fost Ionăşcuţă a biruinţii, am căutat să fac eu un dar măriei sale, închipuindu-mi că-i mai de preţ decât o haină de sobol.

— Slăvite Doamne, i-am spus eu, caută şi scoate din această împrejurare neplăcută tot binele care se poate, în urma mea, vine solie de la Hmil pentru nunta domniţei. Primeşte-o bine; la urmă fă chiar nuntă copilei măriei tale, ca să te aperi de primejdie – şi să poţi folosi mai pe urmă, pentru treburile măriei tale, puterea Cazacului.

— Ai putut da domnia ta asemenea sfat lui Vodă?

— I-am dat. Asta iese dintr-o rânduială a retoricei. Dar Vodă n-a vrut să ştie nimic şi s-a supărat.

— Foarte bine; luminăţia sa Vodă are dreptate.

— Da. Aşa i-am spus şi eu că are dreptate să se supere. Atuncea m-a întrebat măria sa dacă mi-i drag cumva Hmil hatman.

— Să mă ferească Dumnezeu, măria ta, zic. Nu poftesc să am scaun alături ea cu hatmanul la o desfătare. Mie îmi place vinul şi hatmanului îi place horilca.

— Dar Timotei Hmelniţki îţi place? a zis atunci măria sa Vasilie-Vodă.

— N-am nimica, măria ta, cu Timotei Hmelniţki, am răspuns. Eu îs bătrân, el e tânăr; şi nu mi-i nepot. Măria sa a râs iar şi a zis:

— Bine, bine. După aceea s-a gândit, s-a gândit şi a hotărât că altfel nu se poate şi numaidecât trebuie să facă domniţei nuntă.

— A hotărât asta măria sa? Nu se poate!

— A hotărât după o rânduială a retoricei, precum ţi-am spus, Bogdănuţ. Eu i-am arătat că lucrul nu trebuie săvârşit chiar cât ai bate în palme.

— Ba la ce-ar fi bună întârzierea? m-a mustrat măria sa. Din acest sfat a mai ieşit ceva. Vodă a împărtăşit boierilor vorbele mele despre Hmil hatman şi despre Timotei, feciorul lui Hmil; şi boierii râd şi le spun altora. Şi toată lumea pricepe că eu am fost cu duşmănie împotriva lor, pe când măria sa a hotărât altfel, cu mare cuminţenie pentru binele ţării. Văzându-te acuma şi pe tine în starea în care eşti, poţi pricepe câte pricini de bucurie mi se adaugă.

Mi-am lăsat fruntea pe umărul bătrânului şi am închis pleoapele grele ca de plumb.

— Uncheşule, am grăit eu, văd că toate ale vieţii şi ale lumii sunt împotriva mea. Dă-mi un sfat: ce pot face?

Pârcalabul mi-a cuprins fruntea cu palma şi mi-a ţinut strâns lângă inima lui capul.

— Ascultă, Bogdănuţ, a zis el încet; amărăciunea ta mă învenineză mai mult pe mine. Căci dacă tu te prăpădeşti, nu pier numai eu. Piere tot neamul nostru cel viitor. Ştiu eu că tinereţa ta nu poate pătrunde asemenea adevăr. Cearcă însă şi-l înţelege. Fă orişice. Suie-te în lună; cufundă-te în pământ; însă păstrează-ţi fiinţa. Dumnezeu îţi va da alinare. Ai să vezi cât de înşelătoare sunt toate ale tinereţii şi ale iubirii. Statornică e numai această simţire care mă leagă pe mine de tine şi care, la vreme, are să te lege şi pe tine de altul ieşit din sângele tău. Mi-a spus odată un învăţat de la Eghipet că omul, în acest chip, se poate socoti fără moarte şi numai aceasta e dragostea cea adevărată, cu prelungiri în viitorul necunoscut şi-n fundul mormintelor.

Nu pot spune acuma dacă acestea întocmai au fost vorbele pârcălabului. Poate mai mult am simţit ce voia să-mi spuie. Ori poate din inima lui trecea într-a mea ca un sânge al durerii lui.

Am văzut în ochii lui lacrimi. Şi dintrodată mi s-a părut mai slab şi mai îmbătrânit. Mi-a fost milă de el şi i-am sărutat pe

rând mânile. Erau reci, cu degetele lungi.
— Spune-mi, uncheşule, ce trebuie să fac? am întrebat eu şoptit.
El a tăcut un timp, aşteptând să-i vie liniştea. Apoi a ridicat fruntea pleşuvă.
— Ascultă, Bogdănuţ, a grăit el. Întâi trebuie să vezi pe măria sa domniţa Ruxanda.
— Nu, nu se poate, uncheşule.
— Ba da, Bogdănuţ. Dacă se plineşte voia lui Dumnezeu, atunci domniţa se duce şi se poate să nu se mai întoarcă în acest pământ. Rămâne străină şi prăpădită, ca şi cum ar muri. Trebuie să te înfăţişezi, ca să te ierte pentru îndrăzneala ta. I-am şi vorbit şi am rugat-o să nu se supere că tu nu poţi petrece la nunta măriei sale.
— Când i-ai vorbit, uncheşule, de asemenea lucruri?
— Am avut vreme pentru toate, băiete. Am început treaba de dimineaţă şi am limbă harnică, precum ştii. Deci cunoscând că trebuie să pleci, ca să nu vezi frumuseţa şi vrednicia lui Timotei Hmelniţki, am hotărât să stai gata la porunca mea. Când a ajunge cinstitul mire pe Nistru şi va trece hotarul, tu încalici şi te sui în munte, la schitul nostru. Ai să duci acolo diata mea, scrisă cuviincios şi întărită de măria sa Vasilie-Vodă. Spun eu în această diată despre păduri şi despre rânduiala veniturilor, şi câte rugăciuni să se facă pe an, şi când anume, pentru sufletele Sorocenilor. Am legat-o şi cu blăstăm de la vlădica Gherontie din sfânta Mănăstire Neamţu. Ai s-o ceteşti de la alfa la omega şi ai să cugeţi, stând sara la masă cu dânsa dinainte. După ce te vei hodini o zi la schit ai să te înţelegi cu monahul de acolo şi cu fratele Filip; şi aveţi s-aduceţi din târg de la Roman ori din Suceavă un meşter care să deschidă şi să zideascâ gropniţă sub naosul bisericuţei. Acolo, într-o firidă, să mă închideţi pe mine când va binevoi Dumnezeu să-mi deie drumul la hodină. Acest ceas – ţi-am mai spus şi altădată – să ştii că nu-i departe.

Am stat cu uimire ascultând toate aceste rânduieli şi nu credeam nimic. Nu credeam nici în sosirea lui Timotei, mirele din Ucraina. Îmi venea încă greu să cred în altceva decât în dorinţele mele, îndoindu-mă în acelaşi timp de cele ce credeam.

— Bine, a vorbit iar uncheşul, tu ascultă ce spun eu şi îndeplineşte întocmai. Dacă rânduiala lumii va fi alta, toate vor fi depărtate şi schimbate. Dar tu să ştii că, de la începutul oamenilor şi până în zilele noastre, nu s-a văzut încă tânăr înţelept, nici proroc. Să făptuiască tinerii însă numai ceea ce le vor porunci bătrânii.

— Bătrânii cei înţelepţi, uncheşule.

— Asta este, căci sunt şi bătrâni nebuni. Aş crede că şi eu astăzi am fost nebun, dacă nu mi-aş fi dat sama de nebunia mea. Fiecare prostie cu ispăşirea ei. Îmi va veni deci şi mie ceasul să-mi plătesc neînţelepciunile. Iar tu să faci cum te sfătuiesc.

— Voi face cum porunceşti, uncheşule, m-am supus eu.

Cât a stat pârcalabul la scaunul ţării şi în preajma luminăţiei sale Vasilie-Vodă cu acel prilej al pregătirilor de nuntă, a poftirii solilor, a alcătuirii ţeremoniilor, a izvoadelor de musafiri, mâncări, petreceri şi pehlivanii, n-a lipsit o zi să nu stea lângă mine ca un bun dascăl, iar mai ales ca un părinte, priveghindu-mi inima. Mi s-a părut în acel timp că pentru mine îşi prelungeşte diata, vorbind şi de treburile ţării şi de oameni. Toate au fost ca seminţe, din care a înflorit mai târziu şi în mine o parte din înţelepciunea lui. Au fost un fel de împărtăşanii blânde, în care mă simţeam din ce în ce mai bine şi din ce în ce iarăşi mai apropiat de el. Multe nu le desfăceam de împrejurări; înţelesul altora mi-a apărut mai târziu, ca acele izvoare care intră sub pământ şi ies undeva, departe, iarăşi la lumină. Aşa mi-a povestit el într-un rând despre nişte nebune cuvinte pe care le-ar fi rostit după multă băutură de vin Ciogolea spătar, într-o adunare de boieri.

— Gardul se lăuda într-o zi că are proptele, ar fi zis Ciogolea, râzând. Dar dacă le are azi nu le mai are mâni. Pot să cadă ori să facă picioare şi să se schimbe din loc. Pe o proptea ca aceasta ar fi chemând-o Gheorghiţă logofăt.

Boierii, ameţiţi şi ei, dar buni prietini ai lui Ciogolea, l-au întrebat dacă pe cealaltă proptea care-i încă în pădure, n-o chiamă cumva Hmil Hatman.

— Se poate… se poate… a râs el. Asta are să fie mai greu de dat jos; dar dacă s-a întâmplat să pălească într-însa leşii cu piciorul, atuncea domniile slăvite pot cădea cu sunet.

— Parcă vorbeai de gard… l-a înţepat cineva.

— Aşa este: gardurile nalte cad cu huiet. Aşa scrie la psalmist.

— Mai întâi, mă învăţa pârcalabul, la psalmist nu scrie astfel. Al doilea, boierul, când se îmbată şi se află în adunare, ar trebui să aibă un slujitor anume care să-i puie lăcata la gură şi să învârtă cheia de două ori. Al treilea, de aici poţi vedea că o răutate nu vine niciodată fără tovărăşie. Vra să zică, cel mai apropiat sfetnic al măriei sale, Gheorghiţă mare logofăt, nu-i mai este cu priinţă. Chiar dacă n-am crede vorbele băutorilor de vin, destul semn rău este că aceste vorbe se spun.

Într-alt rând mi-a arătat cum merg soliile peste Nistru. Trec şi se întorc şi par a nu se mai isprăvi. Dar cum s-a dus Ciogolea spătar, care-i băutor vârtos, încât pot sta noroadele ca să-l privească şi să-l laude, toate au ajuns la sfârşit bun. Mirele zice că vine, dar se teme de capcană, ca un lupan care a câştigat înţelegere. Deci trebuie să treacă în Ucraina, la Cehrin, o samă de boieri moldoveni şi să rămâie acolo sub mâna lui Hmil hatman, cât va ţine veselia de la Iaşi. Dacă nu trece şi Ştefăniţă, nepotul măriei sale Vodă Vasilie, nici Timuş nu se apropie de Nistru. Dacă nu se mai adaogă şi alţi nepoţi, şi alte rudenii ale Domnului, Timuş nu se mişcă de la Iampol. Aşa, măria sa, după ce a jurat faţă de sfânta evanghelie şi faţă de prea sfinţitul Varlaam mitropolitul, a trebuit să trimeată şi boieri zălog în

Ucraina nu au unde se ţine jurămintele; e loc deschis; trec în zare, se suie în sus; nu se mai ştie nimic de ele. Pe când zăloagele le vezi, le poţi apuca de grumaz şi le poţi scurta.

Când a purces Ciogolea, grăia uncheşul meu, eu l-am învăţat ce să spuie lui Hmil hatman. Mărite hatman Hmil, să-i spuie, nunta se începe sub privegherea lui Dumnezeu; şi măcar la nuntă, ca şi la botez, creştinul trebuie să creadă în fratele său. Nunta se începe cuviincios şi se isprăveşte cu haz. Iar măria ta începi cu sfârşitul.

— Şi Ciogolea a spus aceste vorbe? am întrebat eu.

— L-am întrebat pe Ciogolea după ce s-a întors. Mi-a răspuns că atâta s-a îndeletnicit cu paharul, încât n-a avut vreme să deschidă pentru altceva gura. Aşa că a rămas tot cum binevoieşte Hmil. El nu-i creştin; e cazac; râde şi habar n-are de cărţile noastre. Îşi face cruce şi taie cu sabia; pe urmă iar îşi face cruce.

La sfârşitul săptămânii a doua din luna lui august, anul 1652, pârcalabul mi-a poruncit să mă înfăţişez la casa cea mică a Doamnei, la ceasul al şaselea din zi. Atuncea măria sa Vodă Vasilie era încă la masă; dar slujba ce aveam a primi trebuia să mi-o încredinţeze domniţa. Deci am înţeles, cu mare sfâşiere a inimii că, după ce s-au încheiat toate orânduielile şi au trecut la Cehrin toate încredinţările şi toţi ostaticii, Timuş, feciorul lui Bogdan Hmelniţki hatman, s-a pornit să vie la Iaşi, la veselia nunţii.

Am intrat, cu fruntea plecată, într-un gang unde mai fusesem şi unde stătuse mărturie între mine şi între domniţă un pui de sălbătăciune din pădurile Nistrului. Am găsit pe Ruxanda la firida unei ferestre desfundate, trăgând spre ea, dintr-un răzor de afară, o steblă de rujă încărcată de flori. Căprioara nu mai era.

Auzind paşi, măria sa a întors puţin fruntea, a rupt o floare, pe care o mângâia cu degetele urmând s-o privească, şi a aşteptat să mă opresc.

M-a întrebat, deşi mă vedea:

— Domnia ta eşti, Sorocene?

Mi-am închipuit că mă schimbasem şi slăbisem şi nu mă mai cunoaşte.

— Eu sunt, măria ta.

Ştiam că n-are ce-mi spune; îmi bătea inima grăbit. Soarta rânduia dragostei mele numai înşelare. Erau pe lume oameni pe care măria sa îi putea privi cu mai multă bucurie. Cu toate acestea, aveam o mângâiere, de vreme ce stăteam şi eu în faţa măriei sale. Avusesem cândva o izbândă, când atinsesem acel trup, care nu trebuia să fie al meu niciodată. Deşi în mine atârnau lacrimi, ochii îmi erau uscaţi. Şi deşi ştiam că pierd tot, încă mai nădăjduiam într-un cutremur, într-o revărsare de ape, într-un vârtej al lui Dumnezeu.

Domniţa mă privea cu luare-aminte, aşteptând poate să-i vorbesc. Se mira că întârzii în nehotărâre şi gânduri. Nu eram în stare să-i spun nimic. M-am apropiat c-o mişcare iute, i-am cuprins mâna şi am îngenunchiat, cum mai făcusem odată. Ea m-a oprit şi am simţit cum mă trage, c-o mişcare uşoară în sus.

— Sărută-mă, Sorocene, a zis ea zâmbind, şi după ce m-oi duce, adă-ţi aminte de mine. Am înţeles, de la uncheşul domniei tale pârcalabul, că ţi-am făcut rău; dar eu nu sunt vinovată cu nimica. Şi nefiind întru nimic vinovată nici pentru altele, iată-mă cu mult mai mâhnită decât domnia ta.

N-am îndrăznit să-i ating obrazul. Ea m-a împuns cu privirea şi a bătut din picior.

— Fă cum îţi poruncesc; se poate întâmpla să nu ne mai întâlnim niciodată în această viaţă şi poate nici într-o viaţă viitoare.

Cum râdea, i-am zărit lacrimile. Atuncea a tresărit în mine demonul pe care îl moştenisem de la neamurile părcălabului.

— Măria ta, am suspinat, lacrimile acestea sunt poate pentru Ţara Moldovei, ori poate mai degrabă pentru Ţara Leşască.

— Sorocene, mi-a răspuns ea cu trufie, sunt pentru toţi cei cu care am fost bună şi cărora le-am fost dragă.

Abia atunci m-am hotărât s-o sărut ori pe unul din acei ochi ascuţiţi ori la coada de rândunică a unei sprâncene. Dar ea s-a retras smulgându-şi mâna. Mi-a rămas între degete floarea de rujă. Am vrut să mă reped. Ea m-a oprit cu privirea.

— Măria ta, am îngânat cu spaimă, iartă-mă.

— Poate voiai să vezi căprioara, a râs ea. Am aflat astăzi veste rea N-are să se mai arate decât pe talgerele cazacilor.

Au să mănânce căprioara, pe urmă au să ia talgerele de argint şi au să se ducă, mă gândeam eu, fără să înţeleg de ce am rămas singur. Priveam rătăcit în juru-mi. Nu vedeam; auzeam numai umblet către sufragerie şi glasurile slujitorilor medelniceri. Ştiam că nu trebuie să mă duc într-acolo. Am făcut totuşi câţiva paşi, hotărât să întreb, râzând, pe cineva, dacă nu s-a risipit turnul Goliei. Atunci, fără să înţeleg cum, şi de unde, s-a arătat uncheşul, cu zâmbetul lui pieziş. Lângă el, cu privirea mânioasă pe care i-o cunoşteam, măria sa domniţa Ruxanda. Întâi a deschis uşa de la cămara ei; apoi a venit repede către mine.

— Porunceşte-i! a zis ea către uncheş.

Eu am înţeles ce fel de poruncă trebuie să primesc.

M-am plecat să-i sărut de rămas bun mânuţa. Măria sa m-a cuprins cu zece degete de cap, smulgându-mi părul în laturi, înainte şi îndărăt. În acelaşi timp m-a sărutat. N-a fost o sărutare de tovarăş, ori de prietin, ori de rudă; ci sărutare de ibovnic. M-a părăsit, a intrat în cămară şi a închis uşa. Pârcalabul râdea.

Nu puteam, în clipa aceea, lămuri vălmăşagul din mine. Aş fi putut să-l asemuiesc cu o întâmplare pe care am avut-o într-o noapte de ger, când a trebuit să stau cu pădurarii afară sub cetină, în preajma unui foc mare. Pe o parte simţeam fierbinţeala jarului şi a vâlvătăilor, iar pe de alta îngheţul întunericului. Uncheşul mă scotea la soare; închideam pleoapele, orbit, şi mă scuturau fiori. Am aruncat floarea de rujă pe care o păstram în pumn, ca s-o calce alaiul nunţii. Am dus mâna la gură, pipăind buzele, cercând să prind ceva din ceea ce-mi lăsase fiinţa pe care o părăseam.

— Grăbeşte-te, îmi zise uncheşul. Te-aşteaptă fratele Filip şi cu Mitriţă, ca să porniţi la Schit.

Am trecut înaintea lui, ameţit, şi el m-a mânat din urmă până la hanul lui Elefterie. Acolo am încălicat şi am purces ca un rob, între ce doi paznici ai mei.

XII.

Când s-arată Timotei Bogdanovici Hmelniţki, mirele.

Fratele Filip făcea socoteală, numărându-şi sub barba mare degetele, şi uitându-se din când în când în bagdadie, că am ajuns la Schit într-o joi sară. Într-a treia ori într-a patra zi după asta, zicea el că am sărit din pat în puterea nopţii şi am dorit să încalic şi să mă duc numaidecât la Iaşi. Pe urmă au mai trecut şase zile şi am auzit sus, deasupra căldării de unde începe a coborî drumuşorul, sunând cornul lui Ghinea Macovei, chihaia pădurarilor. Am înţeles că vine uncheşul meu Ştefan şi m-am bucurat.

Era într-o sâmbătă, cătră asfinţit, şi monahul Agapie intrase la slujba de vecernie. Prin uşa deschisă a bisericuţei îi auzeam murmurul ca într-o mare depărtare; din când în când îi creştea glasul, ieşind în lumină şi parcă venind spre noi. Stăteam în cerdacul arhondaricului jos, pe o blană de urs, şi mă uitam la valurile neclintite ale codrului şi la cerul înalt de august, gândindu-mă cu destulă linişte la ce se va fi petrecut în Iaşi, la Curtea Domnească. După ce a tăcut cornul, s-a întins peste toate cuprinsurile linişte ca din altă

lume. A ieşit de la slujbă şi părintele Agapie, uscat şi adus de şale, şi a intrat pe o potecă, ducându-se la izvor, ca să pregătească apă proaspătă pentru cel care sosea.

Încă se vedea bine, când uncheşul a descălicat înaintea mea. M-am ridicat repede, ca să-i sărut mâna. M-a îmbrăţişat, apoi m-a depărtat puţin de către el, ţinându-mă de umeri şi privindu-mă cu luare-aminte.

— Te găsesc destul de bine şi de liniştit, a zis el; numai puţintel tras la obraz.

— Acuma-i potolit, slavă Domnului, a încuviinţat Filip. Numai într-o noapte am avut o leacă de năcaz; dar eram lângă domnia sa eu şi cu Mitriţă.

— Ce s-a întâmplat?

— Nu s-a întâmplat nimica. Fărădecât a poftit să încalice şi să se ducă la Iaşi. Noi l-am rugat să nu facă una ca asta; iar domnia sa a vrut să ne taie cu sabia. Atuncea noi l-am legat, măria ta, şi l-am udat cu apă.

Am început a râde. Uncheşul m-a aţintit cu îndoială, clătinând din cap. S-a aşezat lângă mine şi eu mi-am lipit fruntea de umărul lui.

— Uncheşule, i-am lămurit eu, cuprinzându-i mâna; apa cea rece a adus-o de la izvor, ca şi acuma, părintele Agapie. După aceea m-a supus sub patrafir şi mi-a cetit. Mi-a spus şi din gură vorbe înţelepte; că nu-i alt chip decât să mă las de acuma în sama lui Dumnezeu. De atuncea am început să mă liniştesc. Înţeleg că altfel nici nu se poate.

Pârcalabul m-a bătut pe spate, mângâindu-mă.

— Deşi lumea-i aşa de mare la despărţire, oamenii nădăjduiesc totdeauna c-au să se mai întâlnească. Am venit să stau două zile aici şi pe urmă te iau cu mine la Soroca. Înţeleg că treburile pe care ţi le-am rânduit încă nu le-ai plinit.

Eu am suspinat.

— Bine, bine… m-a mângâiat iar uncheşul; nu te tulbura; le facem amândoi.

Monahul s-a mişcat, ca să aprindă focul de cină. Fratele Filip şi Mitriţă s-au retras, după ce au lăsat la marginea cerdacului o cană de apă şi una de vin.

Uncheşul tăcea. Am început să fiu neliniştit.

— Înţeleg ce doreşti, mi-a vorbit pârcalabul, stând foarte aproape. Să nu crezi că am pregetat să-ţi înşir toate, întocmai cum s-au petrecut. Dimpotrivă, am venit anume pentru asta. Aşa că nu mult după ce te-ai pornit tu într-acoace au sosit slujitori ai Domniei, arătând lui Vodă că măria sa Timotei Hmelniţki a binevoit a descălica la Sculeni, pe Prut. Dar mai nainte de asta noi am ştiut cât de greu s-au hotărât cazacii să treacă Nistrul, ca să vie la nuntă. Întru întâmpinarea lor s-a fost dus Toma Cantacuzin, cu alai mare de oaste. Timuş l-a poftit la sine. Cantacuzin a trecut apa pe plute, cu trăsură cu şase cai şi cu daruri domneşti. După ce l-a văzut acolo, domnia sa feciorul lui Hmil a mai dorit să vadă lângă sine şi pe Gavriluţă medelnicer, nepot de frate al măriei sale. A trecut la Iampol şi Gavriluţă medelnicer. Însă tabăra lui Timuş a stat legată şi nu s-a mişcat. De multe ori, la vânătoare în pândă, am avut asemenea privelişte, când vrea să iasă din sihlă, la poiană, lupul. Îşi prelinge trupul printre tufe, înaintează cu fereală şi se opreşte cu botu-n margine, însă destul de ocrotit de desime. Stă, ascultă, priveghează. Îşi ciuleşte urechile, primeşte pe boarea vântului mirosurile şi nu se clinteşte. Numai vârful cozii bate pământul. Aşa, după ce şi-a ţesut cărările în marginea Ucrainei, Timuş a stat la Iampol, adulmecând şi mişcându-şi numai alergătorii, după veşti. Toate acestea erau poruncile şi rânduielile lui Hmil cel bătrân, căci lui Timuş abia încep a-i răsări tuleie sub nas şi-n jurul fălcilor. Călăuz de la hatman avea pe Vihovski, oştean de care auzisem. Cum au prins între ei pe Toma şi pe Gavriluţă, cazacii s-au simţit veseli şi gata de nuntă; şi abia atunci au trecut Nistrul.

Deci, după ce au poposit la Bălţi, joi sară au fost la Sculeni, unde n-au închis ochii, căci au avut slujbă să deşerte antalele de vin trimese acolo de Domnie. Vineri dimineaţa

au încălicat. Trei mii de oşteni cazaci au dat prin vad, iar Timuş a trecut cu Vihovski pe şăici, cu căruţele de arme. La Popricani l-au întâmpinat opt călăreţi ai lui Vodă, în strălucite straie cu ceaprazuri de aur, închinându-i cel dintâi plocon: opt cai cu tacâmuri bogate turceşti. La cotitura de sub dealul Podgoriei, i-a ieşit înainte însuşi Vodă Vasilie cu mare alai – având după ei, îmbulziţi sub Copou, opt mii de călăreţi. În dreapta şi în stânga măriei sale stăteau boierii, care de care mai bărbos şi mai fudul, cu gugiumanuri scumpe şi cu straie pentru care încă nu s-a născut meşter croitor în pustiile cazacilor.

Când s-a înfăţişat Timuş, oastea de pe culme a dat glas. L-am cunoscut numaidecât. Era în frunte, având în stânga pe Vihovski ataman. S-a arătat ca un flăcău cu mijloc subţire şi pieptul lat, călărind falnic. Îi bătea ca o aripă pe umeri o mantie de catifea. Pe straiul de matasă roş-cârmâz străluceau aurării şi arme. Frumoase straie. Mi s-au părut prea largi. Am înţeles îndată că au fost croite în altă ţară, pentru alt călăreţ, care căzuse undeva, străpuns de războinicii lui Hmil. Era un strai de şleahtic subţire; iar feciorul hatmanului avea un obraz stricat de vărsat, iar privirile-i şterse, grămădite sub frunte, îi luceau ca nişte solzi. Am cunoscut ochii lupului de care ţi-am vorbit. Nu i s-au clintit trăsăturile feţei, n-a slobozit glas.

Vasiiie-Vodă a dat semn, descălicând. A descălicat şi Timuş. Vihovski ataman, bărbat cu înfăţişare ageră, l-a adus, împingându-l cu umărul, în braţele lui Vasilie-Vodă. Măria sa l-a sărutat, apoi a spus ruseşte vorbe de bună primire. Feciorul lui Hmil a ascultat, cu ochii la ciubotele lui de marochin, frământând cu stânga straja săbiei şi cu dreapta mânerul junghiului. Atunci a deschis gura Vihovski ataman şi am înţeles că are vorbă dulce. A alcătuit oarecum în faţa măriei sale, ca un chip prietinesc care râde şi se închină.

— Venim să cunoaştem florile din grădina Moldovei… a zis el; şi mai cu samă o floare mai vestită şi mai aleasă între toate.

Timuş asculta, cu urechea întoarsă cătră dânsul; însă n-a ridicat ochii, nici nu şi-a arătat dinţii.

Vihovski ataman se uita la noi drept şi-i plăceau şi lui vorbele pe care le spunea. În urmă, zaporojenii soseau, pâlcuri, prin marginile drumului, pe imaşul de lângă iaz; se opreau bulucindu-se, se înălţau în scări şi se uitau unii peste capetele altora. Care de care aveau frâie şi săi mai împodobite cu argint, pietre albastre şi mărgăritare. Purtau pe ei mătăsuri. Aveau pe capetele rase cuşme cu surguciuri. Nu sămăna un strai cu altul, şi o şa cu alta, şi o podoabă cu alta. Unul se fălea c-un lanţug de aur. Altul a scos din sân un ceasornic rotund şi s-a făcut că-l ceteşte. Toate prăzile de război erau pe ei. Se uitau la noi cu fudulie; aşteptau să ne minunăm; izbucneau din când în când în râs şi ne priveau pieziş. Erau nişte războinici de vitejia cărora se cutremuraseră noroadele. Însă mi s-a părut că se uitau ei mai cu uimire la curtenii lui Vasilie-Vodă, care cunoşteau şi ei meşteşugul straielor şi le aveau pe ale lor; iar mai cu osebire se holbau la luminăţia sa, care avea, numai în ceaprazuri, în loc de fiecare bumb, câte patru olmazuri îngemănate.

Am şoptit la urechea lui pan Kotnarski:

— După cât au ridicat ei din Ţara Moldovei, se aşteptau să ne găsească cu pielea goală, ori în zdrenţe.

Kotnarski a râs. Timuş, încălicând, a întors coada ochiului spre el. Mi s-a părut că vrea să zâmbească. Însă n-a zâmbit şi n-a scos o vorbă.

Vodă şi-a pornit calul în pas, având în stânga pe Timuş. Îndată după ei s-au înşirat boierii şi trei atamani cazaci, cu Vihovski. Pe urmă au prins a sălta în săi, cu mâna stânga în şold, zaporojenii. Aveau halaturi scumpe; însă caii cam slabi.

— Încă n-au avut vreme s-apuce din iarba de la noi… am socotit eu.

Cum ne-am mişcat, pe costişă au sunat trâmbiţi. Apoi au izbucnit puştile. După aceea drăganii au pornit a-şi

descărca unul după altul, cu repeziciune, săneţele. Şi s-au învăluit deasupra târgului clopotele de la biserici şi mănăstiri.

Cu asemenea alai împărătesc am intrat în târg şi am mers până la Curtea Domnească. Stătea lumea în priveală pe garduri şi pe case, veselindu-se; se grămădeau prin hudiţi şi pe marginile uliţilor; iar mai ales muierilor le plăceau cazacii, numai cât îi râdeau că aveau capetele rase chilug. După ce am intrat la curte, postelnicii au poftit numaidecât pe asauli şi pe fruntaşii cazacilor la gazde, iar grosul zaporojenilor a trecut înainte ca să-şi lege căruţele şi tabăra unii pe la Han-Tătar în vale, iar alţii la deal, pe la Drumul Oilor.

Curtenii, ploconindu-se cuviincios, au poftit pe domnul mire să se aşeze în jâlţ. El s-a uitat întâi împrejur şi pe după speteaza jilţului. L-au împresurat boierii mai tineri şi i-au spus vorbe de prietinie. El a stat aşa, privindu-şi degetele şi fără să răspundă. Erau de faţă şi unii din coconii Cantacuzinilor şi Sturzeştilor şi au îndrăznit a-l întreba dacă nu pofteşte cumva să se ducă la feredeul turcesc al măriei sale. Iorgu Cantacuzin, feciorul lui Toma, a cutezat chiar să adaoge că aşa obişnuiesc mirii la Moldova. Dacă ar fi întins un deget, ar fi putut să-i scrie numele pe obraz, aşa era de aburit de colbul drumului. Dar Timotei nu s-a clintit, nici şi-a mişcat buzele. Sucindu-se în jilţ, s-a întors cu umărul către boieri, a tras din cingătoare un junghi subţire cu plasele de fildeş şi a găsit de cuviinţă să-şi taie şi să lepede arcurile negre de la unghii. Atunci coconii s-au retras încet; dar Vihovski ataman le-a făcut faţă, întrebându-i despre straie şi despre cai, găsind că, la Moldova, straiele sunt mai frumoase decât la leşi, iar caii mai strălucit împodobiţi decât la persieni.

— Aş dori să cunosc, domnilor mei, a adăogat el, unde se găseşte feredeul măriei sale. Pentru unele lucruri pe care nu vrea să le facă Timotei Hmelniţki, doresc să-i fiu ajutor şi să-l înlocuiesc eu, ca să se găsească toată lumea mulţămită.

Atuncea coconii s-au bucurat. Unii l-au dus pe Vihovski, alţii s-au întors, aşteptând pe mire să-şi isprăvească lucrarea pe care o începuse. Cum a băgat însă de samă domnul mire, privind piezişin dreapta şi-n stânga, că-i lipseşte ceva, s-a ridicat şi a strigat să-i vie Vihovski. Coconii au poftit îndată în preajma lui pe unii din ceilalţi cazaci, pe Hriţko ataman şi Saşa Popovici, bărbaţi în putere, cu musteţi lungi şi cărunte. S-a înfăţişat însuşi vel postelnic Stamatie. Când l-a auzit vorbind subţire, ca un hadâmb ce este, mirele s-a înseninat puţin la obraz şi s-a liniştit. Pe urmă, când Stamatie Hadâmbul a vorbit iar, Timuş a ridicat privirile şi s-a uitat cu nedumerire la atamanii lui.

— Timoşa, a grăit în şoaptă Hriţko ataman, care era mai bătrân; să ştii că boierul acesta de la Moldova se chiamă mare postelnic şi-i lipsesc trei lucruri, pe care dacă le-ar avea, n-ar putea să fie ce este. Îi lipseşte glas, bărbăţie şi muiere…

Cei de faţă n-au înţeles malorosienească ce se vorbeşte la Pragurile Niprului. Mirele iar s-a uitat pieziş în juru-i, apoi şi-a vârât în teacă junghiul. Atunci au sosit dulceţuri şi apă rece, aduse pe tablale de argint de cătră aprozi: iar alţi slujitori au înfăţişat straie de atlaz domnului mire din partea măriei sale, poftindu-l în cămara lui, ca să binevoiască să se schimbe.

Vorbeau pe urmă slujitorii că i-au adus lui Timotei Hmelniţki lighean şi apă în ibric. Iar el a luat apa în gură şi a stropit din ea asupra mânilor; a mai luat iar şi a stropit-o în pumni, dând pe obraz; a mai luat şi a treia oară, întrebuinţând o parte; iar cata-i i-a mai rămas a împroşcat-o prin casă, pe duşamele, ferind cu mâna la o parte ligheanul pe care i-l înfăţişa sluga. Apoi s-a îmbrăcat cu straiele cele nouă de atlaz şi i-a plăcut să se uite multă vreme în oglindă. Din pricina asta a întârziat la masă. Au venit coconii cu alai, să-l ridice. Nu s-a dus până ce nu l-a scos Vihovski din cămară.

La masă au fost faţă toţi boierii. S-au petrecut îmbielşugate vinuri şi alese mâncări. Dar s-au veselit numai atamanii, care s-au dovedit buni băutori, mai ales Hriţko bătrânul. Cântau lângă fereastra deschisă lăutari ţigani; au venit apoi muzicanţi turci, cu ţimbale şi flaute.

Vel spătar a bătut cu spada domnească în duşamele; au stat săcăluşurile care zbucneau din când în când afară; au tăcut muzicile.

A venit lângă măria sa, cu pocal de argint, marele paharnic. A turnat vin, a gustat el întâi, şi a înfăţişat măriei sale băutura.

Îndată mirele s-a plecat la urechea lui Vihovski şi l-a întrebat ceva. După ce ne-am sculat noi cu toţii, s-a sculat şi domnia sa. Vodă a închinat pentru prea puternicul Hmil hatman, dorind lărgirea puterii lui până la marginea pământului. A poftit sănătate şi voie-bună domnului mire şi a băut din cupă. Atunci a bubuit sub ferestre balimezul cel mare al slujitorilor nemţi. Atamanii s-au spăriat şi au râs cu voie-bună. Timuş s-a aşezat la locul său, Vihovski s-a închinat cuviincios către măria sa şi a ridicat glas.

— Măria ta, a spus el, noi toţi câţi am venit aicea, cu mire tânăr de la Ucraina, pentru cea mai frumoasă domniţă din lume, avem poruncă să înfăţişăm închinare de la hatmanul nostru cel nebiruit, batiuşca Hmil, şi să te încredinţăm pe măria ta că ai prietini buni pe toţi zaporojenii, care vor sta oricând pentru măria ta cu săbiile.

Asemenea închinare a plăcut prea mult lui Vodă; iar cazacilor le-a plăcut vinul. Cum l-au sorbit, au întins îndată cupele către păhărnicei. Atuncea s-au arătat în ogradă, sub ferestre, şi pehlivani în straie galbene, cu felurite meşteşuguri minunate.

La această masă din spătăria cea mare au stătut numai bărbaţi; aşa că domniţa şi-a văzut mirele din locul pe care-l ştii. Pe cât am înţeles, s-ar fi bucurat întâi văzând şi auzind pe Vihovski ataman; dar după aceea şi-a adus aminte că mirele măriei sale e flăcăuaşul cel stricat de vărsat care

tace. Vin îi plăcea să beie, însă deocamdată îşi descleşta cu greu fălcile pentru vorbă.

XIII.

Aici se povesteşte despre nunta domniţei şi despre druştele domnului mire.

Eu ştiu ce vrei tu, a urmat pârcalabul, poposind o clipă şi simţind în mine nelinişte. Tu nu îndrăzneşti să mă întrebi, însă vrei să afli dacă la acea masă dinaintea nunţii a fost şi pan Iosif Kotnarski. Eu am să-ţi spun c-a fost. De ce să nu fie? Mai doreşti să cunoşti dacă era vesel ori supărat. Eu am să-ţi spun că nu era vesel, dar nici supărat, fiind un bărbat cu stăpânire asupra sa însuşi. Mai întâi, nici el, nici nimeni de pe lumea asta nu s-a bucurat ca tine de sărutarea miresei. Dacă ar oblici măria sa Vodă una ca asta, îmi închipui că te-ar trimete la ocnă. Nu ştiu dacă domniţa s-ar ruga să te scoată de acolo. Cred că s-ar ruga. Dacă ar afla mirele, te-ar tăia cu sabia. Poate l-ai tăia tu pe el, însă nici atunci n-ar fi bine. Unele şi altele fiind vorbe şi prepusuri, tu mai degrabă decât orice vrei să cunoşti dacă nu s-a întors soarele de la amiază către răsărit şi dacă nu s-a cutremurat pământul, oprindu-se însoţirea. Nu. Nu s-a întâmplat nimic din acestea şi însoţirea s-a făcut, cu voia lui Hmil hatman, cu nevoia lui Vasilie-Vodă, fără a-i trece prin minte cuiva să întrebe pe fată. Domniţa e un juvaer cu care Hmil împodobeşte pe feciorul său, ca să aibă laudă în lume. La urma urmei şi Vasilie-Vodă cugetă că domniţa a fost aur cu care plăteşte săbiile zaporojenilor, pentru socotelile lui înţelepte. Tu ai zvârlit în tină floarea de rujă, însă ai dobândit în suflet alta, vie, care are să aducă tinereţii tale mai uşoară tămăduire. Tu singur te alegi cu ceva. Eu înţeleg că şi socotelile lui Hmil hatman şi ale lui Vasilie-Vodă pot fi şubrede; că pan Iosif rămâne sterp; că nici Timuş nu se alege cu nimica; şi că acel ataman vorbăreţ cu numele de Vihovski poate singur să aibă o bucurie – şi aceea scurtă. Poate chiar pieri înainte de a o avea.

Nu te tulbura. Păstrează ce ai dobândit în lăuntrul tău şi întăreşte-ţi puterile cu pâne şi vin. Lasă vântul să bată şi femeile să cugete.

Unii zic să se fi sfătuit atamanii, în noaptea de vineri spre sâmbătă, să lege în aşternut pe Timuş, să-l vâre în sac şi să-l ducă în spate la feredeul măriei sale. Dar asta nu cred să fie adevărat.

S-au burzuluit cazacii la căruţele lor şi au pus mâna pe săbii, intrând cu mare larmă în târg, până la Beilic. Dar nu s-au mişcat pentru mire, ci pentru Domnul nostru Isus Hristos, prinzând pe jidovi de bărbi şi îngrozindu-i, spărgându-le şi prădându-le dughenile.

Sâmbătă au cântat lăutari la odăile Doamnei şi duducile au venit la curte să pregătească zestrea slăvitei mirese. S-au întins danţuri în ogradă; la odăile slujitorilor s-au desfundat poloboacele de vin. Vihovski ataman a trecut cătră un han, lângă biserica Sfântu Lazăr, şi-a strigat din şa, cu mâna stângă în şold şi înălţând dreapta, să se ştie cum că nu se află pe pământ mireasă mai frumoasă decât domniţa Ruxanda.

— Asta am s-o spun leşilor, zicea el, arătându-şi colţii; şi pe cel ce n-a crede am să-l pălesc în frunte cu buzduganul. Numai o clipă am zărit-o la fereastră şi vreau să se cunoască ce doamnă am dobândit noi pentru Ucraina.

La glasul lui, au ieşit din odăile hanului druştele pe care le adusese mirele, în căruţele căzăcimii, grămădite sub coviltire. Toate aveau pe ele caţaveici de soboli şi jderi, broboade şi fuste negre, parcă veniseră să fie faţă la o mare întristare. Au prins a striga la Vihovski şi a-l întreba. Atamanul le-a sfătuit cu bunătate să se întoarcă acasă la ele şi să se suie pe cuptor; nici să îndrăznească să-şi puie obrazurile lor în preajma domniţei, ca să nu se sparie lumea. Atuncea ele au prins a-l blăstăma şi a-l amenința cu ghiarele. El s-a dus râzând să treacă altora vestea.

Duminică, domnul mire a pus pe el al doilea rând de straie dăruite de măria sa Vasilie-Vodă şi s-a uitat în oglindă şi din

faţă şi din laturi, răsucindu-se, ca să-şi vadă dinapoia şi călcâiele. Şi după ce a ieşit de la cămara lui, a stat între atamani şi asauli şi a aşteptat să se arate doamna mireasă cu tot alaiul ei de jupânese şi duduci. Au coborât din divanul cel mare boierii cu Vodă. Iar mireasa şi mirele s-au închinat unul cătră altul. Au prins a detuna săcăluşurile, a suna muzicile şi a bate clopotele; şi toată oştimea înşirată flutura cuşmele cu pană. Astfel alaiul a trecut la Sfântu-Neculai Domnesc.

O clipă atamanii şi-au adunat nasurile şi mustăţile laolaltă şi s-au sfătuit în privinţa druştelor domnului mire.

— Au să vie, a râs Vihovski; să n-aveţi nici o grijă. Am să mă duc să le aduc eu.

Trebuie să-ţi spun că eu am văzut în viaţa mea multe nunţi. Asta însă a vrut Dumnezeu să fie singura la care mireasa, plecând fruntea la altar, să audă întâia oară glasul mirelui. Un glas ciudat care atunci se schimba şi era puţintel răguşit. Domniţa şi-a muşcat buza de jos, ca şi cum s-ar fi stăpânit să nu râdă; apoi şi-a adus aminte că trebuie să plângă; şi au şi început a-i picura din ochi lacrimi pe papucii înalt preasfinţiei sale părintelui mitropolit.

Nuni au stat, cu făclii înalte de ceară, măria sa Vodă şi luminăţia sa Doamna Teodosia. Au ţinut cununiile; iar părintele Varlaam a binecuvântat. A poruncit domniţei să se teamă de soţul său şi să aibă de pildă pe strămoaşa noastră Leia în ceea ce priveşte înmulţirea seminţiei.

Atuncea au pornit iar muzicile de afară, clopotele din turn, săcăluşurile de la Curte, puştile siimenilor şi drăganilor din uliţă. Toate mergeau odată. Şi prostimea, iezită în toate cotloanele, atârnată pe garduri şi clădită pe acoperişurile caselor, striga holbând ochii; până ce s-au rupt nişte streşini şi s-au prăvălit cei de sus peste cei de jos.

Cu mare alai şi urale doamna mireasă şi domnul mire s-au întors la Curte şi au intrat la masa cea mare în spătărie. S-au întocmit şi mese mai mici în alte încăperi. Iar când a bătut puşca cea mare a nemţilor, a stat muzica şi măria sa

Vodă a primit de la marele paharnic pocalul de argint, închinând pentru prea puternicul Domn Bogdan Hmelniţki, hatman al Ucrainei. Au fost şi alte închinări. Şi-au deslegat cu hărnicie unii şi alţii graiurile. Am băgat de samă că Timuş îşi păstrează puterea de a-şi stăpâni limba, dând paharului dulce toate drepturile, ceea ce mi-a plăcut întrucâtva. Doamna mireasă a stat liniştită o vreme, aşteptând de la el glas. Cu toate închinările sale îmbielşugate, Vihovski priveghea şi a împins cu cotul pe domnul său, îndemnându-l să-şi descleşte fălcile. Deci mirele s-a întors către mireasă, spunând ceva. Cum a auzit acel mormăit neaşteptat, doamna mireasă şi-a pornit iar lacrimile.

A fost, după cât se vede, o prea plăcută petrecere, la care s-au adaos druştele domnului mire. Băgându-se de samă o prea mare întârziere din partea unor femei şi fecioare care se cuvine să fie harnice, a mai pornit după ele un rând de slujitori. Carâta cu opt cai albi aştepta de mult lângă Carvasara, iară ele încă nu se puteau hotărî să vie, ca să împodobească veselia. Deci s-a sculat Vihovski de lângă Timuş şi s-a dus să le poftească, c-o vorbă tainică de la domnul mire.

Lângă Carvasara este o crâşmă vestită, cu vinars domnesc, unde stă la tejghea văduva lui Pricop ungureanul. Ne-au adus slujitorii veste că de-acolo le-a scos atamanul şi le-a vârât una peste alta în carâta domnească. Se afla, între acele druşte, una mai vestită pentru glas şi limbă ascuţită. Cum a coborât din carâtă cu cele cinci tovarăşe ale ei după dânsa şi a intrat între jupânesele de la curte, a început a se veseli – minunându-se pe de o parte de asemenea haine ciudate pe care le poartă pe ele boieroaicele moldovence, iar pe de alta bătând în pumni şi îndesându-se în şolduri – cu vorbe foarte potrivite pentru mireasă.

— Aţi avut şi voi o floare şi v-am cules-o! O singură fată frumoasă este în ţara asta păcătoasă şi v-au luat-o voinicii noştri cu sabia. Ce vă hliziţi aşa şi vă prefaceţi că nu

înţelegeţi? Lua-v-ar dracul şi crăpa-v-ar sulimanul de pe obraz!

Au sporit şi celelalte druşte cântecele şi vorbele. Hriţko bătrânul şi-a împins la o parte paharul şi a venit să le înduplece.

— Haska Karpiţa, hulubiţa moşului, fii cuminte şi te liniştеşte. Aşa este cum spui, dar mai bine ar fi să-ţi legi clonţul.

— Nu se poate, batiuşca Hriţko, striga Haska, trăgând de pe ea caţaveica; să nu se fudulească cu straiele lor boiereşti şi să nu se socotească frumuseţile lumii.

— Aşa este, hulubiţă, tu eşti cea mai frumoasă, dar trebuie să arăţi că eşti şi cea mai cuminte. Bea un pahar de vin şi du-te de te culcă.

— Nu mă duc! nu mă duc! striga cu îndârjire druşca; până ce au luat-o pe sus asaulii şi au dus-o.

Mireasa nu s-a clintit din locul ei, cu bărbia rezemată în piept şi cu fruntea plecată. Iar curtenii se uitau stânjeniţi unul la altul şi râdeau într-un dinte.

XIV.

Dintr-o sărutare şi o floare rămâne totuşi ceva.

Astfel am petrecut prea frumos noi curtenii lui Vasilie-Vodă. Ne-am îndestulat cu mâncări şi băuturi şi am aşteptat, fără să le auzim, vorbele slăvitului mire. Părea a nu se simţi tocmai la îndămână în straiele de catifea de Veneţia, pe care i le făcuse plocon măria sa Domnul. Părea că nu cunoaşte nici o limbă dintre cele care se vorbesc sub soare; nici o înţelegere dintre cele care nasc între tineri, când un fecior şi o fecioară stau alături. Mâna lui nu ştia să alunece pe marginea mesei, ochii lui nu căutau acea privire luminată de lacrimi ca de diamante. Asta ţi-o spun nu pentru ca să te liniştesc, ci ca să te fac să înţelegi că plânsul miresei nu era dintre cele hotărâte de năravurile şi datoriile muierilor din ţara asta. Se fac a plânge şi în ele ţipă râsul. Acele picuşuri care cădeau în păhărelul ei de cristal, dacă le-ar fi băut, socot c-ar fi căzut înveninată. Ţiganii lăutari

totuşi îi cântau „Taci, mireasă, nu mai plânge”, aşteptând să se arate zâmbete de plăcere pe obrazurile cinstiţilor meseni. Dar cinstiţii meseni ascultau în tăcere şi fără să râdă; iar unii râdeau ca să ascundă altceva. De aceea lăutarii mai ales către mine s-au închinat, aşteptând să le lepăd un zlot de aur, căci mai ales eu păream că mă desfătez.

N-am a-ţi mai spune decât că veselia a urmat în tot târgul şi la curte. Au chiuit şi au bătut din săneţe cazacii, după care au arătat noroadelor câtă sete au războinicii din pustie. Solii şi-au închinat darurile şi au primit altele de la măria sa pentru stăpânii lor. Au fost soli de la Matei-Vodă şi de la Racoţi-Voievod. Şi au petrecut curtenii toată ziua aceea şi toată noaptea, subt oblăduirea vel postelnicului. Pe acest Stamatie Hadâmb l-au prins înspre zori femeile slujitorimii între ploşte şi i s-au ploconit ca unui dregător ce era, însă i-au cântat stihuri necuviincioase ca la o vreme ca aceea, când mirii erau singuri, despărţiţi de lume.

Cât au urmat desfătările după asta, adică trei zile, Ruxanda a stat ascunsă de soare. Iar joi, la al patrulea ceas din zi, Timuş s-a arătat la fereastra iatacului doamnei lui, sprijinindu-şi coatele pe prichici şi privind în ogradă, la curteni şi ostaşi. Atunci a descălicat în dreptul său Vihovski, şi-a scos din cap cuşma, şi l-a firitisit zâmbind. Timuş i-a răspuns puţine vorbe şi s-a tras îndărăt de la fereastră. O clipă s-a arătat doamna Ruxanda şi atamanul a stat cu capul descoperit, privind-o în tăcere.

A fost în ziua aceea plimbare cu rădvanele, între călăreţi. A ieşit toată curtea, cu măriile lor Domnul şi Doamna şi cu însurăţeii. Era alai întins şi norodul striga din toate părţile. Am mers şi eu călare şi am văzut cum se bucură lumea pentru asemenea ticăloşie. Prostimea de aceea umblă cu pălăria spartă, ca să-i iasă pe acolo mintea: asta-i o podoabă care nu-i foloseşte; o leapădă şi stupeşte după dânsa.

După plimbare a fost altă petrecere la curte şi domnul Timotei Hmelniţki a danţat cu doamna sa în faţa măriilor

lor. Lăutarii s-au priceput să cânte Horodinca, după îndemnul lui Vihovski, apoi au stat când doamna Ruxanda a ţipat, trăgându-şi piciorul de sub talpa soţului său. Vodă s-a ridicat şi a pus în palma ginerelui său un ban de argint, plată pentru danţ. Timuş s-a uitat la ban, pe urmă în jur, şi n-a ştiut că trebuie să se ploconească şi să mulţămească.

Toate aceste întâmplări nici nu era nevoie să ţi le mai înşir, căci tu te aştepţi să afli cum a plecat spre Nistru copila măriei sale. A plecat cum se pleacă, între druştele de la Ucraina. Au stătut alaiurile la Podgorii, sub pădurea Copoului; şi doamna Ruxanda s-a închinat suspinând către părintele său şi s-a agăţat plângând de grumazul Doamnei; apoi şi-a ferit cu mâna stângă şuviţele de păr de pe ochi şi tinzând dreapta către ataman, s-a lăsat săltată în rădvan. S-a dus poate pentru o viaţă de om. Astfel se desfoiază florile primăverilor.

Vrei să-mi spui ceva? a isprăvit dintrodată pârcalabul.

— Nu vreau să spun nimica, am şoptit eu, cu gâtlejul uscat.

Eram rănit în suflet de împunsăturile necontenit răutăcioase ale unei povestiri care mi se părea că nu mai are sfârşit.

— Credeam că vrei să spui ceva, Bogdănuţ…

— Nu, uncheşule, mă mulţămeam s-ascult… am oftat eu. Socoteam că mai este. Până la sfârşit poate va fi rânduit Dumnezeu să sune pentru mine clopotul cel nou. Mi-a plăcut întâi că din viaţa domniţei au ieşit leşii; dar pe de altă parte nu pot fi bucuros că intră cazacii. Pare că este unul care are prea mult dar al vorbirii.

— Într-adevăr, Bogdănuţ, văd că ai fost cu luare-aminte.

Uncheşul meu a rămas tăcut un răstimp, privind în noaptea neagră ca funinginea, din cer până-n păduri. Am rămas şi eu gânditor, mestecând în mine otrava pe care bătrânul mi-o picurase vorbă cu vorbă până în fundul fiinţii. Totuşi vorbirea lui fusese întristată; totuşi acel afion care-mi ostenise trupul părea că mi-a deschis înţelegerea. Mă judecam cel mai nefericit dintre muritori, dar simţeam că

vine către mine o uşurare. O bănuiam şi o aşteptam; şi acea suferinţă de dragoste ce-mi fusese o pedeapsă se desfăcea, lăsând loc mâniei, care şi aceea trebuia să se aline. Un lucru îmi era lămurit deplin: că se rupsese pentru totdeauna legătura care mă ţinuse de acea copilă fără simţire şi cu puţină cugetare. Pe cărările stepei, gura ei zâmbea acelui ataman falnic cu numele Vihovski.

Abia acum lămuream în înţelegerea mea un lucru. Pârcalabul vorbind despre florile care se desfoiază, nu cugetase la făptura vicleană a Ruxandei, ci la acea bucurie a mea care se deschisese numai o clipă. Atâta fusese norocul meu într-o viaţă. Înaintea mea poate nu mai aveam nimic.

Mi-am plecat fruntea spre uncheş.

— Ce spui?

Am tresărit.

— Înaintea mea poate nu mai am nimic, uncheşule.

— Ascultă, băiete, s-a întors pârcalabul către mine. Are să-ţi treacă şi acest gust de amărăciune, care ţi-a rămas în fundul gurii. Mai este însă ceva, la care tu încă nu te poţi gândi. Trece asta; trec şi oamenii ca frunzele toamnei; însă nebunia aceea a ta, pe care se pare c-o lepezi călcând-o în picioare, aceea să ştii că rămâne. Puţintel în tine, dar mai ales în cea care s-a dus poate pentru totdeauna. Nebunia aceea se suie poate şi luceşte în stele. Cu lacrimi se va îndrepta spre acea lumină, într-un veac viitor, un urmaş din sângele tău.

Am închis ochii pătruns de acea suferinţă tainică, pe care o mai simţisem trecând de la uncheşul meu la mine.

Din întunericul nourilor de deasupra, în tăcerea pădurii, a început să cadă ploaie rară, şoptind în cetini. Mi se părea că mă cufund în trecut şi că acel glas uşor suna pentru oameni care încă nu erau.

XV.

Când încep să se surpe munţii cei mari şi încep a se dovedi zădărniciile înţelepciunii.

Uncheşul meu m-a dus la Soroca. Acolo am început iar o viaţă ca altădată, cu mai puţin zbucium, însă cu mai multe gânduri. Tămăduindu-mă de rana mea, încercam să ridic fruntea şi să privesc ca pe ceva nou depărtarea Ucrainei. Aşteptam să-mi vie ceva dintr-acolo. Deocamdată nu primeam decât veşti tulburi despre năvăliri, prădăciuni şi porunci de alte războaie. De unde veneau aceste porunci nu putea şti nimeni. Nu erau scrise, nu le strigau crainici; dar dintr-odată porneau în lungul pustiei şiraguri de călăreţi aplecaţi pe oblâncuri şi cercetând depărtarea, cu palma cozoroc deasupra ochilor. Spuneau unii robi care scăpau dintr-acolo şi treceau Nistrul, că Hmil împinsese solii de cazaci şi de tătari de-ai lui Tobai bei până la smârcurile Siberiei şi până sub munţii Altai, acolo unde stau stăpânii cei adevăraţi ai pământului.

De acolo s-ar fi ridicat, cu patru sute de ani în urmă, acel Ghinghiz-Han despre care auzisem în Crâm, când am fost la Sefer-Gazi. Nu era în tinereţa lui decât un bulucbaş sărac, cu puţine căruţe şi cu puţini cai slabi. Nu ştia meşteşugul scrisorii, nici nu-şi închipuia că se întinde o altă lume dincolo de smârcurile lui şi de munţi, şi că pe alte meleaguri, unde n-ajungi decât umblând săptămâni şi luni, trăiesc alte noroade, cu obrazuri albe şi cu locuinţi clădite. Cuprinzându-se din ce în ce mai mult din an în an – după cât îmi arăta pârcalabul – a tot supus grămezile care umblau după vânt cu caii şi cu căruţele şi le-a făcut din capul lui o lege: că toţi oamenii cu faţa în unghiuri şi cu barba rară; şi care au ochii struniţi spre tâmple; şi care stau pe cal toată viaţa lor, încât au gleznele încovoiate şi nu mai pot umbla bine pe pământ; şi care ştiu a zvârli arcanul la o sută de paşi; şi obişnuiesc să mănânce carne crudă frăgezită sub şa; şi pot trage din arc cu amândouă mânile, şi înainte şi îndărăt, lăsând calul să fugă şi cârmuindu-l numai din pulpe; şi care pot lua din zbor cu suliţa un inel de pe pământ; şi care pot călări în picioare pe cal, şi sub pântecele calului; şi care pot umbla fără întrerupere în şa

nouă zile; toţi aceştia să se cunoască fraţi; şi să nu-şi fure calul ori muierea, sub pedeapsă de moarte; şi o poruncă s-o îndeplinească chiar dac-ar fi să piară; şi orice altă seminţie s-ar afla împrejur, cât pot umbla ei cu caii, s-o supuie cu viclenie, cu fier, cu prigonire şi moarte. Aşa s-au adunat din toate pustiile, roind fără sfârşit, acei mongoli care n-au cunoscut truda şi mila până ce n-au supus toate seminţiile – cetate după cetate şi împărăţie după împărăţie; întâi kitaii, pe urmă India, pe urmă Vavilonul şi toate ţinuturile turceşti; după aceea Ţara Rusească până la nemţi şi peste nemţi, până la veneţieni. După ce au împlinit asemenea poruncă de la Dumnezeu în vremea lui Ghinghiz, acei călăreţi au stătut. Unii au rămas în olaturile Asiei, alţii au aşezat stăpânire la Crâm. Însă oamenii lui Hmil şi ai lui Tobai bei se duc până la locul cel vechi, în smârcurile sălbatice, şi aduc de acolo pe cei care au început iarăşi a flămânzi şi a-şi ascuţi nasul spre marginile pământului. Deci sub târgurile leşilor au venit în pradă războinici învestmântaţi numai în piele dubită negru, pe cai mărunţi şi lânoşi. Vin, se retrag, se răsucesc şi ocolesc şi iarăşi s-arată; întrebuinţează sabie, suliţă şi laţ, şi dintr-odată dau glas înfricoşat; după aceea încep a zvârli din şpăngi câlţi aprinşi în streşinile caselor. Cum au supus ţinutul şi l-au pus cu fruntea în ţarină, hanul lor împunge, pe o movilă, încrucişându-le, două suliţi cu flamuri: acesta-i semn că se dă oştenilor acel pământ în pradă trei zile. Iar călugări de-ai lor, îmbrăcaţi galben, vin la saivanul hanului, întind covoraşe şi îngenunchiază pe ele cu lumânări în mână şi se închină într-o limbă bolborosită.

— Deci, mă învăţa uncheşul, ai putut să vezi cum Dumnezeu împărăţiile ca pleava le vântură. Pune putere în cel slab şi îngenunchiază pe cel semeţ. Asemenea s-a întâmplat şi cu Hmil hatman, asupra căruia striga cândva măria sa Vasilie-Vodă că are palmele bătătorite de sapă şi ţărănie. Nu era decât un cazac din Ucraina, ajuns pisar al oştirii şi având în folosinţa lui, din mila boierilor, un târguşor lângă Cehrin. Iar după ce au început a fi strânşi în

chingi şi pedepsiţi cazacii de la Praguri de către stăpânirea Lehiei ca să nu mai iasă la război şi-n pradă pe coasta Mării cu şăicile şi dubasurile lor, s-a întâmplat să aibă domnii de la Cehrin asupra acelui om din prostime cu numele Bogdan Hmelniţki o zavistie şi o duşmănie care i-au îndemnat să-l puie la bătăi şi la închisoare şi să-i hotărască şi osânda morţii. A vrut Dumnezeu să se găsească un prietin care să-l sloboadă din lanţuri şi să-i deschidă loc pe unde să treacă şi să iasă din temniţă. Cum s-a văzut slobod, a stupit în palme, a pus mâna pe sabie şi se vede ce ispravă face, încât acuma numele lui bate asupra Lehiei ca viscolul.

Aceste pilde ţi le-am dat, zâmbea către mine pârcălabul, întâi ca să înţelegi de ce a trebuit să treacă Nistrul o domniţă aşa de vestită ca Ruxanda. Al doilea, ca să vezi că, de la nimic, stăpânii din Lehia au scornit ei singuri o silă aşa de cumplită. Au spart un ou şi a ieşit din el un balaur care creşte zi cu zi şi-şi înmulţeşte limbile. Al treilea, ca să pricepi că însuşi Vasilie-Vodă n-a avut altfel de minte decât leşii, stârnind acele seminţii care stau din veci pe cal, cu suliţa şi cu juvăţul. Găsind astfel de meşteşug ca să pornească furtuna, acuma stă cu mirare şi nu ştie cum va opri-o. Se înşală dacă se gândeşte că preţul pe care l-a plătit cu domniţa e îndestulător. Nu-i decât o arvună. Va trebui să mai plătească, până la sfârşitul sfârşiturilor, căci împrejurările cele tainic alcătuite de Dumnezeu s-au mişcat. Iată, călăreţii mei care se duc la Domnie şi se întorc de acolo îmi spun unele lucruri. Ei nu le înţeleg, însă eu le pot despica, deoarece ştiu mai multe. Cel mai de aproape sfetnic al măriei sale, Gheorghiţă Ştefan vel logofăt, a început să privească din coada ochiului şi să-şi întoarcă urechea îndărăt după ce a trecut pragul. Cât a fost ţara în bielşug şi huzur, toate au stat liniştite. Cum s-au clătit cele rele, se găseşte îndată un vătăman care să le călăuzească.

Lucruri de acestea şi altele îmi spunea uncheşul în zilele de toamnă, când ploua îndelung şi se prelingeau neguri pe Nistru.

— Aştept şi alte veşti, a adaos el într-un rând, şi trebuie numaidecât să-mi vie. Dacă faptele sunt, veştile nu pot întârzia.

Într-adevăr, după ce au curs ploile multă vreme desfundând hleiurile şi umilind puhoaiele, într-o bună zi s-a întors un vânt de către Ţara Moscului şi au venit omături pe spulber de furtună. Acele omături s-au amestecat cu glodurile şi s-au prefăcut în grunzuri de fier. După aceea a început a ninge în noaptea Sfântului Andrei, ca să se astupe urmele lupilor şi strigoilor şi, dimineaţa, m-am deşteptat într-o ţară albă pe care n-o mai văzusem niciodată.

Cum s-a bătucit cea dintâi pârtie, s-au auzit într-o zi, nu cu mult înaintea sfintei Naşteri a Domnului Hristos, sănii cu clopoţei, şi au făcut popas boierii de la Iaşi care se duceau la Cehrin cu daruri pentru Doamna Ruxanda şi soţul său şi cu carte pentru Hmil hatman. Din sania din frunte au coborât la Cetate, pentru odihnă, vel spătar Ciogolea şi Ştefăniţă paharnic, nepotul măriei sale Vasilie.

Îndată ce au intrat în odăi la căldură şi şi-au lepădat şubele, pârcalabul a bătut din palme şi a poruncit slujitorilor să puie la foc, într-o oală nouă, vin roş, adaos cu miere, cu scorţişoară şi cuişoare şi numaidecât să-l înfăţişeze aburind prea cinstiţilor oaspeţi, ca să-l beie şi să-i primească puterea şi căldura până în fundul mădularelor.

Foarte mulţămind uncheşului meu, boierii au băut vinul fierbinte şi s-au simţit mai bine. Au mai poftit altă oală nouă, cu alt vin, şi pe loc slujitorii noştri le-au împlinit porunca. Apoi a venit rândul lor să veselească pe pârcalab cu felurite veşti.

Veşti multe n-aveau; aşa că numaidecât şi-au deşertat sacul. Atunci uncheşul meu a bătut iar din palme.

— Domniile voastre aţi isprăvit, a râs el; eu însă mai am. Mitriţă, dă strigăt la cuhnie să iasă unul afară cu cele două oale care au fost aici şi să le spargă de zid, s-auzim noi din casă. Şi într-o clipeală s-o caute pe a treia, s-o umple şi s-o

aducă după ce-a începe să sloboadă nouri. Eu socot că a treia are să fie cea mai bună.

Într-adevăr, a treia oală a părut cea mai bună; dar pe urmă lui spătarul Ciogolea i-a venit în minte să cerce şi pe a patra. Când a fost la a cincea, a început să râdă, privind cu fudulie în jurul său.

— Am înţeles şi acuma, a zis domnia sa, că oamenii se împart în două: cei care rămân pe drum şi cei care ajung la capătul drumului. Dacă aş pofti eu acuma să mă sui în sanie şi să mă duc la Cehrin, dumnealui Ştefăniţă paharnic are să-mi spuie că nu-i volnic să se scoale şi să facă doi paşi.

— Nu-s volnic, a răspuns Ştefăniţă paharnic, cu limba trudită; însă dacă domnia ta treci Nistrul, până în ziuă te mănâncă lupii; şi eu te-ajung din urmă să-ţi găsesc numai ciubotele.

— Asta nu se poate, căci nu-i în rânduiala firii, s-a împotrivit spătarul; bărbatul beţiv nu cade de pe cal şi-l ocolesc şi lupii. Să vie sania la scară, căci eu mă duc în noaptea asta la Cehrin.

— Domnia ta du-te la Cehrin, a încuviinţat Ştefăniţă; iar eu mă duc la culcare.

Au venit slujitorii paharnicului şi l-au purtat pe braţe în iatac. Iar Ciogolea s-a răzgândit. Mai degrabă a poftit vin alb nefiert, ca să se răcorească de cel roş. După aceea s-a duce şi la Cehrin. Cât despre lupi, se poate pune rămăşag cu oricine că mai degrabă îi mănâncă el pe ei, decât ei pe dânsul.

Cum a început a bea vin alb, Ciogolea spătar a părut că se limpezeşte şi a început a-şi aduce aminte despre nişte întâmplări tainice din târgul Iaşilor.

— Nişte întâmplări despre care paharnicul Ştefăniţă habar n-are. Nici nu trebuie să le ştie.

— Nu trebuie să le ştie nimeni, l-a îndemnat uncheşul meu.

— Ba sunt unii care le ştiu, şi alţii care nu le ştiu, a lămurit Ciogolea.

Văzând că uncheşul tace, a mai băut un pahar şi s-a uitat la noi cu mare dragoste.

— Domniilor voastre pot să vă spun că acei care ştiu au jurat pe sfânta evanghelie să nu afle nimeni pe lume; iar mai ales să nu afle Vodă, nici oamenii lui.

Pârcalabul a încuviinţat.

— Nici Vodă, nici boierii. Nici, mai ales, Gheorghiţă Ştefan logofăt.

— Cum spui? s-a veselit Ciogolea.

— Nici mai ales Gheorghiţă Ştefan logofăt

— Asta aşa-i, a pufnit vel spătar; Gheorghiţă logofăt nu trebuie să ştie. Nici eu nu trebuie să ştiu. Nici Ion Kemeni, din Ţara Ardealului, nici Diicul spătar din Ţara Muntenească.

— Dacă nu ştiu aceştia, apoi ştiu eu, a grăit pârcalabul, cu mare încredinţare.

Ciogolea s-a înţepenit, cu ochii rotunzi, şi l-a privit ţintă.

— Cum?

— Ştiu eu toate; şi mai ales ştiu o pildă nouă.

— Aşa? Eu cred că nu ştii nimica.

— Bine, dacă nu ştiu eu, atuncea ştii domnia ta, cu Gheorghiţă logofăt şi cu Ion Kemeni din Ţara Ardealului.

— Nu ştim nici noi, dar pilda poftesc s-o ascult.

— Bine. Subţiază-ţi gustul cu vin, ca să-ţi placă. De o bucată de vreme, de când creşte deşteptăciunea pe toate ogoarele şi pe toate imaşurile de-o culeg oamenii şi-o pasc dobitoacele, şi, se împărtăşesc din ea şi jivinile, nu mai este chip să te ascunzi, şi pe puţini îi mai poţi înşela cu vorba. Aşa am auzit asta primăvară, la o margine de dumbravă, cum se ostenea o vulpe să linguşească pe un corb, care avea o bucată de caş în clonţ. Corbul şi-a ferit subt aripă caşul şi-a zis vulpei: Ia să mă leşi în pace; nu mai umbla cu asemenea viclenii; cunosc de la pârcalabul Soroceanu povestea lui Esop. Du-te la măria sa Vasilie-Vodă, căci măria sa încă n-o cunoaşte. A vrut să i-o spuie pârcalabul, dar măria sa nu l-a ascultat.

Ciogolea, tulbure de vin, a stat puţin cu capul strâmb privind într-o parte şi strângând din buze. A prins a se minuna.

— Ţ-ţ-ţ! ai auzit domnia ta un corb grăind? Eu nu cred una ca asta.

— Totuşi am auzit.

— Vorbea de Vasilie-Vodă?

— Întocmai precum am spus.

— Atuncea-i mare poznă. Însă eu fiind aşa de beat, socot că n-am înţeles bine. Potrivit ar fi totuşi, cinstite Pârcalabe, să nu spui povestea asta şi lui Ştefăniţă paharnicul.

— Nu i-o spun, căci eu numai pe domnia ta te socotesc vrednic s-o asculţi.

— Aşa este, a încuviinţat cu înduioşare spătarul; cu toate că nici eu n-am înţeles tocmai bine; însă eu sunt un om de credinţă şi de cuvânt. Dacă şi domnia ta eşti ca mine, apoi află că a venit vremea să se întoarcă, în Ţara Moldovei, o stăpânire din os de domn vechi pământean. Poţi să-i spui şi corbului domniei tale asta, numai Ştefăniţă paharnic să nu afle.

Uncheşul meu s-a mirat, nepricepând cu desăvârşire nimic. Atunci spătarul Ciogolea s-a trudit să-l înveţe că acel os de domn vechi pământean, tocmai de la Alexandru-Voievod cel Bătrân, e Gheorghiţă vel logofăt. Nici atunci pârcalabul n-a înţeles şi Ciogolea s-a arătat prea supărat, începând din nou a-l învăţa şi sporindu-şi învăţătura cu pahare de vin, pe care le împingea către pârcălab şi după aceea le trăgea la sine şi le deşerta tot el.

Astfel am aflat, în acea noapte de iarnă, că prorocirile uncheşului meu sunt în mers. După ce s-au desmeticit de vin oaspeţii noştri şi au plecat, cu slujitori şi arme, pe pârtia dreaptă, în pustia lupilor, am stat de vorbă cu uncheşul şi l-am întrebat dacă nu se duce să vestească măriei sale primejdia care-l ameninţă.

— Băiete, mi-a răspuns el; ascultă să-ţi spun altă pildă, pe care n-a povestit-o Esop. Într-un rând stăteau la malul

bălţii, în vreme de noapte, nişte ţărani proşti şi sfătuiau feluri de feluri despre căpcăuni şi vârcolaci. Sus în cer şi jos în fundul bălţii, strălucea luna plină. Cum grăiau ei, a sosit un asin de la păşune şi a început să se adape. Pe când îi curgeau lui de pe bot fărâmături de aur, s-a întâmplat să înceapă sus, la luna din cer, întunecime, adică eclipsis. Pe loc, ţăranii au pus mâna pe furci şi au omorât pe asin, căci mânca luna; după cum se şi vedea. Deci arătându-i-se lui Vasilie-Vodă faptele şi adevărurile, eu am să fiu ca asinul. Chiar când le judec şi le arăt, tot eu sunt vinovat, căci, în năcazuri, omul are nevoie să găsească o pricină. După cum s-a văzut, dacă n-aş fi vorbit de primejdie, Kalga han şi Hmil hatman n-ar fi venit asupra Moldovei.

— Atunci ce-i de făcut, uncheşule?

— Nu-i nimica de făcut, Bogdănuţ, decât să-mi plec fruntea la pământ. Acolo-i linişte.

Aceste vorbe aşa le-a rostit uncheşul meu încât au răspuns până în inima mea şi m-am înfiorat. De ele mi-am adus aminte nu multă vreme după aceea.

După Bobotează, solii măriei sale Vasilie-Vodă au trecut înapoi de la Cehrin şi s-au oprit iar, la vin roş, fiert cu scorţişoară. Numai cât Ciogolea spătar a fost cu multă luare-aminte la pahare, stând cuviincios şi tăcând. Chiar după ce a ospătat cu îmbielşugare şi a fost nevoit să adaoge mâncării ceea ce i se cuvine, îndată punea mâna la gură, apoi îşi mângâia barba domolindu-şi vorbele pe care le-avea într-însul. Pe departe şi cu meşteşug a cercat să vadă dacă ne-aducem cumva aminte de nişte poveşti şi de nişte isopii. Nici eu, nici uncheşul nu ne-aduceam aminte de nimic, ceea ce i-a făcut plăcere deosebită. Ca să ne arate cât ne iubeşte pentru asta, ne-a spus veşti de la Cehrin.

— Măria sa doamna Ruxanda, zicea el, stă ca o crăiţă pe un jâlţ aurit, în casele lui Hmelniţki. Ridică un deget şi cazacii se închină în faţa măriei sale. Când spune ceva cu glas subţire, Hmil stă şi o ascultă rânjind cu plăcere, apoi îşi

pune mânile la piept şi pleacă fruntea. Chiar când se îmbată, prea rar o suduie.

— Ba mie îmi place Timuş, a adaos cuvânt Ştefăniţă paharnic. Cât stă lângă doamna sa, nu mai îndrăzneşte să beie nici horilcă, nici vin, căci nu-l sufere. Numai când se duce la tabără, îşi îndeplineşte şi legea asta a cazacilor. Iar după aceea, cum ajunge în starea de mânie şi de fală, hotărăşte să-şi facă datoria de bărbat după datina Ucrainei. La ruşi, după nuntă, numaidecât nevasta trebuie să tragă soţului său din picioare încălţările, iar el trebuie s-o bată, ca să-l cunoască de stăpân. Iată, au trecut cinci luni şi încă nu-l cunoaşte de stăpân.

Ciogolea râdea şi făcea cu ochiul.

— Este acolo un ataman cu numele Vihovski, a adaos el, care o păzeşte şi zi şi noapte. Dacă ar fi nevoie, ar trage sabia chiar şi asupra lui Timuş.

— Am auzit şi am şi văzut, a vorbit uncheşul. Acel cazac e un bărbat cu credinţă şi cu iubire pentru Doamna lui; deci îşi va primi simbria.

Uncheşul a întors capul spre mine, să vadă dacă nu-l pândesc cu duşmănie.

— Care simbrie şi ce fel de simbrie? a tresărit Ştefăniţă paharnic.

— Eşti văr drept al măriei sale şi poţi să m-apuci de piept, a răspuns zâmbind pârcalabul, dar vorbele mele nu pot feşteli o faţă domnească. Atamanul îşi va primi simbria care i se cuvine, de la domnul său, deci trebuie să-şi gătească din vreme pomenile şi parastasele.

Boierii au prins a râde iar eu am oftat, mulţămind în sine-mi uncheşului pentru acest judeţ.

În primăvara acelui an 1652, pârcalabul a început a se uita la mine cu zâmbetul lui cel strâmb. Încălicam prea des pe un cal mărunt şi roib, însă cu umblet foarte iute, şi mă duceam să văd cum se încheie dumbrăvile Nistrului şi s-aud cum cântă cucul abia sosit de la ţara Eghipetului. Cânta singuratic şi mâhnit, ca dintr-o mare depărtare a anilor, aşa

cum a cântat şiragurilor de tinereţi de la împărătiţele cele de demult până la fetele mazililor care stăteau subt ocârmuirea părcălabului. Mă întovărăşea Mitriţă; şi el mă ducea pe nişte cărări ştiute de dânsul la poieni ascunse, unde prinsese puiul cel de căprioară. Era într-un loc o pădurărie, unde totdeauna se vedea ieşind fum. În altă parte o văgăună ş-un şipot unde s-auzea câte-odată un cântec subţire. Tinereţa mea simţea plăcere şi-n aerul curat, şi-n miresmele celor dintâi flori, şi-n cântec; şi cu o viclenie neîncetat nouă, simţurile îmi dădeau hrana îmbielşugată a anilor mei. Din durerea mea cea veche îmi rămânea ceva care nu era lipsit de plăcere. Îmi câştigam din ea şi învăţătură, cunoscând iubirea veşnică şi în acelaşi timp trecătoare a unei fete: avea un nume frumos, pe care l-am uitat. Vicleniile pe care le deprindeam nădăjduiam să le întrebuinţez când va fi sosit vremea pe care tot o mai aşteptam.

De la Ucraina încă n-aveam ştiri. Aveam în schimb de la Iaşi. Uncheşul îmi dăruise straie nouă, bucurându-se de sănătatea şi de plimbările mele, şi se pregătea să se ducă la Domnie, să cerce a spune măriei sale cum a auzit grăind un corb. Dorea numai să vadă trecute sărbătorile Paştilor. Dar chiar în preajma sărbătorilor s-a împrăştiat în ţară vestea despre isprava lui Gheorghiţă Ştefan vel logofăt.

În soliile lui la Ardeal şi la Ţara Muntenească, acest boier vrednic îşi agonisise bune înţelegeri pentru planurile sale. Vărsase şi ughi de aur lui Kemeni Ianoşi pentru husari şi lui Diicul spătar pentru levinţi. Avea tovarăşi credincioşi şi în jurul măriei sale, însă prea buni băutori de vin şi prea vorbăreţi.

Se apropia Armindenul, când moldovenii obişnuiesc a mânca miei fripţi tâlhăreşte în gropi cu jar şi a bea vin-pelin. Se scot mesele la verdeaţă, sub streşină de pădure, şi lăutarii cântă de se varsă dulce zvon în toate văile. La această zi, obiceiul este a se încura caii, iar mai ales a se întrece din pahare. Mare laudă dă acest neam biruitorilor

şi-i cinsteşte pe beţivii care-şi păstrează cumpăna până la sfârşit. Deci Gheorghiţă Ştefan vel logofăt, ştiindu-l pe Ciogolea spătar luptător la întrecerile Armindenului, s-a temut că iar a spune unora şi altora felurite vorbe. A grăbit lucrul său, trimeţând cărţi unde trebuia, şi s-a hotărât să lepede în Iaşi şi pe spătar, şi pe fratele acestuia, şi pe Ştefan serdar.

Lucrurile temeinice se fac cu oameni tăcuţi, aşa că în preajma Floriilor, i-a căzut veste de la Bogdana, unde jupâneasa domniei sale zăcea bolnavă şi trăgea să moară, într-un suflet a alergat la măria sa Vodă Vasilie, tânguindu-se pentru asemenea năcaz şi cerând deslegare să plece numaidecât; poate-a mai apuca-o în viaţă, să se ierte cu dânsa şi s-o lese să treacă împăcată în lumea cea de veci, unde ne vom duce cu toţii.

Cu aşa glas supărat a grăit, vărsând lacrimi, încât măria sa Vasilie s-a înduioşat şi i-a poruncit să plece numaidecât.

Cum a ieşit vel logofăt din valea Şiretului şi a apucat calea muntelui, pe Trotuş în sus, a şi început a bâzâi zvon în ţară despre oşti de la Ardeal şi de la Ţara Muntenească.

Atunci, de spaimă, văzându-se lepădaţi, Ciogolea spătar şi fratele său Gavril au slobozit glas şi căzând la genunchii măriei sale, au mărturisit taina.

Abia în ceasul acela a înţeles Vasilie-Vodă ceea ce ştiau de mult corbii de la Soroca. Umflându-şi glasul cu mânie, a răcnit ca un leu în divan şi a trimes sub satârul gealatului pe Ciogoleşti. A dat poruncă la slujitori să-şi gătească săneţele şi să-şi ascută săbiile; a rânduit crainici care să cheme oameni de pretutindeni în leafă; a trimes vestitori la satele de răzăşi şi de mazili; a poruncit rugăciuni în toate mănăstirile şi privegheri neîntrerupte la ctitoriile măriei sale; şi a nădăjduit că, ajutându-l Dumnezeu, va izbândi să sfarme măselele vicleanului. În acelaşi timp şi-a adus aminte şi de unele vestiri şi proroci ale pârcălabului Soroceanu, găsindu-le peste fire de ciudate.

Astfel Cel înţelept şi Atoateştiutor, a cuvântat măria sa în divan, îmi vădeşte cele bune şi cele rele. Pe voi toţi cei credincioşi şi cuminţi vă cunosc, căci aţi ascultat cuviincios şi aţi îndeplinit cu credinţă. Cei cu limbă neliniştită să se teamă însă, căci vorbele lor s-au potrivit prea mult cu întâmplările. Unii au mărturisit păgânilor cele ce s-au petrecut la Rezina. Alţii s-au.împotrivit la încuscrirea noastră cu prea puternicul Bogdan Hmelniţki hatman. Acuma sabia hatmanului va cădea greu asupra neprietinilor noştri. Vom şti să plătim unora viclenia, altora prostiile.

Pârcalabul a stat pe loc, dându-şi samă că înţelepciunea măriei sale e primejdioasă.

— Ascultă, băiete, mi-a zis el, pregătindu-şi căruţele şi slugile pentru cale lungă. Muntele cel nalt se năruieşte mai degrabă decât chibzuiam eu. Tu fii cu luare-aminte şi dă trupului meu hodină la Schit, după ce asinul îşi va fi primit pedeapsa nelegiuirii lui.

— Uncheşule, i-am răspuns eu cu supărare, întâmplarea cu vel logofăt poate să fie păgubitoare pentru măria sa, însă n-are legătură cu noi. Ne ducem, ne pustiim în munte şi aşteptăm. Nădăjduiesc că măria sa Vodă va ieşi biruitor; atunci va înţelege adevărul şi-şi va schimba vorbele.

Bătrânul m-a cuprins lângă sine, râzând, cu faţa slăbită.

— Ai dreptate să vorbeşti astfel, băiete, m-a certat el cu blândeţă. Tu eşti ca via, care-şi întinde lăstarii pretutindeni, acoperind şi biruind totul. Abia la urmă, când toată această putere a căzut veştezită, din lamura soarelui se alege puţintel vin. Acuma tu ai în tine acea tinereţă fără moarte, pe care am avut-o şi eu. Din năcazurile dragostei tale ai ieşit tot tare. Tu nu poţi înţelege nici lucrurile în sine, nici sfârşitul lor. Află că ceea ce va fi cu mine nu e o întâmplare singuratică; şi de ea nu eşti legat numai tu. Noi toţi – şi măria sa Vodă Vasilie, şi vel logofăt Gheorghiţă cu tot neamul, şi cazacii din Ucraina, şi toţi cei care au fost dintru început – suntem amestecaţi într-o nuntă care va mai dura. Au dănţuit la dânsa de două ori tătarii lui Kalga; vor mai

dănţui zaporojenii lui Hmil hatman. S-amestecă Ţara Muntenească şi Ţara Ardealului. Vin în petrecere şi leşii. Asta, Bogdănuţ, e nuntă domnească şi ţine lung. Bătrânii rămân în urmă şi cei tineri se duc cu dânsa înainte.

Ascultă, băiete, a urmat el, tu ia pe Mitriţă şi porneşte cu el la Domnie. Înfăţişează-te la măria sa şi spune-i c-ai venit să-l slujeşti cu sabia, după a mea poruncă. În vremea asta, căruţele cu slujitorii mei vor ajunge la adăpost în munte, la Schit. Iar eu stau aici la datorie, până ce te vei întoarce tu. Doresc să n-aibă dreptate nebunii, adică cei care se bucură de schimbări. Orişicum va fi, să ne plecăm frunţile şi s-aşteptăm judeţul lui Dumnezeu.

După porunca uncheşului, i-am sărutat mâna şi am purces spre Iaşi cu Mitriţă.

Am luat cu mine numai schimburi uşoare şi arme. Mitriţă purta şpangă. Eu aveam un arc scurt, pe care mă deprinsesem a-l încorda cu săgeţi subţirele cu vârf de aramă. Aveam în cucura de la oblânc patruzeci de săgeţi. Pe lângă şpangă, slujitorul meu avea buzdugan. Pentru vălmăşag eu aveam sabia, dăruită cu doi ani în urmă de uncheş. Îmi venise deci vremea să ies de sub mâna bătrânului şi să slujesc singur. Eram bucuros de asta şi am uitat curând de întristarea părcălabului, rămas singur la Cetate. Vremea era strălucită, cu desăvârşire nepăsătoare de războaie, înflorind ceas cu ceas.

Cum am trecut Prutul, m-am alăturat de pâlcuri de boieri din ţinutul Botoşanilor, care grăbeau cu slujitorii lor la şleahul cel mare din valea Moldovei. Umblau întruna zvonuri de oşti ale lui Gheorghiţă Ştefan dinspre Focşani şi Trotuş şi Domnia se grăbise a-şi adăposti o parte din averi spre munte. Ştefăniţă paharnic primise de la măria sa poruncă să aibă în grijă a scoate din Cetate de la Neamţ, alte odoare grămădite din vreme acolo. Deci drumul Romanului trebuia păzit. Toţi acei boieri de la ţinutul Botoşanilor mi-au vestit trecerea în grabă a lui Stamatie Hadâmbul postelnic la Hmil hatman.

Fiind tânăr şi buiac, m-am lăsat dus de vânt şi de alţi coconi nebuni ca şi mine. Nu m-am grăbit la scaunul Domniei, ca să îngenunchez la măria sa Vasilie-Vodă. Am socotit slujba mea mai folositoare unde-i primejdia, unde chiar măria sa dăduse poruncă de apărare. Pe lângă asta erau şi popasuri bune la acel drum domnesc, pe care eu întâia oară le cunoşteam, cu vin bătrân şi hangiţe tinere. Aş putea spune că două zile de umblet mi-au fost numai o încântare, până ce am văzut lucind turlele bisericilor din târg de la Roman.

XVI.

La căpătâiul morţilor arde făclia sufletului lor şi stau de pază Dumnezeu şi un morar.

Despre întâmplările iuţi ale acelor ceasuri mi-au rămas în amintire destule lucruri: toate au fost însă copleşite de o bătaie de aripă a morţii, care m-a doborât iarăşi, ofilindu-mi inima.

Umblam fără grijă între coconii aceia prea vorbăreţi. Mă înfrăţisem cu unii din ei. Le eram drag şi mă ocroteau la mâncare şi băutură, pe la vornicii de prin sate, ori la hanuri cu nume bun. Eram ca prigoria care se lasă legănată de soare şi pluteşte sticlindu-şi penele.

Cum am trecut de târgul Romanului, localnicii au prins a da veste anumită de oştire ungurească. Ştiau că suie în susul Şiretului şi că unele pâlcuri au ajuns nu departe de acolo. Aveam între noi cârmuitori cuminţi; mai ales ne bizuiam într-o barbă căruntă a lui Sandu Catargiu. Adevărat că din acea barbă ieşeau şi doi ochi bulbucaţi şi un glas gros şi plin de mânie. Cum s-a aflat de pâlcuri ungureşti, barba s-a întors către Iaşi, ca şi cum ar fi vrut să se închine. Coconii au stat din vorbă şi şi-au pipăit săbiile. Pe urmă unii au poposit la nişte budăie subt un deal, ca să-şi adape caii. Alţii au tras pită şi brânză din desagii de la oblânc.

— Ţineţi caii şi lăsaţi mâncarea, a strigat cu aceeaşi mânie barba căruntă, holbându-se. Călăreţul trebuie să-şi

păstreze până sara pântecele deşert şi dobitocul vition.

Cum a strigat asemenea cuvinte, s-au şi arătat călăreţi pe clina prăvălatică. Erau doi, unul după altul. Unul fugea înainte, sprinten. Celalalt în urmă, la o sută de paşi, bătându-şi calul cu pana săbiei. Iar mai în urmă chiuiau după dânşii, în limbă străină, husari unguri. Doi dintre aceştia se apropiau cu fiecare copcă tot mai mult de cel care-şi bătea calul şi întârzia.

Unii dintre tovarăşii mei i-au cunoscut pe dată. Cel din frunte a şi sosit în dreptul nostru, ţipând:

— Scăpaţi-l pe Iacomi. Şi-a lăsat la Roman caii lui şi a încălicat cal de olac.

— Acesta-i Alexandru Costin, îşi vorbeau unul altuia coconii; şi celalalt e Iacomi, vătavul de aprozi.

Au pus mâna pe arme şi au săltat cu caii la drum.

Cei doi care-l ajungeau pe Iacomi au bătut asupra lui din pistoale. La a doua păreche de focuri l-au doborât. A lunecat într-o parte din şa şi a rămas atârnat într-o scară, cu picioarele crăcănate şi mânile răstignite. Calul a abătut peste câmpuri.

Cum ne-au zărit, ungurii au strâns frâiele, au ocolit în scurt şi au întors. Cei de pe deal s-au învârtejit mai repede; cei doi de pe clină, cu pistoalele goale, au poticnit, întârziind. Am auzit lângă mine pe Mitriţă slobozind un fel de răcnet subţire, parcă se mira. Roibul meu cel mărunt şi-a repezit înainte botul, furându-mi dintre degete frâul, şi până să-l stăpânesc, era în goană asupra husarilor, lângă tovarăşul lui, pe care Mitriţă îl mâna drept în primejdie. Fără să-mi dau bine sama ce fac, am scos arcul în faţă şi am ales o săgeată din cucură. Mi-am adus aminte, nu înţeleg de ce, de istorisirile uncheşului cu războinicii lui Ghinghiz-Han, care trăgeau cu arcul în toate felurile. Am tras asupra celor doi, fără să nemeresc. Mitriţă urma să ţipe cu mirare. Am mai pus o săgeată în strună şi am tras iar fără izbândă. Tovarăşul meu şi-a încordat deodată braţul ridicându-se în scări, şi a aruncat şpanga. Clonţul de fier a trecut printre

fugari şi a căzut, scăpărând în cremeni. Am tras a treia săgeată, tocmai când fugarii treceau dealul. Am lovit unul din cai la un picior din faţă, sub genunchi. Călăreţul a căzut cu fruntea înainte, calul a rămas în urmă, cu copitele încrucişate sub pântece. Îndată am fost asupra ungurului şi l-am cules de-o aripă, aducându-l cu mare fală la vale, unde ne aştepta râzând barba lui Sandu Catargiu.

Lângă acea barbă s-a alăturat îndată alta, a lui Alexandru Costin stolnic. Amândouă m-au învăluit şi m-au îmbrăţişat.

— Aşa viteaz îmi place şi mie, strigă Catargiu. Iar coconii mă băteau cu cuşmele. Făceau bine că mă răcoreau de fierbinţeală. Râdeam şi căutam să-mi dau samă cum am putut prinde pe ungur. L-am prins bine, cugetam eu, cu oarecare ajutor al lui Mitriţă. Mai ales ţipătul lui mă împunsese şi mă repezise. M-am uitat la el pe furiş. El nu râdea. Stătea de vorbă cu ungurul, mai mult în semne; uneori se strâmba, ca să se facă mai bine înţeles; şi tot îi dădea să mănânce dintr-o bucată de pită. Dar ungurului nu-i era foame. Respingea pita cu mâna, iar Mitriţă o mânca singur, închipuindu-şi că hrăneşte şi pe prins.

Boierii şi coconii se veseleau, privind. Apoi barba a rostit cu multă cuminţenie poruncile care se cuveneau şi ne-am întors iarăşi pe drumul pe care venisem. Ne-am întors călărind chiar cu mai multă iuţeală. Drumul nu mai era al nostru tot. Avea şi alţi stăpâni, cu pistoale. Şi venea şi sara.

Vremea de noapte aduce popas. Deci, închipuindu-ne că husarii se opresc, noi ne-am împins caii mai departe, ca să punem între noi şi duşman cât mai multă vreme şi să putem vesti de sârg pe măria sa.

— Aşa fac boierii războaiele, mormăia Mitriţă. Noi ne bizuim mai mult pe labele noastre; ei se bizuie mai mult pe cai. Dacă ne dă măria sa un zlot pe ungur, apoi avem bani de cheltuială.

Apropiindu-mă de scaunul Domniei, mi se părea că trebuie să mă arăt semeţ şi c-o mână în şold, ca să mă privească lumea de la ferestre şi din cerdacuri. Am aflat însă îndată că

târgul e pustiu. Slujitorii domneşti de la mănăstirea Balicăi se lăudau că ei au aflat mai degrabă decât noi veşti de la unguri şi chiar de la munteni. Deci măria sa Vasilie-Vodă, cu boierii şi cu unii din târgoveţi, s-au mişcat spre Prut.

— Foarte bine, a încuviinţat barba cea căruntă.

Mitriţă se arăta cu totul nedumerit. Atuncea eu i-am lămurit că măria sa Vasilie-Vodă nu fuge. Dimpotrivă, vrea să bată război. A luat cu sine slujitorii toţi; şi darabanii şi drăganii, şi siimenii şi nemţii, neuitând puştile. Stau în jurul lui toţi boierii, care de care cu sabie mai grea. S-au adunat şi gloate în leafă, după obiceiul pământului, câtă frunză şi iarbă.

— Atuncea de ce nu stă aicea, ca să se bată? se mira Mitriţă.

— Nu stă, după cât înţeleg de la bărbi şi de la slujitori, am răspuns eu, ca să nu se pârjolească iarăşi târgul. Abia l-au clădit din nou oamenii, din topor şi din bârne şi acum iar să ardă? Pe urmă, mai bine este să bată război lângă apa Nistrului, pentru că dincolo-i ţara lui Hmil hatman.

Asta era o cuminţenie a măriei sale şi a dregătorilor, care mie mi-a plăcut. Mitriţă mormăia că nu-i place; ştia că de la malul Nistrului poţi zvârli cu căciula şi stupi în Ucraina, însă, la noi la Soroca, asemenea cuminţenie are alt nume.

Totuşi s-a supus şi a urmat să-şi ducă ungurul în juvăţ şi legat pe cal, nădăjduind să câştige pe el bani de cheltuială.

Am umblat pe urmele măriei sale din popas în popas, până ce l-am ajuns la un sat ce se chiamă Potârnicheni, în drumul Hotinului. Cum ne-am amestecat cu oastea Domniei, am aflat alte zvonuri decât acele care ne sunaseră nouă la urechi. Noi veneam cu ştire că logofătul Gheorghiţă Ştefan ar fi apucat scaunul Iaşilor; iar aicea unii spuneau că slujitori orheieni de-ai vicleanului au şi purces în căruţă pe vlădica Ghedeon de la Episcopia Huşilor, ca să vie să-l miruiască şi să-l binecuvânteze, la Sfântu-Neculai Domnesc, pe Gheorghie Ştefan-Voievod. Se aflase chiar că Gheorghie Ştefan-Vodă primeşte slujitori cu lefi mai bune decât la alte

Domnii, şi iartă slujbe trecute, la alţi domni. Noi mai oblicisem pe drum cum că Hmil hatman numaidecât va să repeadă pe feciorul său Timuş, cu oaste de frunte, ca să vie în sprijin lui Vasilie-Vodă. Dar slujitorii râdeau. Ei aflaseră că Timuş nu vine în Ţara Moldovei decât când s-or coace cireşele, plăcându-i domniei sale, ca şi cucului, prea mult aceste roduri.

Aflând măria sa Vasilie-Vodă de războiul nostru, adică al meu şi al lui Mitriţă, şi de izbânda ce avusesem, a dat poruncă să fim aduşi înaintea slăvitei sale feţe. Ne-am înfiinţat numaidecât, eu înainte iar slujitorul meu îndărăt, cu robul. Cum m-a văzut, măria sa Vasilie-Vodă m-a cunoscut şi s-a bucurat.

— Ha-ha! tu eşti, Sorocene? Tu ai săvârşit asemenea ispravă?

Am îngenunchiat la măria sa, fără frică. Se aflau de faţă, sub cortul deschis, pe lângă boieri de credinţă, şi Boj, căpitanul de lefegii, şi căpitanul de darabani Cara. Stăteau rezemaţi în săbii şi mă priveau zâmbind.

— Milostive Doamne, am zis eu cu smerenie, am făcut ceea ce se cuvenea, pentru stăpânul meu, după poruncile pe care le-am primit de la pârcalab.

— Care pârcalab? a tresărit Vodă, privindu-mă pieziş.

— Uncheşul meu, pârcalabul de Soroca, luminate Doamne.

— El te-a trimes?

— El m-a trimes în slujba măriei taie.

Vodă a tăcut puţin. S-a uitat la boieri şi la căpitani cu mirare; în urmă s-a întors către oşteanul lui Kemeni, după aceea iar a venit cu privirile spre mine.

— Am auzit că l-au doborât cu pistoalele pe Iacomi.

— Aşa, milostive Doamne.

— Şi numai tu ai ieşit asupra lor?

Eu am tăcut. Ungurul de lângă Mitriţă, pe care noi îl cunoşteam mut şi timp de pe drumul Romanului, deodată a început a grăi moldoveneşte, încât am răsărit spre el ca spre un duh necurat.

— No, că vrednic fecioraş de domn, a strigat el. Numai domnia sa şi cu sluga au îndrăznit a veni asupra noastră.

Mitriţă l-a privit urât şi l-a pălit cu cotul.

— Măi nebune, i-a şoptit el; ai început a grăi? Hm! pân-acuma era ungur… a lămurit el măriei sale.

— Am fost în leafă la Kemeni Ianoş, s-a amestecat iar robul; dar acum mi-i voia să am alt stăpân.

— Vrei să intri în leafă la mine? s-a veselit Domnul.

— Apoi da, ca să nu mă vândă fratele istă al meu pe-un ban de aur. De aceea am şi tăcut până acuma. După război îmi iau paralele ce mi se cuvin şi mă întorc iar la ciobănie.

Măria sa Vasilie-Vodă s-a mirat de aceste vorbe şi i-au plăcut. Ne-am veselit şi ne-am mirat şi noi. Apoi măria sa a poftit să afle cum a fost întâmplarea şi a întrebat şi pe mocanul cel viclean cele ce dorea să ştie. M-a bătut pe umăr.

— Ascultă, Sorocene, mi-a grăit cu bunătate măria sa; întâmplarea asta, ca toate, a fost orânduită de Dumnezeu.

Şi tot rânduită este şi cartea pe care am să ţi-o dau la mână, poruncindu-ţi să te cobori la Soroca, întru întimpinarea uncheşului tău.

M-a bucurat porunca fără să o înţeleg.

— Stamatie postelnic, a urmat măria sa, n-a putut trece la Cehrin. Spune că l-ar fi sfătuit pârcalabul să nu treacă. Iar eu am avut nevoie să vestesc pe cuscrul meu. Deci am poruncit să-mi fie adus Ştefan Soroceanu, să-şi deie samă. Tu du-te cu această carte pe care ţi-o dau la mână şi mi-l adă ca pe un prietin. Înţeleg că Stamatie l-a pârât cu duşmănie. Dar Dumnezeu dă pe faţă adevărul.

Acuma pricepeam. Am sărutat mâna lui Vodă. Luminăţia sa a poruncit pisarului să aştearnă pe hârtie, cu pana, aceste vorbe: „Noi Vasilie Voievod, poruncim să nu cuteze nimene a aduce vătămare credinciosului nostru boier Ştefan pârcalab de la Soroca”.

Am strâns hârtia la sân şi am cerut învoire măriei sale să mă grăbesc. Am încălicat în grabă cu Mitriţă, lăsând

luminăţiei sale, în dar, robul nostru.

— Auzi, a dracului cioban, mormăia Mitriţă pe când ieşeam afară din tabără. Tace, se uită pe sub sprâncene şi învaţă a vorbi omeneşte. Se chiamă că am prăpădit un zlot.

Eu îmi făceam socoteală că am câştigat în schimb viaţa uncheşului.

Am intrat fără întârziere în drumul Sorocei, făcând popasuri oriunde găseam slujitori şi oameni de rând. Îi întrebam întruna de veşti din jos, aşteptând cu strângere de inimă s-aud rostind numele părcălabului. Ascultam veşti după veşti, ba de la târgul Iaşilor, unde se aşezase în scaun şi împărţise dregătorii nouă măria sa Gheorghiţă Ştefan; ba de la unguri şi de la munteni, care aveau de răscumpărat năcazuri multe de la măria sa Vasilie-Vodă; ba de la Hmil hatman, care mişcase o samă de zaporojeni şi repezise poruncă grabnică la cei mai tari atamani de la Pragurile Niprului. Cum s-or aduna împrejurul lui Timuş, trec de-a dreptul cu caii prin Nistru şi după ce suie la cestalalt mal, trag săbiile şi nu se mai opresc decât la Iaşi. Aşa că domnia lui Gheorghiţă Ştefan-Vodă se arăta trecătoare şi noroadele trăgeau tot către Vasilie-Vodă, nădăjduind leafă, dobândă şi scutire de dabile.

A doua zi am început a afla veşti despre pârcalab.

Spuneau unii că l-ar fi găsit Stamatie Hadâmbul cu scrisori de la Gheorghiţă Ştefan-Vodă şi de la Kemeni. Alţii, că însuşi Vodă Vasilie i-ar fi simţit viclenia. Alţii, că l-ar fi pârât fraţii Ciogoleşti înainte de a-şi pune capetele sub sabia călăului. Alţii, că Ştefăniţă paharnic l-a apucat de grumaz şi-l duce legat în căruţă la măria sa, unde-l aşteaptă fără întrebare şi judeţ osânda. Alţii, că s-ar fi supărat pe el Hmil hatman pentru felurite vorbe purtate din hotar în hotar şi Vodă îl chiamă pe pârcalab la el, ca să-l ocrotească.

Ştefan Soroceanu pârcalabul era bărbat cunoscut de mult în toate ţinuturile Moldovei. Şi unele din vorbele lui le purtau oamenii din gură în gură. Umblau pe sama lui şi cuvinte pe care nu le spusese niciodată. Privirea lui

răutăcioasă şi zâmbetul lui într-o parte nu prea plăceau multora dintre boieri. De unele vorbe de ale lui făcea haz prostimea; de altele se veseleau curtenii. Cum s-a zvonit de ridicarea lui Gheorghiţă Ştefan cu oşti, pârcalabul ar fi spus cum că începe de acuma hăituiala lupilor. Când s-a aşezat Doamna Teodosia în Cetate la Suceavă, tot el ar fi zis că a intrat lupoaica cu puii la ghizunie. Pe boieri îi tălmăcea pârcalabul cum că petrec pe măria sa cu cinste la hotar şi pe urmă se ploconesc cu smerenie, se încălărează şi grăbesc să se întoarne către domn tânăr. Cu ochiul de către Nistru plâng şi cu cel de către Iaşi râd. Alţii sunt mai harnici şi se întorc de pe acuma la casele lor, să-şi caute sub divan papucii. Numai prostimea e cu credinţă. Se duce la Vasilie-Vodă, ca să primească lefe. Îndată ce vistierul le-a lepădat o simbrie, ţăranii încep a se scărpina după ureche şi se duc peste noapte la domn nou, ca să găsească acolo parale mai bune. La asemenea iepuri, bun domn a fost asemenea lup.

Unii râdeau şi spuneau o ghicitoare, la focurile de popas:

— Dă, Doamne, două domnii, să mâncăm două simbrii.

Spuneau şi alte prostii şi zicale, care stătuseră, în vremea stăpânirii lui Vasilie-Vodă, la clocit, iar acuma ieşiseră din găoci şi fugeau prin lume.

Cum e în astă-sară, la Mişcoreni, am aflat că-l aduc pe uncheşul meu slujitori către Hotin, la măria sa. A doua zi m-am sculat foarte de dimineaţă şi am pornit întru întâmpinarea lui, cu Mitriţă, pregătindu-mi în mâna stingă cartea Domniei. Îndată am prins din gura oamenilor un zvon, întâi nelămurit, cum că l-ar fi ajuns pe uncheşul meu, din urmă, cazaci de-ai lui Timuş şi l-au ridicat, să-l ducă la stăpânul lor. Pe urmă, dintr-odată am înţeles, că uncheşul meu s-a oprit pe cale şi trebuie numaidecât să mă grăbesc eu singur către dânsul, deoarece el nu mai are putere să vie către mine. Slujitori de-ai Hadâmbului şi de ai paharnicului Gheorghiţă l-ar fi despoiat de banii pe care-i avea asupra lui şi de unele odoare care-i mai rămăseseră şi cu care-l aduceau. Am întrebat dacă pot găsi pe Stamatie postelnic şi

pe paharnic să le arăt cartea domnească. Oamenii nu puteau şti dacă acei dregători au fost cu uncheşul meu. Alţi spuneau că Hadâmbul a trecut în Ucraina şi paharnicul la Hotin. Pârcalabul a rămas singur la o margine de sat, prădat şi lovit. Acel sat, Drobuşor, nu mai era depărtat de mine decât cale de două ceasuri, când am aflat vestea. Ne-am împins caii cu repeziciune şi am ajuns la o margine de crâng, pe un tăpşan, subt un deal cu moară de vânt în vârf.

Era o vreme lină de primăvară. Lângă măcieşi înfloriţi, cântau cu hărnicie păsărele mărunte. Morarul din deal coborâse la tăpşan şi sta neclintit lângă un trup de om acoperit în întregime c-un lăvicer vrâstat negru şi roş. Era un moşneag uscat cu bărbuţă albă. Pusese în iarbă, între flori de păscuţe şi toporaşi o tătărcuţă în care ardea o făclioară.

Când am descălicat, păsărelele au tăcut, apoi au sfârâit din aripi către moara de sus. Moşneagul s-a mişcat ca şi cum ar fi vrut să-şi apere mortul. M-am repezit în genunchi şi am dat la o parte lăvicerul. Pârcalabul stătea cu faţa în sus, privindu-mă fără zâmbet, eu ochii îngheţaţi. Tâmpla stângă îi era zdrobită de o lovitură de buzdugan ori de muche de topor.

Abia am putut îngâna:

— Uncheşule!

Mi-am aplecat fruntea spre pieptul lui, simţind în mine un deşert al spaimei. Nu puteam încă plânge.

— Ce s-a întâmplat, uncheşule? am întrebat.

Pârcalabul a tăcut, urmând a mă privi din noaptea lui încremenită.

— Ce-a fost? am strigat eu către moşneag, amenințându-l cu scrisoarea lui Vodă. Spune-mi ce-a fost. Ai aflat? ai văzut?

— Am văzut… am văzut… a prins a se tângui morarul, cu voce puţintică.

— Spune. Altfel te pun şi pe tine alături.

— Spun, de ce să nu spun? Nu vă supăraţi pe mine, căci nu sunt cu nimica vinovat. Au stătut aici slujitori domneşti în popas, având cu ei pe acest boier. Au poruncit să le dau făină. Le-am dat făină. Au aprins foc şi au gătit mâncare. Cum ospătau, iaca vin din urmă cazaci. Erau cu ei şi doi boieri moldoveni, dar au rămas deoparte. Asaulul a venit cu patru zaporojeni la foc şi a întrebat, ploconindu-se, dacă acel boier care merge cu slujitori la Domnie nu-i cumva pârcalabul de la Soroca.

— Ba el este, au răspuns slujitorii. Iar acel boier pârcalab n-a spus nimica. Nici s-a veselit nici s-a întristat.

— Domnia ta eşti acel pârcalab? a întrebat asaulul.

— Eu sunt, a răspuns boierul.

— Apoi dacă eşti domnia ta, noi avem poruncă de la stăpânul nostru Timuş, a zis asaulul. pe care trebuie numaidecât s-o aducem la îndeplinire.

— Care poruncă? a întrebat boierul.

— Ai să vezi numaidecât, a răspuns asaulul.

— Bine, a primit pârcalabul, şi a oftat încrucişându-şi mânile pe piept. Asaulul a făcut semn şi zaporojenii de lângă el au lovit dintr-odată pe boier cu toporaşele, în ceafă şi la tâmplă. L-au lăsat şi s-au dus. Slujitorii Domniei i-au luat ce au crezut ei de cuviinţă, bani şi scule. Am rămas numai eu cu măria sa şi i-am adus această făclioară. Sufletul ia dintr-însa lumină şi poate trece prin vămile întunericului la Dumnezeu.

Bătrânelul vorbea cu un glas moale, dar fără nici o întristare. Eu aveam în mine ceva, ca şi cum inima mi-ar fi fost ghemuită între clonţi de spini. Mi se golise fruntea de orice fel de gând. Înţelegeam numai că nu pot plânge şi nu pot face nimic. Când am întors ochii în laturea mea, unde auzeam un fel de zgomot ciudat, am văzut pe Mitriţă ştergându-şi cu putere şi necontenit obrazul potopit de apele ochilor lui femeieşti. În acelaşi timp smârcâia cu putere şi pufnea. Amesteca din gură, într-un ţipăt stăpânit şi scheunat, sudălmi împotriva vrăjmaşului. M-am uitat la el

cu mirare.- mirat mai mult de pustiul din mine. Pe loc a început a trage cu mânicile minteanului, într-o parte şi-n alta, pe obraz şi pe ochi.

— Stăpâne, mi-a vorbit el, cu alt glas, liniştit; nu-l putem lăsa pe măria sa aici. Trebuie s-aducem un preot, să-i cetească o moliftă, după aceea îl ducem la odihna lui pe care a poruncit-o.

— Aşa este, Mitriţă. Pân-acolo-i loc depărtat. Ar trebui să-l ducem la Schit.

— Ştiu, măria ta. Să-l ducem acolo. Trebuie chiar să-l pornim fără întârziere, să nu vie neprietini să-l caute.

— Nu mai au ce-i lua, Mitriţă.

Flăcăul nu mi-a răspuns. Şi-a tras pe sprâncene cuşma; apoi a lepădat-o. S-a întors la cai şi le-a legat frâiele de o răsură înfloritǎ. Şi-a scuturat de pe mânici şi straiul de şiac, a venit la moşnegel şi l-a tras după sine, punându-i întrebări şoptite şi dându-i porunci.

Eu am rămas singur cu uncheşul privindu-l în tăcere. Câteodată mă miram că nu i se arată pe obraz zâmbetul lui strâmb. Stam cu aceeaşi inimă înghimpată şi cu aceeaşi secătuire a întregii mele fiinţi. Când s-au întors tovarăşii mei, am început a mă mişca şi eu, dându-le ajutor. Preotul din sat nu era acasă.

— Nu-i nimica, zicea Mitriţă; avem noi călugăr la Schit.

A întins pe iarbă al doilea lăvicer. Deasupra lui au adus şi au aşezat cu grijă pe pârcalab în lung, înfăşurându-l strâns în pături. L-au legat şi într-al doilea lăvicer şi au cusut cu ţepuşi toată această alcătuire. Sarcina au purtat-o la drum şi au întins-o într-o cărucioară, sub fân. Mitriţă a dus calul lui între hulube. I-a scos şaua şi celelalte halaturi şi le-a grămădit lângă mort. I-a potrivit calului hamuri de frânghie şi cerc. A rupt o nuieluşă de sânger, şi-a ridicat de jos cuşma, şi-a tras pe mânici minteanul şi s-a arătat gata de drum. A întors spre mine obrazul:

— Stăpâne, dă creştinului acestuia un ban de argint pentru cărucioara lui; dă-i şi un bănuţ pentru lumânărică; şi

să nu mai stăm pe loc.

Am pus în palma morarului plata. El a primit-o închinându-se şi sărutându-mi mâna. A suspinat o vorbă pe care n-am înţeles-o. Am încălicat şi m-am luat după cărucior.

Flăcăul umbla pe jos, îndemându-şi calul cu vărguţa de sânger.

Am mers aşa până-a doua zi sara, cu puţine popasuri. Rupeam în dinţi, din mers, pastramă şi pită. Popririle le făceam mai mult pentru cai şi alegeam locuri cu izvoare, ca să ni se potolească arşiţa. Am umblat pe drumuri cotite, abătându-ne din şleahuri. Cum am ieşit dincolo de apa Moldovei, nu mai aveam frică de slujitori ai lui Vasilie-Vodă. Lumea îşi vedea de treburi şi popii îşi ascuţeau penele de gâscă, pregătindu-se a însemna în ceasloave domnia cea nouă, cu toate semnele ei. Mai ales un semn neîndoielnic era ştiut: că se arătaseră pe câmpuri, în acea primăvară, ţiştari fără număr.

Am intrat noaptea sub brad şi ne-am călăuzit drumul cu cetini aprinse. Într-o târzie vreme, când s-a suit jumătate de lună asupra codrilor, am chiuit din deal pădurarii şi ei mi-au răspuns buciumând. La miezul nopţii am intrat la Schit şi am dat jos povara noastră, sub pridvor. Fără întârziere, fratele Filip s-a suit în turn şi clopotul cel nou de la Liov s-a auzit bătând o singură dată în dungă, prelung, întâia oară. Am stat ascultând până ce s-a stins zvonul şi am scos pe pârcalab din strânsoarea lăvicerelor.

Chiar în acea noapte pădurarii au alcătuit sicriul, pe când noi ceilalţi stăteam în priveghi, iar cuvioşia sa monahul Agapie cetea din carte vorbe de mângâiere. Când a răsărit soarele aurind florile din poieni, am deschis gropniţa din mijlocul bisericii şi am zidit pe uncheş în cotlonul lui. L-am închis cu cărămidă şi var. Iar chihaia şi doi din feciorii lui au sunat din cornuri, vestind şi ei singurătăţilor trecerea din viaţă a stăpânului. Muierile pădurarilor boceau afară stând în genunchi pe iarbă, cântând şi legănându-şi capetele.

Abia când s-a isprăvit îngropăciunea, şi mi-au căzut braţele în lungul trupului, m-a înjunghiat o durere pe care de mult o aşteptam. Mi s-a suit sângele în ochi, cu lacrimi. Am început a rupe de pe mine straiele şi a striga împotriva ucigaşului. Îmi spuneau pe urmă oamenii că urlam întruna:

— Să n-am somn, să n-am hodină, până ce n-oi plăti moarte pentru moarte.

Atâta am ţipat, până ce-am răguşit; atâta m-am scrijelat cu unghiile, până ce mi-am sângerat tâmplele. Mitriţă m-a cuprins în braţe stăpânindu-mi mânile şi m-a vârât în biserică la altar, ţinându-mă sub patrafirul călugărului. Au venit slujitorii şi muierile lor, ca să-asculte cetania monahului. Apoi s-au pus lângă mine, din a dreapta şi din a stânga, Mitriţă feciorul şi fratele Filip, au îngenunchiat şi mi-au sărutat mânile, jurând să nu cunoască nici ei pace, până ce n-or răscumpăra sângele părcălabului. Abia atunci spun ei că mi-ar fi căzut capu-n piept şi m-aş fi lăsat moale în braţele lor zdrobit de trudă crâncenă.

XVII.

Aici se arată sfatul pădurarilor de demult.

Pe după Sânpetru, când prind a se micşora zilele, s-a suit din vale de la Schit fratele Filip până în plai, la stâna lui Coman, unde petreceam eu, să se încredinţeze că mi s-a urcat iar roşaţa în obraji. Stăteam acolo de cum ieşisem din friguri, având tovarăş pe Mitriţă. Începuseră să-mi miroasă straiele a fum şi a caş. Mă hrăneam cu lapte de capră roşie, după porunca lui Coman baciul, şi cu jintiţă fierbinte. Simţeam iar cum suie din pământ în toate încheieturile mele putere.

Ascultam clopotele oilor în funduri de râpi. Priveam de pe ţancuri, către miazăzi, depărtări aburite. Îmi veneau plutind pe cetini, cotind pe văi, de la Schit, sunetele de cornuri ale pădurarilor mei. Acum erau pădurarii mei, de când uncheşul mă lăsase singur în această lume. Nu făceam decât o treabă în tot lungul zilelor, împreună cu Mitriţă. Mă deprindeam să trag fără greş din arc şi mai ales să azvârl o

suliţă cu mâner scurt căreia îi ziceam şpangă. Întru această din urmă îndeletnicire, tovarăşul meu dovedea destulă putere şi mă aţâţa întruna să mă iau cu el la întrecere. Filip m-a găsit repezind într-o tisă bătrână acea armă cu boldul de fier şi coadă sprintenă de brăduţ.

Îmi îndoiam mijlocul îndărăt, cumpănindu-mi mâna dreaptă. Şpanga se ducea vâjâind în trunchiul uscat. Mitriţă îşi scutura pletele râzând. Şi eu şi el aveam încredinţarea, încă nedesluşită, că această jucărie a noastră avea o socoteală şi un ţel.

— Poftesc sănătate la codru tânăr, a zis fratele Filip închinându-şi comanacul până la picioarele mele.

— Bine-ai venit, frate Filip, am răspuns eu. Spune-mi veşti din lume, căci în această sălbătăcie n-aud decât tălăncile oilor şi buciumele.

— Pentru asta am şi venit, măria ta, mi-a întors cuvânt Filip. Întâi te-am căutat la stână, dar acolo n-am găsit decât pe Coman care dormita la foc. L-am întrebat unde-i stăpânul. Mi-a răspuns că se bate în suliţă cu trunchii cei bătrâni, aici în poiana asta.

— Las' să străpungă trunchii, moş Comane, i-am dat eu învăţătură, căci va veni vremea să străpungă şi om.

— Care om, Filipe? zice.

— Este un om, moş Comane, numai unul singur pe lumea asta şi va binevoi Dumnezeu să ni-l scoată în faţă, când va ţine stăpânul nostru suliţă în mâna dreaptă. Baciul a stupit în spuză şi a făcut: Aha! Dar el e un prost şi nu ştie despre ce-i vorba.

— Aha! am făcut eu şi cu Mitriţă odată.

Am început a râde tustrei; însă eu simţeam cum se zbârlesc înlăuntrul meu ghimpii unor vechi dureri şi mânii. M-am dus să-mi iau şpanga şi m-am întors cu fruntea în piept şi dus pe gânduri.

M-am aşezat pe un colţ de stâncă, în marginea râpii. Mi-am întors o clipă ochii spre o pajură care a fulgerat vâjâind într-o rarişte de molizi. Veştile din lume stăteau lângă mine;

părea că le poartă Filip în taşca lui de piele. Le aşteptam cu întristare.

— Spune, Filipe.

— Măria ta, întâi şi întâi trebuie să dau sama că am fost la acel meşter zugrav de la Iaşi din ograda bisericii papistaşilor şi am luat icoana stăpânului nostru pe care l-am avut. Am plătit cinci ughi, după cum fusese tocmeala. De la Curtea Domnească, sănătate. Slugile au azi un stăpân şi mâni altul. Pe unul îl aduc ungurii, pe altul îl aduc cazacii. Dacă nu s-ar afla Dumnezeu deaspura tuturora, ar fi stingerea lumii. Când a venit întâi măria sa Gheorghiţă Ştefan, a tăiat un rând de oameni; pe alţii i-a iertat. Când apoi s-a întors Vasilie-Vodă, a împărţit iertare tuturor, însă Timuş, ginerele măriei sale a săvârşit atâta răutate, să-l pomenească douăsprezece rânduri de prunci care încă nu s-au născut.

Măria ta nu te uita aşa la mine, căci eu nu-s vinovat pentru faptele lui.

— Spune, Filipe.

— Acel ginere din ţara căzăcească, stăpâne, are după cât înţeleg, în brâul lui un răbuş. Întâi şi întâi l-a însemnat pe pârcalab. După ce l-a adus pe măria sa Vasilie-Vodă şi a dat voie cazacilor să iasă în pradă asupra breslei neguţătorilor, s-a aşezat la mănăstire la Galata şi a poftit la sine, pentru sfat de taină, pe pan Iosif pisarul. Pan Iosif s-a grăbit să răspundă la asemenea poftire şi cinste şi a încălicat, suind la mănăstire. Acolo s-au ploconit înaintea lui cazaci slujitori şi l-au dus la arhondaric. La uşa chiliei unde găzduia Timuş, l-au oprit. Alţi cazaci care stăteau acolo, au scăpărat din săbii şi într-o clipă l-au răsturnat pe lespezi desfăcându-l în bucăţi şi-n sânge. Auzind căderea trupului şi sunetele fierului, feciorul lui Hmil a ieşit, râzând. Era cu părul zbârlit şi cu obrazul buhav. A lepădat paharul de băutură şi a tras de la cingătoare răbuşul, să mai cresteze un potrivnic al său. El ştie de mult că şi pan Iosif a strigat împotriva lui, poftindu-i să rămâie mai bine acolo, la dânşii, într-un stuh,

decât să vie mire la Moldova. După ce a crestat al doilea semn, a mânat răspuns lui Vasilie-Vodă să nu se supere prea mult şi să binevoiască a-i trimite măcar doi boieri Cantacuzini, pe Toma vornicul şi Iordachi vistiernicul. Are a le spune şi lor câte o vorbă. Vasilie-Vodă a plecat cu obidă fruntea şi i-a curs din ochi venin. După aceea s-a ridicat strigând că nu va suferi niciodată o tiranie ca aceasta. Că el pune trupul său înaintea boierilor lui de credinţă. Iar Toma vornicul şi Iordachi vistiernicul, înfricoşându-se de răbuş, stăteau mai mult prin pivniţi şi veneau la divanurile Domniei noaptea, intrând cu straie schimbate, ca nişte cerşetori, pe poarta cea mică a drăganilor, din dreptul odăilor Doamnei. Am întrebat, ca de departe:

— Vra să zică, l-a tăiat pe Iosif Kotnarski?

— L-au hăcuit cazacii cu săbiile, stăpâne.

Mi-am amintit că-i dorisem şi eu cândva moartea. Acuma mă gândeam la el ca la un prietin prăpădit şi-l vedeam aeve în mine cu ochii lui blânzi şi faţa pălită de mâhnire. L-a ucis tot acel demon din pustie cu obrazul ciuruit şi stacojiu şi cu fălcile totdeauna scrâşnind.

— Ce s-a mai întâmplat, Filipe?

— S-au mai întâmplat şi altele, stăpâne. După ce m-am întors eu, am trimes pe feciorul cel mai mare al lui chihaia Macovei, să meargă el în lungul ţării, după oşti. Acuma s-a întors. Am venit la măria ta să te poftesc devale, la sfat. S-auzim ce spune el şi să vedem ce-i de făcut. Cum vei porunci, aşa vom lucra.

Mitriţă s-a bucurat dintr-odată de veste bună. În mine, bucuria a crescut mai încet, ca un jar care arde înăbuşit, tinzând către aer. Înţelegerea lucrului era de mult în mine. Stătuse întunecată de slăbăciune şi de boală. Acuma sporea, ajungând şi ea la lumină. Toate câte mi se întâmplaseră în zilele căderii uncheşului meu îmi rămăseseră tulburi, îmbucătăţite şi rupte. Nu le mai puteam rândui în amănunte. Dar strigătul meu de zdrobire,

când juruisem moartea ucigaşului, copleşea totul şi subt el se aşezau cele trecute şi cele viitoare.

Am coborât la Schit; am ajuns la înserat; am găsit pe chihaie cu cei şase pădurari stând la un foc de vreascuri, înaintea cerdacului de la arhondaric. Se aşezaseră de jur împrejur, pe trunchiuri şi bolovani. Lăsaseră locuri şi pentru mine şi tovarăşii mei. Erau curat îmbrăcaţi, cu pletele pieptănate şi unse, cu capetele descoperite. Cornurile le aveau la un şold; tăştile la altul; baltagurile pe braţe.

Când m-am arătat, s-au ridicat toţi în picioare şi mi s-au închinat. Apoi s-au aşezat la locurile lor, în tăcere. M-au privit cu luare-aminte, până ce am venit la locul meu.

Monahul Agapie era intrat la rugăciune, în bisericuţă. Chiliile încă n-aveau aprinse lumini. Un vânt uşor suna pe vârfurile brazilor. Din când în când creştea către noi zvonul de la Duruitoare.

M-am sfiit de tăcerea acelor oameni cu obrazurile neclintite. Am întrebat:

— Ce este?

Îndată s-a şters la gură chihaia Ghinea Macovei şi mi-a răspuns:

— Măria ta, se chiamă că s-a întors din ţară feciorul meu Pavăl, care-i pădurar şi el aici cu noi şi se află de faţă, lângă mine. El arată cum că Vasilie-Vodă a intrat cu război la Ţara Muntenească, dar s-a întors de-acolo cu ruşine, rămânând biruinţa a lui Matei-Vodă. Dumnezeu s-a pus şi împotriva măriei sale şi împotriva lui Timuş, bătându-i în obraz cu zloată şi grindină, la Hinta. Au trebuit să fugă călări, ca să-şi scape vieţile. Aşa, pierzând acel război, Vasilie-Vodă a cătat a lăsa şi domnia, ajungându-l din urmă, cu alte oşti, măria sa Gheorghiţă Ştefan. Acuma războiul, după cât s-aude din om în om, se mută la Cetatea Sucevii. Acolo stă închisă măria sa Doamna Teodosia cu averile şi i-au sosit cazacii întru ajutorinţă. Iar Gheorghiţă Ştefan-Voievod, cu leşii şi ungurii, bate cetatea cu puştile, dar pe cazaci nu-i poate scoate din gropi.

Chihaia a tăcut, mângâindu-şi cu dosul mânii mustăţile cărunte. Am întrebat:

— M-aţi chemat ca să-mi spuneţi asta?

Chihaia a tuşit încet.

— Da, măria ta. Spun oamenii, cu care a grăit Pavăl cum că feciorul lui Hmil hatman, cum şi-a adus zaporojenii, le-a şi dat drumul să prade sfânta mânăstire Dragomirna. Au luat odoarele, au ucis pe boierii şi pe neguţătorii adăpostiţi acolo, au ruşinat femeile şi jupânesele.

— Ş-acuma unde-i Timotei Hmelniţki?

— Acuma-i îngropat şi el cu cazacii lui, la Cetatea Sucevii. Iar împrejur stă oastea lui Gheorghiţă Ştefan-Vodă.

— M-aţi chemat ca să-mi spuneţi că-l putem găsi acolo?

— Da, măria ta.

Chihaia a tăcut. Pădurarii ceilalţi au oftat, dar au rămas neclintiţi. Asupra obrazurilor lor jucau umbrele şi luminile focului. Cu înţelegerea deplină, mi-a venit şi un fel de bucurie sălbatică a nădejdii.

— Măria ta, a grăit iar chihaia, noi n-am uitat cuvântul pe care l-ai spus când am coborât în gropniţă pe stăpânul nostru cel vechi. Boala pe care ai avut-o nu s-a putut uşura decât cu rugăciunile părintelui Agapie. Şi să ştii că nu se poate izbăvi, decât dacă-ţi plineşti jurământul. Dumnezeu l-a scris în cartea sa şi stăpânul nostru, pe ceea lume, aşteaptă săvârşirea lui. Noi am băgat de samă că, atâta vreme cât ai stat pe plai, n-ai contenit să-ţi pregăteşti braţul. Acuma ştiu c-ai să porunceşti să ne ridicăm, să luăm baltagurile şi să venim după măria ta.

— Aşa este, am poruncit eu. Dumnezeu îl dă pe ucigaş în mâna noastră. Am eu şi alte vechi răfuieli cu dânsul.

Pădurarii s-au sculat din locurile lor şi s-au închinat la această poruncă. Iar chihaia a sunat din corn de trei ori, cu bătăi grabnice de limbă, ca să ştie muierile de pe cele şapte pripoare să pregătească trăistile cu merinde.

După ce s-a spart sfatul, Mitriţă a trecut la cai, iar Filip mi-a scos straiele de catifea şi pieptarul de zale de pus

dedesubt, şi sabia; iar lângă ele a aşezat arma mea, cu care mă deprinsesem a bate în trunchiuri, sus pe plai.

Mi-am tras ciubotele cu pinteni de fier, mi-am rânduit toate pe mine şi mă pregăteam să mă lăs într-un cot, ca să fur puţintel somn până în zori de ziuă, când am simţit că se frământă afară, deasupra codrului, stihiile.

Am ieşit în cerdac înfiorat de nelinişte. Vântul sporise şi acuma suna ca valuri de ape. Nourii se îmbulzeau din asfinţit spre creştetul bolţii, venind cu mare repeziciune. Sub perdelele lor, în fund, clipeau globuri de foc. Brădetul, lovit de tresăriri şi vârtejuri, bufnea, pârâia, în sfărâmări de ramuri, ca şi cum ar fi ţipat. Tunete şi trăsnete s-au amestecat în căldarea văii. Apoi deodată vântul s-a alinat şi nourii s-au rupt în potop.

Stam privind cu uimire în întuneric, aşteptând să văd, în cunună de flăcări, pe judecătorul cel din veci al oamenilor. Mă umileam în sine-mi, întrebându-l cu toată inima. A trecut cu mărire, în nouri şi-n fulgere. A rămas ploaia, curgând din zăgazuri rupte.

În bisericuţă se aprinseseră lumini şi zăream prin uşa deschisă umbra monahului purtându-se în preajma altarului. Pe urmă a rămas nemişcată, în rugăciune; am văzut-o pe un colţ de zid, îngenunchiată. Când s-a alinat ploaia şi s-a dus după puterea dumnezeiască acolo unde mai făceau semne ochi de foc, părintele Agapie a ieşit în pridvor, aplecându-se pe parmaclâcul unei firide şi privind în răsărit cerul spălat, îmbujorat de lucirile zorilor. În aerul curat şi liniştit, se auzeau pâraiele ploilor zgomotând pe trepte de râpi.

Monahul şi-a întors făptura înaltă şi uscată către mine. Întâi s-a ploconit, apoi şi-a ridicat din umbră barba argintie şi obrazul pălit. Mi-a spus cu glas stins, care a ajuns, însă, până la urechea mea:

— Domnul Dumnezeu porunceşte puhoaielor din munte să iasă la câmpie.

Astfel, la răsăritul soarelui, am ieşit cu Filip, cu Mitriţă şi cu pădurarii mei. Eu şi cu flăcăul ne aveam caii noştri de la Soroca. Tot astfel şi Filip. Dar pădurarii încălicaseră pe nişte căluţi care umblau zlobozi prin poieni şi se apărau singuri de lupi cu copitele nepotcovite. Erau lânoşi şi cu cozile încâlcite de scai; aveau ochi spărioşi şi vicleni; săreau cu tuspatru picioarele odată în laturi, ca nişte capre. Cu toate acestea purtau cu vrednicie trupurile mari ale stăpânilor lor, cu buzduganele de rădăcini pârlite, cu şpăngile, cu topoarele cu coadă lungă, cu trăistile încărcate şi contăşurile. Pădurarii mei umblau şirag unul câte unul în urma chihaiei; toţi purtau cuşme grele de oaie aplecate pe ochi şi aveau plete. Se uitau cu supărare, fiecare în spatele celui dinaintea lui şi aveau în ei sălbătăcia singurătăţilor de la Schitul Părcălabului.

XVIII.

Bogdănuţ Soroceanu mărturiseşte cum şi-a împlinit jurământul vieţii lui; după aceea, ieşind din peşteră, a regăsit pe uncheşul său cel de odinioară.

Am intrat în valea Moldovei şi am mers toată ziua. Am trecut în valea Şomuzului şi am făcut popas la iezerul cel mare al Călugărului, o poştă depărtare de Suceava. Acolo am descălicat la moară şi am stat de vorbă cu oameni care veneau din sus. Măria sa Gheorghiţă Ştefan-Vodă se afla în preajma Cetăţii, cu Kondraţki leahul şi cu Kemeni Ianoş. Primise ajutor şi de la Cazimir-Crai opt sute de nemţi cu patru puşti şi o pivă mare. Cu ceea ce avea măria sa până la venirea nemţilor cu meşteşugurile lor, dăduse mare dezghin şi strânsoare căzăcimii, de nu-i mai lăsa să iasă din şanţuri şi ajunseseră să-şi roadă caii morţi. Iar cum a sosit Dinof polcovnicul, a pus nemţii de au aşezat la loc puştile şi piva, într-un pisc, deasupra drumului care coteşle din târg pe sub Cetate; şi au prins a stupi glonţuri, de-i ajungeau pe cazaci până în fundul vizuniilor în tabăra de lângă Cetate, unde se îngropaseră. Acum puţin îi mai trebuia măriei sale să-i răzbească.

— S-apropie şi acel ceas, a grăit un călugăr pribeag, cu sacul de pomeni la şold şi cu toiag alb; căci asupra zaporojenilor stă acuma blăstămul mănăstirilor. S-au adunat în toate părţile soborurile şi l-au pârât pe Timuş lui Dumnezeu pentru fărădelegile lui. Căci n-a pălit numai la Dragomirna, jefuind, ci şi-a lăsat cazacii să umble ca nişte pâlcuri de lotri şi la alte sfinte lăcaşuri, dărâmând altarele, răpind aurul şi odoarele. Au intrat în biserici cu caii, au luat în suliţi ca-n frigare pe sfinţi părinţi. Au spart beciurile şi au găsit antalele de vin, deşertându-le şi nelăsând nici o picătură pentru cuminecături. Astfel de isprăvi a făcut Timuş şi s-a întors la tabără fără să-i pese, cu cuşma pe-o sprânceană. Am auzit că-i viteaz oştean şi mare beţiv, însă asemenea fărădelegi n-au îndrăznit a săvârşi nici tătarii. Era acolo în tabără un mârzac, care avusese rânduit de la Crâm să umble alături de Timuş. L-a probozit pentru faptele lui şi a cerut să plece, ca să nu piară în tabără caii oştenilor lui. Căci noi trebuia să batem război, nu să ne lăsăm prinşi în capcană, zicea el. Şi dacă n-ar fi fost zaporojenii în pradă la mănăstiri, adică în război cu Dumnezeu, noi puteam să izbândim împotriva lui Gheorghiţă Ştefan. Când a auzit asemenea vorbe, Timuş a râs. A cerut un pocal de vin ca să-şi potolească setea, după aceea a tras sabia şi a pălit în grumaz pe mârzac ucigându-l pe loc.

Ghinea Macovei, chihaia, asculta cu luare-aminte.

— Şi tătarii ce-au făcut? a întrebat el.

— Tătarii au ieşit peste noapte cu caii şi s-au dus, a răspuns călugărul.

— Hm! a făcut chihaia. Vra să zică el nu-i în Cetate.

— Cine?

— Acel Timuş care omoară cu asemenea uşurinţă.

— Nu, precum am spus. Are tabără în afară de ziduri şi stă îngropat în pământ. Au zaporojenii asemenea meşteşug, încât prea rar au putut fi răpuşi.

Pădurarii mei au mormăit, mirându-se şi uitându-se unul către altul.

Mi se pare acum mie însumi ciudat că, pe când călugărul vorbea despre nelegiuirile feciorului lui Hmil la sfintele mănăstiri, eu mă bucuram, înţelegând că Dumnezeu nu va lipsi să-l lovească, în această lume, prin mâna cuiva, ca să-l aibă cât de curând la judeţul său.

Dintre drumeţii amestecaţi, care se găseau sub şandramaua morii în jurul focului, a socotit cu cale să se vădească un cerşetor de iarmaroace, un bărbat lat în spate şi cu pântece, cu ceafa plină şi obrajii rumeni. Purta, atârnată după gât, o lăută. Învârtea o coarbă; o rotiţă suna în strune, pe când el potrivea cu degetele mânii stângi frumoase şi jalnice cântări pentru creştinii milostivi. După vorbire, am înţeles că-i malorus.

— Lume dragă, a spus el privindu-ne cu dulceaţă, eu sunt un mişel care n-am nimic pe lume, fiind şi săriman de părinţi. De patruzeci de ani cânt şi cer pomană umblând ţările şi împărăţiile pravoslavnice. Îmi duc viaţa de azi pe mâni sub ocrotirea lui Dumnezeu. N-am pe mine decât flenduri, însă mă mulţămesc să aibă pântecele meu pe dinlăuntru îmbrăcăminte bună. Aşa, aflaţi, creştinilor, că şi eu l-am cunoscut pe Timotei Bogdanovici, feciorul lui Hmil, când am stat la sfânta mănăstire Suceviţa, ca să sărut icoanele. Abia petrecusem jumătate din sfinţi, când am auzit mare zvoană afară din biserică. Am ieşit şi am văzut zaporojenii bătând în cuvioşii părinţi cu gârbacele. Să le deschidă pe loc pivniţele şi să le întindă mesele. Părinţii s-au supus, suspinând. Au deschis pivniţa şi s-au nevoit să întindă mese. Iar mai ales pentru Timotei Hmelniţki au întins o masă ca pentru un fecior de crai. Deci, aşteptându-i pe oşteni să ieie din sfânta mănăstire ce-au socotit ei că le trebuie, odoare şi nestimate şi cutia milelor, m-am ridicat şi m-am înfăţişat la feciorul lui Hmil, când se gătea să se puie la masă. I-am cântat frumos din lăută şi l-am rugat să îndestuleze pe un flămând ca mine.

— Bine, a zis el, râzând, să te îndestulăm. După ce a spus vorba asta, eu am aşteptat, mulţămindu-i cu umilinţă. S-a

înfăţişat în ograda sfintei mănăstiri un călăreţ falnic cu numele ataman Vihovski, care aducea ştire de la doamna Ruxanda. A descălicat şi s-a închinat domnului său. Stând cu cuşma în mână, i-a spus zâmbind ce face domniţa şi că trimete soţului său multă sănătate şi aşteaptă să se sfârşească mai curând războaiele. Feciorul lui Hmil asculta fără să răspundă nimic, privind în pământ. Numai de două ori s-a uitat furiş spre Vihovski, pe sub sprânceană. Când atamanul a sfârşit ce avea de spus, Timuş nu i-a întors cuvânt. A intrat într-o chilie a arhondaricului şi îndată un slujitor a poftit înlăuntru pe Vihovski. Atamanul a intrat şi el, şi, nu târzie vreme, Timuş s-a arătat singur, ştergându-şi de coapse şi de fundul nădragilor mânile stropite. Căpitanii de faţă s-au uitat unii la alţii. El ne-a privit cu ochi albi şi a strigat cu glas mânios să vie călugării să slujească la masă. Văzându-mă şi pe mine iar, cum stam umilit şi ticălos, mi-a hotărât să mă pun jos, în preajma lui, şi mi-a zvârlit în braţe un talger de cositor de pe masă. M-am bucurat pentru pântecele meu. A rânduit stolnicului de lângă el, să-mi umple talgerul cu bucate. Bune bucate, asupra cărora am holbat ochii ca un lacom ce sunt. Pană de somn cu usturoi şi mămăligă de hrişcă îngrăşată cu unt. Am înfulicat repede, ca să nu se răzgândească şi să-mi răpească ce-mi dăruise. Când am isprăvit, am oftat, închinându-mă. Îndată stolnicul, după poruncă, mi-a umplut iar talgerul c-o bucată de căprioară friptă şi deasupra a turnat un linguroi din zama fripturii, îmbunătăţită cu piper. Am mâncat repede şi asta, ajutându-mă cu pită proaspătă de grâu. Când am gătit, îmi simţeam limba ca între ace de foc şi am început să mă uit cătră ulcioarele de vin, care se petreceau la masă, trecând din mână în mână. N-am avut când spune o vorbă; stolnicul mi-a mai lepădat altă bucată de friptură, care s-a aflat mai grasă. M-am silit s-o mănânc şi pe asta. Pe urmă, am scâncit cătră el, cerând un pahar de băutură. Cum am cerut băutură, mi-a umplut iar talgerul de clătite cu smântână îndulcită.

— Măria sa te roagă să mănânci fără întârziere, mi-a întors stolnicul poruncă. Am mâncat şi am dorit iar vin. Îmi ieşea foc din fălci; dădusem chimirului lărgime, slobozindu-l din toate cătărămile. Aşa de tare mă umflasem, încât abia puteam pufni. Îndată stolnicul a venit cu altă mâncare dulce. Am început să mă rog, să-mi deie un ulcior de vin, ori măcar un cofăiel de apă, ori să mă lese să mă dau de-a dura până la pârău.- Of! iubiţilor fraţi! nu mă pedepsiţi astfel! Timuş s-a uitat într-o parte la mine, şi-a arătat un dinte, şi a poruncit să-mi umple iar talgerul. Până ce n-am început a bolborosi, a gâfâi şi a mă preface mort, nu m-a lăsat. Atunci m-au împins oştenii la o parte cu picioarele, dându-mă de-a rostogolul ca pe o bute. După ce a rămas mănăstirea singură, am intrat în biserică şi m-am tânguit sfinţilor şi am stat trei zile în post şi în rugăciune. Numai la apă mă duceam, bând înfricoşat, cu capul cufundat în izvor. Iar mă înturnam în biserică şi-l blăstămam pe feciorul lui Hmil, să-l ardă şi pe el setea şi să-i calce trupul oşteni străini.

— Dar cu Vihovski ataman ce s-a făcut? am întrebat eu.

— Pe ataman l-au îngropat monahii, în ţintirim la Suceviţa. Iar eu i-am cântat şi-am plâns la mormânt, ca unui trup părăsit şi fără de prietini.

Sfatul nu s-a sfârşit cu această poveste. Gospodari din Ţara-de-Jos, care veniseră la deal cu furtuna şi se întorceau la vetre sătui de atâtea harţuri, s-au sculat şi au început a spune altele, din războiul în Ţara Muntenească. Cât a umblat cu zaporojenii lui încolo şi-ncoace, feciorul lui Hmil a avut o petrecere a sa, de care se desfăta mai cu osebire. Se oprea undeva, la o curte boierească, ospăta şi dormea, şi când punea piciorul în scară ca să plece, oameni ai lui, cu poruncă ştiută, puneau foc. Îşi făcea astfel lumină pentru cale, pârjolind pe cei care i se închinaseră primindu-l ca pe un frate creştin. Iar în războiul de la Hinta, a lăsat singur pe Vasilie-Vodă cu moldovenii. Sta deoparte, cu căzăcimea iezită, şi se veselea, văzând cum răzbeşte Matei-Vodă. A vrut să arate astfel că, fără el, nu-i izbândă. Cum se ridicau

asaulii cei bătrâni cu sfaturi asupra lui, se încrunta şi răcnea, trăgând sabia. Bohul asaul şi acuma, umblă cu mâna câşă dintr-o asemenea lovitură de fier. Nimene nu-i poate sta înainte. Totdeauna e ameţit, vede verde şi spumegă, uitându-se în juru-i ca fiara şi crâşnind. Astfel e acest fecior al lui Hmil şi soţ al domniţei Ruxanda; şi n-are decât şaptesprezece ani vârstă. Unii dintre cei de faţă întinseseră masă. Îşi părăseau bucăţica în mână şi ascultau cu gura căscată asemenea blăstămaţii care nu s-au mai pomenit pe lumea asta. Iar mai ales stăteau cu luare-aminte şi încruntaţi chihaia şi pădurarii. Uitaseră trăistile, colacii şi bujeniţa de capră. Stupeau din când în când cu greaţă într-o parte şi-şi făceau cruce.

A doua zi, cu mult înaintea amiezii, ne-am oprit la străjile măriei sale Gheorghiţă Ştefan. Am poftit să mă înfăţişez la luminăţia sa, să mă închin, cu oamenii mei. Îndată, s-a dat de ştire că cere intrare la Domnie nepotul lui Ştefan pârcalab şi Vodă a dat poruncă să-mi fie lăsată slobodă trecerea.

Deci, cu oamenii mei, am intrat într-o tabără bine rânduită. Într-o parte erau corturi, într-alta caii la conovăţuri. Pâlcuri de oşteni leşi şi lefegii moldoveni se mişcau în preajma zidurilor. Târgul era în vale, sclipind din turlele bisericilor. Sunau clopote. Dintr-un medean întărit, bufneau puşti spre Cetate. Acolo, în laturea zidurilor şi a unei râpi, cazacii îşi legaseră tabără, răsturnaseră asupra căruţelor valuri de pământ şi se îngropaseră în moşiroaie. În boarea dimineţii, fâlfâiau la meterezurile cetăţii flamuri roş-albastre şi din când în când băteau dintr-acolo săneţe.

Am cunoscut pe măria sa numaidecât, între hatmani. Privea cu luare-aminte, din locul depărtat unde se afla, către nemţii lui Dinof polcovnicul, care la acel ceas trebuiau să înceapă iar a bate din pivă şi din puşti, de dincolo de drum, din ţancul unde şedeau înfipte.

Pâlcurile de oşteni pe lângă care umblam se uitau la noi, minunându-se mai ales de căluţii pădurarilor. Am trecut cu

toată tăria şi cu toate armele noastre şi ne-am oprit în preajma Domniei. Măria sa era într-un sfat tainic, barbă lângă barbă cu hatmanul Kondraţki leahul – după cât îmi spunea la ureche aprodul care mă călăuzea. Am descălicat. Au descălicat şi tovarăşii mei. Măria sa Gheorghiţă Ştefan s-a întors către mine.

Mi-a arătat o faţă prelungă şi uscăţivă, cu sprânceneâe arcuite sus, parcă a mirare. Avea pe el contăş de postav albastru şi gugiuman de sobol, cu fulgi de struţ. Era nalt şi părea subţiratic, c-un fuior nu prea bogat de barbă. Nu străluceau pe el bogăţiile Arvanitului, dar se purta ca un coborâtor din os de domn. S-a uitat cu linişte şi cu pătrundere la mine.

Oamenii mei s-au aşternut cu fruntea la pământ. Eu am îndoit un genunchi şi am sărutat măriei sale dreapta. M-a întrebat:

— Domnia ta eşti nepotul Soroceanului?

— Sunt, prea luminate Doamne.

— Îmi pare bine că vii la mine. Uncheşul domniei tale a fost un om cum se găsesc puţini în această ţară, a urmat măria sa, privindu-mă cu bunăvoinţă.

— L-au doborât răii, luminate Doamne, am strigat eu.

— Ştiu. Am aflat de întâmplare şi-am fost mâhnit. Făptaş e tot acest Timuş, care stă îngropat lângă Cetate.

La acest nume, hatmanul Kondraţki a ridicat fruntea, căutând să pătrundă înţelesul vorbelor noastre. M-am întors atunci şi spre el şi am vorbit leşeşte, ca să mă înţeleagă.

— Da, milostive Doamne; Timuş a trimes răufăcători care l-au lovit cu topoarele. L-am dus pe uncheşul meu în munte şi i-am făcut înmormântare cinstită. Pe urmă, de inimă rea, am zăcut bolnav o vreme. Acuma vin împotriva acelui tiran, după un jurământ pe care l-am făcut.

Kondraţki încuviinţa, plecându-şi spre mine ochii mari, obosiţi de vegheri. Îşi sprijini mâna cu prietinie pe umărul meu.

— Zilele lui Timotei Hmelniţki sunt în mâna lui Dumnezeu, mi-a zis el zâmbind.

— Eu cer încuviinţare să mă duc asupra lui cu aceşti nouă oameni ai mei.

— Te vei duce cu mai mulţi. Fii răbdător. Eu am cunoscut bine pe bătrânul domniei tale, căruia sălbaticul i-a poruncit pieirea. Am fost prietin cu Ştefan Soroceanu pârcalab. Am învăţat amândoi la Bar, în tinereţă. Şi ne-am văzut şi acum în urmă. El mi-a spus despre Timuş o vorbă dreaptă, pe care trebuie să o afle şi alţii. Acest fecior al ţăranilor Ucrainei, zicea el, are într-însul toată drojdia muncilor, prigonirilor şi asupririlor. Acest Timuş, zicea el, a ieşit din plămada urii. Când noroadele rup legea şi rânduiala, – leapădă lumii asemenea balaur al răzvrătirii. Eu îţi doresc, tinere prietine, să fii norocos ca Sfântu' Gheorghe. Măria sa binevoieşte a încuviinţa să-ţi plineşti jurământul.

Măria sa a încuviinţat cu capul, mi-a tins iar mâna şi mi-a dat drumul. Oamenii mei au oftat, sculându-se şi urmându-mă. Îndată, din urmă, m-a ajuns un slujitor al hatmanului Kondraţki, care avea poruncă de la stăpânul său să mă ducă la gazdă în tabăra leşilor şi mi-a împărtăşit şi hotărârea hatmanului să mă înfăţişez la el, la al doilea ceas după miezul zilei.

Astfel am intrat în slujba domniei nouă, sub mâna lui Kondraţki hatman. Mi-a rânduit deocamdată ceasuri de strajă cu oamenii mei şi mi-a dat bune învăţături despre aşezările oştilor. Era un om cu inimă blândă, de care m-am lipit cu dragoste; aveam însă împotriva lui o nemulţămire, căci întruna mă sfătuia să aştept. Acuma îmi pare rău că-l asupream în inima mea; căci nu mult după războiul acela s-a petrecut şi hatmanul Kondraţki din această viaţă.

— Ascultă pe oştenii bătrâni, mi-a zis el într-un rând, luându-mă după sine, pe când mergea călare să privegheze dacă i s-au împlinit poruncile. Priveşte cum se supun alţii şi învaţă de la ei că oşteanul cel bun nu trebuie să bată cu coarnele ca berbecii. Astăzi suntem într-o marţi. Fii cuminte

până sâmbătă. Iar sâmbătă dimineaţa du-te la biserică la Sfântu Ion şi te spovedeşte. După aceea să stai gata cu oamenii domniei tale la un ceas când vei auzi trâmbiţile mele. Să nu mâncaţi în ziua aceea până la acel ceas, şi să nu beţi. Dă oamenilor atunci numai câte un pocal de vin. Când vei auzi trâmbiţile a doua oară, du-te şi te aşează în rând cu nemţii lui Dinof, în laturea puştilor. Să te ţii de ei – şi dacă vor sparge vizuniile cazacilor, atunci ai să poţi sta în faţa lui Timuş, ca să-l judeci. Atunci lasă cuminţenia şi fii nebun.

Kondraţki hatmanul era oştean vestit al lui Crai, cunoscut pentru vorba lui puţină. După ce mi-a grăit atât de mult, a zâmbit şi am înţeles că se îndoieşte de puterile mele. De aceea mă punea subt ocrotirea altora mai vechi, întru care se bizuia mai mult. Deodată mi s-a părut lumea mai puţin bună, iar hatmanii leşi nişte vicleni!

M-am dus cu fruntea încreţită la oamenii mei şi am chemat la sfat pe Filip şi pe Ghinea Macovei, chihaia. După ce le-am spus năcazul meu, i-am întrebat dacă n-ar fi mai bine să ieşim din tabără şi să ne ducem în lumea noastră, să lucrăm cum ne-ajunge capul.

— Ba da, ar fi bine cum spui măria ta, a încuviinţat Ghinea, dar mă tem că, după ce am intrat aici de bună voie, să nu putem ieşi decât cu pagubă. Liftele acestea care fac cruce strâmb nu-mi prea plac mie, măria ta. Eu cu aşa iritici nici nu stau de vorbă. Mi-i în grijă să nu ne strângă mai tare şi atunci rămânem ca într-o iezătură. Aşa – eu socot, măria ta, că s-aşteptăm până sâmbătă. Şi să ieşim noi cu nemţii odată. Iar dacă ni s-a părea nouă că nu facem cu dânşii ispravă, ne-om duce unde om vedea cu ochii şi unde ni-i porunci.

— Tu ce zici, Filipe?

— Eu ce să zic, măria ta? Mie nu-mi place când îi văd pe nemţi mâncând guzgani.

— Zici că să ne ducem?

— Unde să ne ducem, măria ta? Nu ne mai ducem nicăieri dac-am venit aici. S-aşteptăm până sâmbătă. Pân-atuncea

blăstămaţii aceia au să se usuce şi mai tare de sete. Au să isprăvească de mestecat şi pieile de cai pe care le mai au. Iar nemţii prind putere. Şi batîr că-s de o altă lege, ce să facem? Să mergem cu dânşii.

După acest sfat de război, am aşteptat. Ceas cu ceas îmi număram bătăile inimii. Mă aşezam în preajma puştilor şi a pivei şi băgăm de samă la vizuniile cazacilor. Pe urmă mă culcam la umbră de cort şi cercam să văd, ca-ntr-o icoană, acel ceas pe care mi-l rânduise Dumnezeu pentru ziua de sâmbătă. Poate era cel din urmă. Dacă izbândesc s-ajung unde trebuie, să fie cel din urmă, pot trece cu inima împăcată pe celalalt tărâm, către cei care mi-au fost dragi.

Atâta m-am gândit şi atâta m-am înşurubat în vedenia mea, încât am ajuns la o adevărată suferinţă. M-am bucurat cu durere de răsăritul soarelui de sâmbătă. Filip mi-a adus apă neîncepută, de m-am spălat pe mâni şi pe ochi: să ţintesc drept şi să lovesc bine. M-am coborât la biserică la Sfântu-Ion cel Nou, după porunca hatmanului. M-am suit iar la tabără şi am aşteptat vestirea trâmbiţilor, Am dat pădurarilor mei vinul. Ei l-au băut din ulcele; au lepădat la pământ ulcelele şi le-au zdrobit cu călcâiele ciubotelor; apoi şi-au făcut cruce, închinându-se către soare.

Nu vorbeam eu; nu vorbeau ei. Am aşteptat trâmbiţa de al doilea. Ne-am rânduit sub puşti. Apoi, după cel dintâi şirag de nemţi, ne-am strecurat şi noi la drum, şi de la drum în marginea râpii. La acel ceas, piva mugea din când în când, rar; iar puştile bufneau mai des. Simţeam fiori în pământ, sub paşii noştri. Aveam în mână topoarele şi şpăngile. Când am cunoscut că alţii înaintea noastră se mişcă, am cercat să răzbesc şi să-mi fac loc. Pădurarii m-au împresurat şi m-au strâns între piepturi.

— Măria ta, mi-a zis Ghinea, încreţindu-şi sprâncenele; se cuvine s-aştepţi ceasul rânduit.

— Care ceas? am strigat eu.

— Ceasul rânduit de hatman… m-a lămurit, cu ochi posomorâţi, Filip.

Am vrut să ridic braţul, ca asupra unor vrăjmaşi. După semnele din jur, ei s-au mişcat spre şanţuri. Săneţele şi pistoalele nemţilor dinaintea noastră au început a pârâi. M-am simţit purtat. Mânia mi-a căzut. Sufletul mi s-a liniştit; parcă mi s-ar fi deşertat fiinţa de toată amărăciunea. A pornit ca un vifor strigarea celor şase sute de oşteni; au sărit dintr-odată la năvală, căţărându-se pe valul de pământ.

Într-o scăpărare am fost şi eu sus, fără să pot ieşi din cercul pădurarilor. Am scoborât tot cu ei în şanţ. Am văzut înaintea mea spinări încovoiate fugind. Nemţii năboiau de pretutindeni cu mare putere. Într-acea clipă am înţeles că toată viaţa mea, cu toate împrejurările, şi cele vechi şi cele nouă, stă numai subt acest semn. Pentru asta mă născusem; toate cădeau în juru-mi, ca să pot să mă înalţ, cu mâna încleştată pe suliţă.

Avântul nostru n-a ţinut însă mult. Zaporojenii au început pe loc a-şi dovedi hărnicia la război. Au lăsat jos săneţele nefolositoare şi au pus mâna pe pari şi pe hulubele căruţelor. Au tresărit ca un furnicar scormonit, bătând în năvălitori, împungându-i şi dărâmându-i îndărăt peste val. Din zvârcolirea aceea aprigă, dintr-odată s-a ales un războinic tânăr, cu privirea alburie rătăcită, cu obrazul stacojiu şi cu părul fâlfâind într-o parte de sub cuşmă ca un pămătuf de trestie. Avea un strai roş de matasă pe el. Învârtea în mâna dreaptă sabia ca un fulger şi răcnea c-o mânie sălbatică. L-am cunoscut numaidecât. Am dat semn, cu un glas răguşit de spaimă. Pădurarii mei s-au mişcat în tăcere ca un zid, luându-mă înainte cu ei. Băteau cu topoarele în jur şi-şi făceau loc cu repeziciune. Împotriva noastră s-au prăvălit cu străşnicie cazaci nebuni. Oamenii de la Schit i-au ţinut la lungimea suliţilor.

Gâfâiam apropiindu-mă de feciorul lui Hmil. Îmi spuneam, ca un smintit, că acela-i soţul domniţei Ruxanda. Pe urmă păream a-mi aduce aminte că-i cel care a poruncit pieirea părcălabului. Stăm atârnat de ochii lui, de răcnetul lui

groaznic. Era în el o mânie şi o putere înfricoşată ca a balaurului fătat de un pământ al răzvrătirii – aşa cum îl înfăţişase hatmanul Kondraţki. În jurul lui cădeau şi se risipeau nemţii lui Dinof.

Când mi-am încordat braţul, pădurarii deodată şi-au zvârlit asupra lui şpăngile. El s-a ferit. Unele au căzut înaintea lui; altele pe de laturi; arma lui Mitriţă l-a izbit în braţ. El a lepădat-o într-o parte rânjind. Cum şi-au repezit armele, pădurarii s-au ferit şi s-au plecat, lăsându-mi slobodă lovitura. Mi-am aruncat boldul de fier aşa, încât l-am auzit vâjâind şi mi-a rămas sunetul în braţ. Timuş a căzut străpuns în stinghie.

Atunci oamenii mei mi-au făcut drum îndărăt, apărându-se cu topoarele. Am sărit pe mal; ne-am lăsat în marginea râpei. În jurul nostru însă era mare zvon de glasuri. Se prăvăleau trupuri sângerate. Zaporojenii sfărmau cu pocnete de pari pe cei rămaşi. Oamenii lui Ghinea gâfâiau, lepădând cu palma stângă, de pe frunte, sudoare şi sânge, şi se retrăgeau, cu mişcări iuţi de jivine de pădure. Astfel m-au purtat înapoi în tabără. Acolo am stătut. Eu încă nu-mi venisem în fire şi râdeam privind în juru-mi, când au venit să mă vadă şi să mă privească cu mirare măria sa Gheorghiţă Ştefan şi Kondraţki hatman.

Am stat aşa, încă rătăcit, până în ziua a treia, când am înţeles de la cei din juru-mi că solii zaporojenilor cer măriei sale încetarea războiului. Lasă Cetatea, cu averile şi cu Doamna şi coconul lui Vasilie-Vodă, şi se duc, deoarece au rămas fără stăpân. Timuş s-a înveninat de rană şi a pierit în vizunia lui. Astfel am închinat uncheşului legământul meu. Am răsuflat scuturându-mi fruntea şi răcorind-o în vânt şi m-am dus să mă închin măriei sale Gheorghiţă Ştefan-Vodă.

N-am vrut să primesc decât un bănuţ de aramă pentru slujba mea. Am poruncit oamenilor mei să încalice pe căluţii lor şi am purces fără întârziere ca să pun pe mormânt fruntea mea şi vestea izbăvirii mele. Umblând cu repeziciune, am ajuns, a doua zi la amiază, la Schit. Am

descălicat; am îngenunchiat deasupra gropniţei; şi am pus să se facă slujbă şi să se aprindă făcliile pentru al şaptelea parastas al părcălabului.

SFÂRŞIT